Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Projekt psychosociální podpory uprchlým dětem z Ukrajiny

Možnosti spolupráce mezi učiteli základních škol a sociálními pracovníky v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež

Martina Kaděrová

Bakalářská práce

Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Vacková, Ph.D.

Praha 2023

Prague College of Psychosocial Studies

Psychosocial support project for Ukrainian child refugees

The possibilities of mutual cooperation between elementary school teachers and social workers in low-threshold facilities for children and youth

Martina Kaděrová

Bachelor Thesis

Thesis Supervisor: Mgr. Lucie Vacková, Ph.D.

Prague 2023

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá tématem uprchlictví, které se v současnosti dotýká mnoha zemí včetně České republiky. Teoretická část pojednává o fenoménu uprchlictví, statusu uprchlíka a specifických problémech, jimž čelí dětští váleční uprchlíci. Dále se zaměřuje na postoj české společnosti vůči uprchlíkům, specifika adaptace na cizí kulturu a otevřenost sociokulturního prostředí přijímající země.

Empirická část přináší výsledky výzkumu v rámci projektu Naproti dětem z Ukrajiny, který hledá způsoby, jak uprchlým dětem poskytnout vhodnou psychosociální podporu, jež jim pomůže překonat obtíže a zapojit se do nového prostředí. Mapuje možnosti spolupráce mezi učiteli základních škol a sociálními pracovníky, která ukrajinským dětem zajistí komplexní podporu a usnadní jejich integraci do českého společnosti.

Klíčová slova: uprchlictví, uprchlík, dětský válečný uprchlík, integrace, spolupráce

Abstract

This bachelor thesis deals with the topic of refugees, which currently affects many countries, the Czech Republic included. The theoretical part elaborates the refugee phenomenon, refugee status and specific problems child war refugees are exposed. Next to that, it focuses on the attitude of the Czech society towards the refugees, the specifics of adaptation to a foreign culture and the openness of a socio-cultural environment of the receiving country.

The empirical part presents the results of research within the project „Towards the Children from Ukraine“, which seeks the ways to provide these child refugees appropriate psychosocial support that would help them to overcome difficulties and engage in a new environment. It also maps the possibilities of cooperation between elementary school teachers and social workers, which would provide the Ukrainian children with comprehensive support and facilitate their integration into the Czech society.

Key words: refugee, child war refugee, integration, cooperation

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby byla práce zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 7. 2023

……

Martina Kaděrová

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce Mgr. Lucii Vackové, Ph.D. za vedení, cenné rady, podněty a odborné připomínky, které mi poskytovala během konzultací. Dále chci poděkovat všem respondentům a svému okolí, které mě podporovalo a inspirovalo.

Obsah

Úvod **10**

Teoretická část **12**

1 Fenomén uprchlictví **12**

1.1 Status uprchlíka 12

1.2 Uprchlické vlny v EU a ve světě 13

1.3 Problematika dětských válečných uprchlíků 14

2 Majoritní postoje české společnosti vůči uprchlíkům **15**

2.1 Váleční uprchlíci z Ukrajiny v ČR 16

2.2 Adaptace na cizí kulturní prostředí 16

2.3 Otevřenost sociokulturního prostředí přijímající země 18

2.4 Rodinná resilience 20

3 Integrace ukrajinských dětí v ČR **22**

3.1 Začleňování dětí do škol z pohledu MŠMT a MPSV 22

3.2 Kapacita českých školských zařízení 24

3.3 Role pedagogů a asistentů základních škol 24

3.4 Potřeby dětských uprchlíků 25

3.5 Délka a místo pobytu ukrajinských rodin 26

3.6 Jazyková bariéra ukrajinských uprchlíků 28

3.7 Psychosociální projekt Naproti dětem z Ukrajiny 29

4 Sociální práce s ukrajinskými migranty v ČR **30**

4.1 Systém sociální podpory a dávky ukrajinským rodinám 30

4.2 Možnosti psychosociální podpory ukrajinských rodin v souvislosti s válečným traumatem 31

4.3 Strategie vyrovnání se se stresem 33

Empirická část **37**

5 Výzkumné šetření **37**

5.1 Cíl výzkumu 37

5.2 Výzkumné otázky 37

5.3 Předporozumění autorky 37

5.4 Metodologie výzkumu 38

5.5 Výzkumný soubor 39

5.6 Metoda sběru dat 40

5.7 Struktura a průběh rozhovorů 40

5.8 Metoda analýzy dat 42

5.9 Etika výzkumu 44

6 Výsledky 44
6.1 Vztahovost 45
6.2 Komunikace 46
6.3 Spolupráce 49
6.4 Integrace 51
7 Diskuze 52
Závěr 57
Seznam pramenů a literatury 58
Přílohy 1
Příloha č. 1: Informovaný souhlas 2
Příloha č. 2: Rozhovor s participantkou A 3
Příloha č. 3: Rozhovor s participantkou K 6
Příloha č. 4: Rozhovor s participantkou N 12
Příloha č. 5: Rozhovor s participantem J 14
Příloha č. 6: Rozhovor s participantkou M 19
Příloha č. 7: Rozhovor s participantem P 27
Bibliografické údaje 33

Seznam používaných zkratek

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
FGIP	Federace globálních psychiatrických iniciativ (Federation Global Initiative on Psychiatry)
GDPR	Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (General Data Protection Regulation)
HVCM	Hodnotové vzdělávání Cyril Mooney
MHPSS	duševní zdraví a psychosociální podporu (Mental Health and Psychosocial Support)
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
NDU	Naproti dětem z Ukrajiny
NUDZ	Národní ústav duševního zdraví
NZDM	nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organization for Economic Co-operation)
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
UNHCR	Úřad Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky (United Nations High Commissioner for Refugees)
UNICEF	Mezinárodní dětský fond neodkladné pomoci (United Nations International Children‘s Emergency Fund)
WHO	Světová zdravotnická organizace (World Health Organization)
ZŠ	základní škola

Úvod

Migrace a uprchlictví představují významnou globální výzvu, která se dotýká mnoha zemí včetně České republiky. Mezi uprchlíky jsou často také děti, které se ocitají v náročných a traumatických situacích, čelí ztrátě domova a hledají novou identitu v cizím prostředí. V souvislosti s tím je zásadní hledat způsoby, jak těmto dětem poskytnout vhodnou psychosociální podporu, která jim pomůže překonat obtíže a usnadní jejich integraci do nového prostředí.

Cílem této bakalářské práce je zmapovat možnosti spolupráce mezi učiteli základních škol a sociálními pracovníky, která zajistí komplexní podporu uprchlým dětem z Ukrajiny a usnadní jejich zapojení do nového prostředí. Důraz je kladen na identifikaci klíčových aspektů této spolupráce a vyhodnocení, jakým způsobem mohou profesionálové vzájemně kooperovat a doplňovat se ve prospěch těchto dětí.

Text je strukturován do dvou částí: teoretické a empirické. Teoretická část se zabývá fenoménem uprchlictví, statusem uprchlíka a specifickými problémy, kterým čelí dětští váleční uprchlíci. Dále se zaměřuje na postoj české společnosti vůči uprchlíkům, specifika adaptace na cizí kulturní prostředí a otevřenost sociokulturního prostředí přijímající země. Tato část rovněž zkoumá roli rodiny a resilienci uprchlíků, a to i s ohledem na integraci ukrajinských rodin v České republice a možnosti a limity této integrace. Důležitou součástí je také analýza sociální práce s ukrajinskými migranty v českém prostředí a možností poskytování psychosociální podpory dětem v souvislosti s jejich válečným traumatem. Teoretická část jako celek nastavuje důležitá teoretická východiska, která jsou následně aplikována v empirické části.

Empirická část se věnuje kvalitativnímu výzkumu, který je uskutečněn prostřednictvím rozhovorů s pedagogickými a sociálními pracovníky zapojenými do projektu Naproti dětem z Ukrajiny. Získaná data jsou důkladně analyzována, což umožňuje identifikovat klíčové aspekty této spolupráce a její přínos pro péči o ukrajinské děti. Závěr práce shrnuje důležité poznatky a výsledky zkoumání, zodpovídá výzkumné otázky a předkládá doporučení pro budoucí zlepšení v rámci této problematiky. Zároveň stanovuje základ pro další výzkum a formuluje otázky, které by mohly být předmětem budoucího zájmu.

Očekávaným přínosem této bakalářské práce je přispění k lepšímu porozumění možnostem spolupráce mezi učiteli a sociálními pracovníky při podpoře uprchlých dětí

z Ukrajiny. Výsledky mohou přinést užitečné poznatky a nápady, jak optimalizovat integrativní péči o tyto děti a dosahovat lepších výsledků nejen v rámci projektu Naproti dětem z Ukrajiny, ale také dalších podobných iniciativ zaměřených na podporu dětských uprchlíků v České republice.

Teoretická část

Tato část se zaměřuje na teoretická východiska a koncepty, které jsou klíčové pro pochopení fenoménu uprchlictví, integrace dětských uprchlíků v novém prostředí a role profesionálů v oblasti psychosociální podpory.

1 Fenomén uprchlictví

Fenomén uprchlictví představuje aktuální a komplexní výzvu s globálním dosahem, která postihuje mnoho zemí po celém světě, včetně České republiky. Uprchlíci jsou jedinci, kteří opouštějí zemi svého původu z důvodu válečných konfliktů, pronásledování, náboženské nebo etnické diskriminace či jiných ohrožujících životních situací. Jejich útěk je často motivován touhou po bezpečí, lepších životních podmínkách a naději na nový začátek v cizím prostředí.

Základním dokumentem, který se touto problematikou zabývá, je Úmluva o právním postavením uprchlíků (dále jen „Úmluva“). Tato multilaterální mezinárodní dohoda vypracovaná na půdě Organizace spojených národů byla přijata v Ženevě v roce 1951, proto je někdy označována jako Ženevská úmluva o uprchlících nebo jako Úmluva z roku 1951 (UNHCR, 2016a, 2016b).

1.1 Status uprchlíka

Jedná se o právně uznávaný status, který je přiznán osobě splňující určitá kritéria, která je vystavena vážnému ohrožení v zemi původu. Tato osoba má právo na ochranu a získává zvláštní právní postavení v přijímající zemi (UNHCR, 2016a). Status uprchlíka je udělován na individuálním základě (Člověk v tísni, 2022).

Podle Úmluvy je jako uprchlík označena osoba, která se nachází mimo svou vlast a čelí legitimním obavám z pronásledování z důvodu rasového, náboženského, národnostního nebo z důvodu své příslušnosti k určitým společenským vrstvám či politickým názorům. Pro tyto osoby je příliš nebezpečné vrátit se do své vlasti a odepření azylu by pro ně mohlo mít fatální následky (UNHCR, 2016a, 2016b).

Uprchlík přichází o svůj status v případě, že získá novou státní příslušnost a nachází se pod ochranou země, ke které nově náleží. K pozbytí statusu dochází také tehdy, když se osoba dobrovolně vrátí do své původní země nebo znovu přijme její

ochranu. Posledním důvodem k zániku statusu uprchlíka je pak situace, kdy okolnosti, kvůli kterým mu byl status přiznán, v zemi jeho státní příslušnosti přestanou existovat (UNHCR, 2016a).

V souladu s Úmluvou je také možno odepřít status uprchlíka osobě, u které existuje opodstatněný důvod se domnívat, že se dopustila „zločinu proti míru, válečného zločinu nebo zločinu proti lidskosti“ či „vážného nepolitického zločinu mimo zemi svého azylu dříve, než jí bylo povoleno se tam usadit jako uprchlík“ (UNHCR, 2016a, s. 3).

1.2 Uprchlické vlny v EU a ve světě

Uprchlické vlny představují jednu z nejvýznamnějších globálních migračních výzev, které neovlivňují pouze Evropskou unii, ale celý svět. Níže jsou uvedeny některé příklady významných uprchlických vln:

1. Uprchlická krize v Evropě: V roce 2015 čelila Evropa jedné z nejrozsáhlejších uprchlických krizí od druhé světové války. Kvůli eskalujícím konfliktům v oblasti Blízkého východu, zejména v Sýrii a Iráku, došlo k mohutnému přílivu uprchlíků do evropských zemí. Statisíce lidí hledaly útočiště a ochranu v zemích Evropské unie, přičemž Německo, Švédsko a Rakousko se staly hlavními cíli jejich migrace. Podle údajů Organizace spojených národů bylo v roce 2015 v Evropě zaznamenáno více než 1,3 milionu žádostí o azyl. Tato situace přinesla velké výzvy týkající se řízení migračních toků, integrace uprchlíků a společenských důsledků masových migrací (Hesová & Jungwirth, 2016).

2. Uprchlická krize v Sýrii: Během občanské války, která trvá od roku 2011, se Sýrie stala jedním z hlavních zdrojů uprchlíků na světě. Více než 6 milionů Syřanů opustilo svou zemi a uprchlo do sousedních zemí, jako jsou Libanon, Turecko, Jordánsko a Irák. Tato krize způsobila značné zatížení pro zmíněné země a vedla k hledání dalších cest do Evropy (Vymětal & Šíchová, 2015).

3. Uprchlická krize ve Venezuele: Venezuela čelí hluboké ekonomické a politické krizi, což vedlo k masovému exodu obyvatelstva. Od roku 2015 opustilo přes 5 milionů Venezuelců svou zemi s cílem nalézt lepší životní podmínky v jiných zemích Latinské Ameriky, zejména v Kolumbii, Peru a Chile (Usnesení Evropského parlamentu, 2020).

4. Uprchlická krize v Myanmaru (Barma): V roce 2017 došlo k násilným střetům mezi vojenskými silami a etnickou menšinou Rohinga v Myanmaru, což vyústilo

v masovou uprchlickou krizi. Více než 700 000 myanmarských Rohingů opustilo zemi a našlo útočiště v sousedním Bangladéši (Nožina, 2020).

5. Ukrajinská uprchlická krize: Ruská invaze na Ukrajině vyvolala největší uprchlickou vlnu za posledních sto let. Výrazný nárůst uprchlíků z Ukrajiny postihl Evropu, kde OSN k dubnu 2023 evidovala více než 8,1 milionu uprchlíků. Polsko, Německo a Česko byly zeměmi, které pro ukrajinské běžence poskytly nejvíce speciálních víz. Část Ukrajinců našla útočiště také v zemích mimo Evropu, jako jsou Kanada a USA. Obě tyto země zavedly speciální vízové režimy a poskytly pomoc prostřednictvím humanitárních programů (Člověk v tísni, 2023).

Je zřejmé, že uprchlické vlny mají závažné dopady na zúčastněné země. Je nezbytné vyvinout vyvážený a humánní přístup při hledání řešení těchto globálních výzev. Spolupráce mezinárodního společenství a poskytování humanitární pomoci jsou klíčové pro ochranu uprchlíků, včetně dětí, a zajištění integračního procesu v nových zemích.

1.3 Problematika dětských válečných uprchlíků

Dětské válečné uprchlictví představuje závažný aspekt současných humanitárních a migračních výzev, který si zasluhuje zvláštní pozornost. Mnoho dětí je v důsledku ozbrojených konfliktů a humanitárních krizí nuceno opustit své domovy a hledat útočiště mimo své země. Děti jsou přitom často svědky násilí a jiných traumatických událostí, což na nich zanechává dlouhodobé psychické a emocionální následky.

Situace dětských válečných uprchlíků je mimořádně náročná. Během svého útěku čelí nebezpečným podmínkám, včetně nucených přesunů, nedostatku základních potřeb a riziku únosů, zneužívání či obchodování s lidmi. Mnoho dětí prchá bez doprovodu dospělých, což je vystavuje ještě většímu nebezpečí a zranitelnosti (Cemlyn & Briskman, 2003).

Mezinárodní společenství uznává zvláštní potřeby a ochranu dětských válečných uprchlíků. V České republice poskytují základní rámec pro jejich práva a záruky Úmluva o právech dítěte a Úmluva o právním postavením uprchlíků. V poskytování humanitární pomoci a podpory dětským válečným uprchlíkům hrají klíčovou roli mezinárodní organizace, jako například UNICEF, OSN, WHO a další. Tyto organizace spolupracují s vládami, nevládními organizacemi a dalšími aktéry, aby minimalizovaly dopady konfliktů na děti a zajistily jim potřebnou pomoc a ochranu. Přestože je jejich práce

nedocenitelná, stále čelí mnoha problémům, jako jsou nedostatečné finanční prostředky, politické překážky a složitost humanitárních situací, které mohou omezovat jejich účinnost a dosah.

Každopádně platí, že v případě, kdy na území ČR přicestuje samotné dítě do 18 let nebo dítě v doprovodu cizích osob, bude mu poskytnuta sociálně-právní ochrana podle potřeby. Také mu bude zajištěna péče třetích osob a podle potřeby mu bude poskytnuto poradenství, psychologická péče a podpora, pomoc při vyhledání příbuzných nebo blízkých osob a rovněž vzdělání (MPSV, 2022b).

2 Majoritní postoje české společnosti vůči uprchlíkům

Česká republika je etnicky a národnostně poměrně homogenním státem a imigrace je pro ni relativně novým fenoménem. Mezi cizinci jsou nejvíce zastoupeni Ukrajinci, Slováci a Vietnamci. Procento cizinců žijících v ČR je výrazně nižší než ve většině západoevropských států, naše země však patří ke státům s největším průměrným meziročním nárůstem počtu přistěhovalců (Leontiyeva et al., 2006).

Téma uprchlíků přicházejících do ČR je společensky intenzivně vnímané a reflektované. Jedním z ukazatelů celkového postoje a také sentimentu společnosti k této problematice jsou průzkumy veřejného mínění (MV ČR, 2019). Zaměříme-li se konkrétně na ukrajinské imigranty, lze vycházet ze studie think-tanku IDEA při Národohospodářském ústavu Akademie věd ČR, která se zabývala vývojem postojů české veřejnosti k válečným uprchlíkům z Ukrajiny (Münich & Protivínský, 2023).

Ze studie vyplynulo, že bezprostředně po útoku ruské armády na Ukrajinu v únoru 2022 převládla mezi Čechy vlna solidarity. Většina české společnosti podporovala alespoň krátkodobé přijetí menšího počtu uprchlíků (až 150 000) a více než polovina veřejnosti tou dobou souhlasila s přijetím většího počtu uprchlíků (300 000 až 500 000). Tento postoj se však během prvních dvou měsíců od vypuknutí konfliktu změnil a souhlas s přijímáním uprchlíků klesl o 10 % a do konce roku 2022 až přibližně o 15 %, což souviselo především s postupně opadávajícím zájmem a zmírněním prvotního šoku.

Odmítání uprchlíků často pramení z neznalosti a strachu ze zhoršení vlastní životní situace, k čemuž výrazně přispěla také energetická krize, jež dopadla na velký počet domácností. Určitou roli v odmítání uprchlíků pak hrají také předsudky, kdy lidé považují Ukrajince za obtížněji začlenitelné do společnosti. V neposlední řadě je přístup

k ukrajinským imigrantům ovlivněn informovaností, přístupem k médiím a osobní interpretací geopolitických událostí (Münich & Protivínský, 2023).

2.1 Váleční uprchlíci z Ukrajiny v ČR

Od začátku ruské agrese získalo v České republice dočasnou ochranu více než 500 000 lidí prchajících před válkou na Ukrajině. Zhruba jedna třetina osob se vrátila zpět do své vlasti, někteří ukončili dočasnou ochranu na vlastní žádost a zhruba 1 % odešlo do jiného státu Evropské unie.

Ti, kteří měli zájem u nás pobývat i nadále, dostali možnost prodloužení dočasné ochrany až do 31. března 2024. Jedná se o více než 320 000 osob, z nichž 68 % je v produktivním věku (65 % tvoří ženy, 35 % muži; 28 % jsou děti a 4 % senioři). Nejvíce držitelů dočasné ochrany pobývá v Praze, Brně a Plzni (MV ČR, 2023).

Ve druhé polovině května 2023 byl zaznamenán 3,21% podíl osob s udělenou dočasnou ochranou v souvislosti s válkou na Ukrajině na celkovém počtu obyvatel ČR. Srovnáme-li naši situaci se sousedními zeměmi, v Polsku byl zaznamenán 4,25% podíl, na Slovensku 2,15% podíl, v Německu 1,27% podíl a v Rakousku 1,07% podíl těchto osob na celkovém počtu obyvatel (Konsorcium nevládních organizací pracujících s migranty, 2023).

Na pomoc ukrajinským uprchlíkům přijala Česká republika zákony č. 65/2022, 66/2022 a 67/2022 Sb. a nařízení vlády č. 206/2022 Sb., které souhrnně označujeme jako Lex Ukrajina a které jsou průběžně novelizovány.

Podle autorů Jelínkové et al. (2023), kteří se věnují účasti českých institucí v řešení uprchlické krize vyvolané válkou na Ukrajině, je však zapotřebí širší spolupráce, nežli je momentálně dostupná. Jako zásadní omezení ve vyrovnávání se s krizí zmiňují osamělost jednotlivých institucí, pramenící z výrazné politické decentrace, která je pro Českou republiku typická.

2.2 Adaptace na cizí kulturní prostředí

Přemístění do jiného sociálního a kulturního prostředí s sebou přináší mnoho nových situací, neboť každá kultura má své vlastní normy, hodnoty, tradice a způsoby chování. Zjištění, že existují podstatné rozdíly mezi domácím a hostitelským prostředím,

u jedince často vyvolá přirozenou psychologickou reakci, která bývá označována jako kulturní šok či akulturační stres (Eduzin.cz, 2012).

Jedná se o psychický a sociální otřes způsobený tímto překvapivým zjištěním, které vyplývá z bezprostředního kontaktu jednotlivce s cizí, neznámou kulturou. Jde v podstatě o krizi identity, neboť zásady hodnot, chování a komunikace, které jsou považovány za „normální“, v novém prostředí neplatí (Baštecká, 2005). Akulturační stres může vyvolat strach, zmatení, dezorientaci a depresivní reakce. Pokud je pobyt nedobrovolný, mohou se objevit i psychosomatické problémy (Gillernová et al., 2011).

Míra akulturačního stresu souvisí úzce s tím, jak je kdo schopen adaptovat se na nové prostředí. Adaptaci přitom můžeme definovat jako „sociální proces, v němž dochází ke kulturním změnám trvalým stykem dvou nebo více kultur. Tento proces zahrnuje přebírání prvků z jedné kultury a vylučování prvků z jiné nebo jejich přetváření“ (Průcha, 2010, s. 49). Podle Andragogického slovníku je kulturní adaptace proces, jehož prostřednictvím se příslušníci určité etnické skupiny přizpůsobují hodnotám, normám a zvyklostem jiné, obvykle majoritní etnické skupiny (Průcha & Veteška, 2012).

Rozlišujeme čtyři typy adaptace: integraci, asimilaci, separaci a marginalizaci. Integrací se označuje snaha zachovat si vlastní kulturu, a zároveň si osvojit prvky kultury hostitelské země. Asimilace značí snahu o potlačení vlastní kultury a plné splynutí s kulturou nové země. Separací je míněna tendence zachovat si vlastní kulturu a izolovat se od kultury přijímající země; a konečně marginalizace představuje neschopnost ztotožnit se s kulturou vlastní země i země hostitelské. Je přirozené, že imigranti nejčastěji volí proces integrace, aby si alespoň částečně zachovali svoji vlastní kulturu. Hostitelské země pak nejvíce oceňují proces asimilace – je tedy zřejmé, že nejlépe přijímaní jsou imigranti ze zemí s podobnou kulturou (Gillernová et al., 2011).

Co se týká začleňování rodin z Ukrajiny, MPSV již od počátku válečného konfliktu monitoruje situaci přicházejících dětí a usiluje o zajištění všech jejich potřeb a úspěšnou adaptaci v novém prostředí. Komplexní podpora dětí a jejich rodin zahrnuje tlumočnické služby, jazykové kurzy, aktivity podporující sladění rodinného a pracovního života, rozvoj rodičovských kompetencí, doprovázení na úřady, pomoc při zápisech dětí do školek a škol, poskytování sociálních služeb a psychosociální podpory aj. (MPSV, 2023a).

2.3 Otevřenost sociokulturního prostředí přijímající země

Otevřenost sociokulturního prostředí přijímající země je klíčovým faktorem pro úspěšnou adaptaci cizinců a migrantů. Země, která je otevřená novým kulturám a lidem, může poskytnout pozitivní a podpůrné prostředí pro ty, kteří se snaží integrovat do nového společenství. Zde jsou některé důležité prvky otevřeného sociokulturního prostředí:

1. Respekt a tolerance vůči rozmanitosti: Otevřená země by měla respektovat a tolerovat rozmanitost kultur, náboženství, jazyků a zvyklostí, které existují v jejím sociokulturním prostředí, což zahrnuje i schopnost přijímat a respektovat jednotlivce s odlišným původem, etnickým, rasovým nebo kulturním pozadím. Respekt a tolerance k rozmanitosti by měly být zakotveny nejen v legislativě, která by měla chránit práva menšin a zaručovat jejich rovnost před zákonem, ale také v mezilidských vztazích a ve vztazích mezi různými komunitami. To znamená, že jednotlivci by měli být schopni vyjádřit respekt a toleranci vůči odlišnostem a aktivně se zapojovat do dialogu a porozumění mezi různými kulturami (Bendl, 2015).

2. Inkluze a rovné příležitosti: Otevřená společnost by měla usilovat o začlenění cizinců a migrantů a poskytovat jim rovné příležitosti v oblasti vzdělávání, zaměstnanosti, zdravotní péče a v dalších důležitých oblastech. Je potřeba zajistit, aby cizinci a migranti měli přístup ke kvalitnímu vzdělání a možnost rozvíjet své schopnosti a dovednosti, což zahrnuje podporu výuky jazyka země pobytu, aby se jedinci mohli efektivně zapojit do společnosti a získat rovnocenné vzdělávací příležitosti. Dále je důležité podporovat multikulturní přístup ve školách, který klade důraz na porozumění a respekt mezi různými kulturami. V oblasti zaměstnanosti je nezbytné zajistit rovné příležitosti při hledání práce a eliminovat diskriminaci na základě původu, etnického původu nebo jazyka. Pokud jde o zdravotní péči, je třeba zajistit, aby cizinci a migranti měli přístup ke kvalitním zdravotnickým službám bez ohledu na svůj imigrační status. Rovné příležitosti pro cizince a migranty neznamenají pouze poskytnutí základních služeb, ale také zajištění prostředí, ve kterém se cítí respektováni a přijímáni. Otevřená společnost by měla podporovat inkluzivní politiky a programy, které respektují a hodnotí rozmanitost jednotlivců a komunit (Vališová & Kasíková, 2007).

3. Multikulturalismus a interkulturní dialog: Podporovat multikulturalismus znamená uznávat a oslavovat rozmanitosti kultur, které existují v rámci společnosti.

Důležitým nástrojem pro podporu multikulturalismu je interkulturní dialog, umožňující lidem různých kultur lépe si porozumět a navzájem spolupracovat (Petrusek, 2020).

V rámci interkulturního dialogu je důležité vytvářet prostor pro vzájemnou výměnu a sdílení kultur, zvyků, tradic či hodnot, což může být realizováno prostřednictvím kulturních festivalů, výstav, workshopů, diskusních fór nebo společných projektů. Interkulturní dialog by měl být založen na principu rovnosti, vzájemného respektu a otevřenosti vůči různým perspektivám. V otevřené společnosti by měla být interkulturnímu dialogu věnována pozornost nejen na mezinárodní úrovni, ale také na úrovni lokální. Podpora komunitního interkulturního dialogu umožňuje lidem z různých kultur přicházet do kontaktu a spolupracovat na společných projektech, které přispívají k budování vzájemného porozumění a posilování sociálního svazku v místním kontextu (Člověk v tísni, 2002).

4. Eliminace diskriminace a xenofobie: Diskriminace a xenofobie představují nepřijatelné a neetické postoje a chování, které omezují lidská práva, svobodu a rovné příležitosti jednotlivců na základě jejich původu nebo kulturního pozadí. Otevřená společnost by měla aktivně proti těmto negativním jevům bojovat, což znamená, že by měla být prosazována politika chránící práva všech osob bez ohledu na jejich původ či kulturní pozadí. Kromě toho je nezbytné provádět osvětu a vzdělávání, které budou zvyšovat povědomí o problému diskriminace a xenofobie a podporovat vzájemnou toleranci, respekt a porozumění. Vzdělávací programy by měly být zaměřeny na boj proti stereotypům, předsudkům a negativním postojům vůči cizincům a migrantům (Kloučková, 2019).

5. Jazyková politika: Jazyková politika hraje klíčovou roli v procesu integrace cizinců a migrantů do otevřené společnosti. Důležitými nástroji pro zajištění efektivní komunikace a začlenění jednotlivců s odlišným jazykovým pozadím jsou poskytování jazykových kurzů a podpora používání vícejazyčnosti (MPSV, 2023a). Otevřená společnost by měla zajistit přístup ke kvalitním jazykovým kurzům a vzdělávacím programům, které pomohou cizincům a migrantům zlepšit jejich jazykové dovednosti. Zároveň je potřeba ocenit a respektovat rozmanitost jazyků a podporovat jejich užívání ve veřejném prostoru. Jazyková politika by tedy měla také usilovat o odstranění jazykových bariér ve veřejných institucích, jako jsou školy či nemocnice.

6. Porozumění a vzdělávání: Otevřená země by měla podporovat porozumění kulturám a zvyklostem cizinců a migrantů skrze vzdělávání a informační kampaně, čímž

je možno předejít stereotypům a předsudkům a usnadnit vzájemný respekt. Ve vzdělávání je důležité zahrnout multikulturní obsah do školních osnov a podporovat interkulturní vzdělávání zahrnující učení o různých kulturách, historii migrace, lidských právech a rozmanitosti. Dále je vhodné podporovat setkávání mezi různými kulturami a umožňovat studentům a zaměstnancům projevovat svou identitu a sdílet své zkušenosti (Šmídová & Šindelářová, 2012).

Otevřenost sociokulturního prostředí přijímající země není pouze výhodná pro jednotlivce, kteří se snaží integrovat, ale také pro celkový rozvoj společnosti. Vzájemná interakce a sdílení mezi kulturami mohou vést k obohacení a novým příležitostem pro všechny zúčastněné strany.

2.4 Rodinná resilience

Resilience (odolnost, houževnatost, nezdolnost či nezlomnost) byla nejprve zkoumána jako individuální charakteristika související s odolností jednotlivce vůči stresu (Sobotková, 2018). V české odborné literatuře se termín resilience objevil v roce 1998 díky Z. Matějčkovi a Z. Dytrychovi, kteří ve svém článku „Riziko a resilience“ hovořili o individuální resilienci jako o dobrém vývoji navzdory nepříznivým okolnostem (Matějček & Dytrych, 1998). Toto pojetí zůstává platné i v pozdějších náhledech na rodinnou resilienci.

Uvažování o rodinné resilienci a její praktické aplikaci zejména v rámci rodinné terapie vycházejí ze systémového přístupu k rodině. Historicky prvním autorem, který psal o rodinném stresu, byl Reuben Hill, jenž se ve své knize „Families under stress“ z roku 1949 zabýval stresem v rodinách amerických vojáků za druhé světové války. Většina výzkumů od té doby se pak zabývala adaptací rodin na stres a otázkou, proč některé rodiny zvládají stres dobře, zatímco fungování jiných rodin se naopak zhoršuje až na hranu rodinné dysfunkce (Sobotková, 2018).

Souběžně s empirickými výzkumy byl upřesňován i samotný pojem rodinné resilience a v souvislosti s tím vznikaly různé teoretické modely. Všechny tyto modely však mají jedno společné – za základ rodinné resilience považují proces adaptace rodiny na náročnou situaci a proces hodnocení situace rodinou (Sobotková, 2018). V současnosti nejčastěji chápeme rodinnou resilienci jako proces, který chrání a obnovuje rodinné fungování a zahrnuje také pozitivní transformaci a růst (Slezáčková & Sobotková, 2017).

Rodinná resilience se mění v čase a odráží se v ní, nakolik je rodina aktuálně schopna vybalancovat působící nároky se svými možnostmi (Sobotková, 2018).

V souvislosti s resiliencí rodiny lze podle Sobotkové (2018) identifikovat resilientní faktory, které je možno rozdělit do tří skupin na protektivní, obnovující a obecné resilientní faktory:

1. Protektivní faktory obsahují kompetence, možnosti a zdroje, jež rodině pomáhají obstát při konfrontaci s různými výzvami. Obvykle se dělí na zdroje resilience (tj. materiální a psychosociální zdroje, které rodina má a může využít k tomu, aby náročnou situaci zvládla) a strategie zvládání zátěže (které představují vše, co rodina dělá, aby získala a využila zdroje resilience).

2. Obnovující faktory v kombinaci s faktory protektivními hrají klíčovou roli při obnově rodinného fungování po krizi způsobené vážnými problémy v rodině nebo změnami, které zasáhly rodinnou strukturu a fungování (například Rozchod, ztráta zaměstnání apod.). Z výzkumů vyplývá, že je velmi důležité se snažit udržet rodinu pohromadě, mít podporu ze strany přátel a příbuzných, do rodinného života začleňovat odpočinek a relaxaci a udržovat optimistický pohled na věc (McCubbin et al., 1997).

3. Mezi obecné resilientní faktory patří:

- transparentní komunikace v rodině,
- rovnost,
- spiritualita, která pomáhá nacházet význam a chápat smysl náročných situací,
- flexibilita,
- dostatečné množství pravdivých informací,
- naděje,
- rodinná nezdolnost ve smyslu následování určitých hodnost a schopnosti přistupovat k problémům jako k výzvám,
- společně trávený rodinný čas,
- sociální opora, působící jako ochranný i obnovující prvek,
- zdraví.

Povědomí o všech resilientních faktorech je základním východiskem pro práci s konkrétními rodinami, jejichž resilienci je potřeba posílit. Je však důležité vnímat, že všechny tyto faktory musejí být hodnoceny ve vzájemných souvislostech a s dobrou znalostí životního kontextu konkrétní rodiny (Sobotková, 2018).

3 Integrace ukrajinských dětí v ČR

Na začátku školního roku 2022/2023 nastoupilo ke studiu do našich škol více než 52 000 ukrajinských dětí, tedy 5 % celé populace žáků a studentů v České republice (MŠMT, 2022b). Děti z Ukrajiny se tak staly nejpočetnější etnickou minoritou na českých školách, která nemá žádnou předchozí zkušenost s českým jazykem (Lintner et al., 2023).

3.1 Začleňování dětí do škol z pohledu MŠMT a MPSV

Promptní integrace ukrajinských dětí do českých škol je klíčová z několika důvodů. První spočívá v tom, že školy a školská zařízení mají primární roli při sledování a podpoře vývoje dítěte, což zahrnuje ochranu jeho fyzického, psychického a mravního zdraví a celkové integrity. Vzdělávací prostředí mimo regulované školy, jako je například diasporní vzdělávání, nemusí dostatečně sledovat potřeby dítěte.

Druhým důvodem je skutečnost, že uprchlíci čelí dramatickým změnám a přerušení svého dosavadního života. Školní prostředí jim nabízí kontinuitu a stabilitu, což podporuje socializaci, získávání dovedností a zapojení do běžného života. Školní docházka také umožňuje rodičům nebo zákonným zástupcům dítěte věnovat se dalším povinnostem a řešení realokace.

Třetím důvodem je, že škola zprostředkovává český jazyk a znalosti o české společnosti. Dítě se učí češtinu a začleňuje se do většinové společnosti, což mu usnadňuje orientaci v novém prostředí. Přerušení kontaktu s češtinou po delší dobu by mohlo negativně ovlivnit jeho adaptaci ve škole a novém prostředí.

Poslední důvod spočívá v tom, že čím déle dítě nenavštěvuje školu, tím více se zvyšuje riziko jeho sociálního vyloučení a ztráty dovedností a znalostí. Udržení dítěte ve vzdělávacím procesu je zásadní, aby mělo co největší šance na úspěšné začlenění do české společnosti, další vzdělávání a pozitivní perspektivy na trhu práce. Proto je klíčové co nejdříve identifikovat překážky v přístupu ke vzdělání a jednat odpovídajícím způsobem (Diverzita.cz, 2022),

MŠMT v souladu s národním a mezinárodním právem plní závazky k zajištění podmínek pro vzdělávání uprchlíků. Integraci ukrajinských dětí a žáků do českých škol považuje MŠMT od začátku válečného konfliktu za prioritu a plnění zákonné povinnosti podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) – viz § 20 školského zákona o vzdělávání cizinců,

§ 34a o povinném předškolním vzdělávání a § 36 o povinnosti školní docházky. Na děti z Ukrajiny s vízem o dočasné ochraně se z pohledu školského zákona vztahují stejná práva a povinnosti jako na všechny ostatní dětí na našem území, a tedy i povinnost předškolního vzdělávání a školní docházky (MŠMT, 2022a).

V prvních 90 dnech pobytu na území ČR mohou ukrajinské děti využívat možnosti docházky do tzv. adaptačních skupin financovaných MŠMT, jejichž hlavním cílem je seznámení s novým prostředím, aklimatizace, adaptace, začlenění do kolektivu a osvojení základů českého jazyka pro snazší integraci do českých škol. Dítě-cizinec má navíc v rámci povinné školní docházky nárok na bezplatnou jazykovou přípravu v rozsahu až 200 hodin Dále je možné využít pro nově příchozí žáky službu tzv. adaptačního koordinátora – zpravidla zaměstnance dané školy, který je žákovi k dispozici po dobu prvních 4 týdnů, pomáhá mu s orientací ve škole a adaptací na nové prostředí (MŠMT, 2022a).

MŠMT v rámci hájení nejlepších zájmů ukrajinských dětí zastává a prosazuje prezenční vzdělávání. Účast na prezenční výuce v české škole nenahraditelným způsobem podporuje adekvátní postupnou adaptaci a integraci do společnosti. MŠMT zároveň věří, že postupné začleňování do vrstevnického kolektivu v rámci prezenční výuky je důležitou podporou dětských uprchlíků při překonávání traumat, obav z budoucnosti a destabilizace (MŠMT, 2022a).

MPSV již od počátku války usiluje o zajištění komplexní podpory dětí a jejich rodin i adaptace na nové prostředí, zahrnující také úspěšnou adaptaci do školního prostředí. MŠMT navíc připravilo text „Pomoc dětem z Ukrajiny“ určený mladistvým Ukrajincům ve věku 15–18 let, v němž naleznou důležité informace o tom, kde lze najít kurzy českého jazyka zdarma, jak se zapojit do volnočasových aktivit, jak probíhá studium na středních školách v ČR, co lze udělat pro úspěšné začlenění do středního vzdělávání v ČR atd. (MPSV, 2023c).

Podle výzkumné studie Lintnera et al. (2023) se však ukrajinským dětem nedostává větší pozornosti a péče s ohledem na individuální potřeby nežli dětem českým, a to navzdory tvrzení ředitelů škol o hladkém průběhu sociální integrace ve třídách. Přestože děti z Ukrajiny nejsou vystaveny explicitnímu odmítání od svých českých spolužáků, studie poukazuje na určitou tendenci k jejich zanedbávání.

3.2 Kapacita českých školských zařízení

Kapacita mateřských a základních škol v ČR pro zajištění prezenčního plnění povinné školní docházky a povinného roku předškolního vzdělávání je pro všechny ukrajinské děti pobývající na našem území celkově dostatečná. Pouze v některých regionech stávající kapacita pro integraci všech cizinců nepostačuje. V případě, že se objeví problém s kapacitou, je potřeba postupovat podle Lex Ukrajina, jež stanoví specifická pravidla a postupy, které představují užitečný nástroj pro řízení kapacit.

90denní adaptační období, kdy školní docházka není povinná, umožňuje ukrajinským rodinám s dětmi zajistit si stabilní podmínky a vhodné bydlení v oblasti s dostupnou školskou infrastrukturou i možností zaměstnání. Pokud škola z kapacitních důvodů nemůže dítě přijmout, je vhodné, aby dítě začalo docházet do dostupné adaptační skupiny do té doby, než pro něj bude nalezeno místo v jiné škole.

Lex Ukrajina rovněž stanovuje zjednodušené podmínky pro vytváření nových školských kapacit veřejných zřizovatelů. Do rejstříku lze ve zkráceném řízení zapisovat kapacitu ve stávajících či nových prostorách bez dokládání stanoviska krajské hygienické stanice. Lex Ukrajina dále stanoví, že po dobu, kdy školy a školská zařízení vzdělávají nebo poskytují školské služby dětem z Ukrajiny, nevztahují se na ně hygienické požadavky na prostorové podmínky. MŠMT tyto žádosti o navýšení kapacit vyřizuje přednostně v co nejkratších možných lhůtách.

V současné době nejsou na našem území avizovány žádné zásadní problémy týkající se přijetí ukrajinských dětí do škol. V případě významné změny situace je MŠMT připraveno operativně připravit další podpůrné či legislativní nástroje (MŠMT, 2022a).

3.3 Role pedagogů a asistentů základních škol

V rámci snahy o co nejúspěšnější integraci jsou ukrajinské děti primárně začleňovány do tříd s českými dětmi tak, aby děti-cizinci tvořily méně než polovinu třídy (MŠMT, 2022a). V takovém případě je jim k dispozici ukrajinský asistent pedagoga, jehož cílem je usnadnit přijetí a vzdělávání ukrajinských žáků. Asistent plní minimálně zpočátku roli tlumočnickou, pomáhá žákům s orientací ve školním prostředí, zprostředkovává komunikaci mezi učitelem a žáky i mezi školou a rodiči žáků. Důležitou roli zastává také v rámci podpory zapojení ukrajinských žáků do kolektivu českých dětí (Němec, 2022).

Ukrajinští asistenti plní také roli asistentů pedagoga, přičemž pomáhají učitelům s celým kolektivem žáků (Němec, 2022). Je totiž žádoucí, aby se asistent věnoval všem žákům, a vytvořil tak prostor učiteli pro intenzivní práci s žáky, kteří to nejvíce potřebují. Společným zájmem asistentů a pedagogů je vždy maximální podpora vzdělávání dětí. Samotná organizace výuky, vyučování, hodnocení nebo řešení výchovných obtíží žáků je plně v kompetenci učitele. Důležitým předpokladem pro efektivní spolupráci je, aby měli asistent a pedagog prostor pro společné přípravy na výuku a společné konzultace ohledně potřeb žáků. Významnou roli hraje vzájemná důvěra, otevřenost vůči změnám a přímá komunikace. Pouze tak je možné zajistit úspěšné zapojení asistenta do vyučování (Havlátová et al., 2022).

Ukrajinský asistent pedagoga musí mít vzdělání odpovídající § 20 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, tedy střední, vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání v pedagogickém oboru, případně by si měl doplnit kvalifikační kurz pro asistenty pedagoga. Výjimka je přípustná pouze za předpokladu, že škola nesežene uchazeče s odpovídajícím vzděláním – v takovém případě lze zaměstnat i pracovníka bez požadované kvalifikace. Nutnou podmínkou nicméně zůstává, že příslušný pracovník musí ovládat ukrajinský jazyk na úrovni rodilého mluvčího. U českého jazyka stačí pouze základní znalost (Němec, 2022).

3.4 Potřeby dětských uprchlíků

Jak uvádí Černá (2019), Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) shrnuje potřeby dětí-uprchlíků následovně:

1. Potřeba naučit se jazyk hostitelské země a rozvíjet svůj mateřský jazyk: Zvládnutí jazyka hostitelské země je klíčové jak pro dosažení úspěchu v práci a vzdělání, tak pro začlenění do společnosti, což vyžaduje znalost formálního i neformálního jazyka. Učení mateřského jazyka pak posiluje pocit příslušnosti k vlastní komunitě a přispívá k celkovému psychickému a duševnímu zdraví dítěte. Je důležité podporovat výuku mateřského jazyka nejen v rámci rodinných konverzací, ale také prostřednictvím formálního vzdělávání.

2. Potřeba navázat na přerušené školní vzdělávání: Někteří uprchlíci potřebují navázat na své předchozí vzdělání, což může být složité kvůli rozdílnému kulturnímu rámci a nižším aktuálním dovednostem. Bez podpory a zaměření na tuto potřebu může hrozit školní neúspěch.

3. Potřeba adaptovat se na nový vzdělávací systém: Změna vztahu učitel–žák a nové vzdělávací systémy mohou být odlišné od těch, na které jsou děti-uprchlíci zvyklé. Proto je důležité jim pečlivě vysvětlit nový systém a jeho fungování.

4. Potřeba komunikovat s ostatními: Změna kulturního kontextu ztěžuje dětským uprchlíkům komunikaci ve chvíli, kdy se ocitají v nové, neznámé situaci, kterou mohou plně pochopit jen skrze komunikaci. Je tedy nutné co nejdříve etablovat spolehlivou komunikaci.

5. Potřeba navazovat kontakty a mít pocit sounáležitosti: Útěk ze země může uprchlíky připravit o většinu kontaktů, což může vést k jejich sociální izolaci. Kulturní rozdíly mohou také ztížit navazování nových kontaktů.

6. Potřeba budovat si silnou osobní identitu: Děti-uprchlíci se nacházejí mezi dvěma kulturními systémy, což může být náročné pro formování vlastní identity a integraci. Není žádoucí, aby děti přebíraly kulturní systém hostitelské země – ukazuje se, že pro integraci je nejefektivnější kombinace obou kultur.

7. Potřeba cítit se v bezpečí: Uprchlíci hledají bezpečí před konfliktem a válkou, a škola by měla být místem, kde se cítí v bezpečí, tedy bez diskriminace nebo šikany ze strany školního systému či spolužáků.

8. Potřeba vyrovnat se s odloučením, ztrátou a/nebo traumatem: Děti přišly o majetek, kontakty a v některých případech i o členy rodiny. Ve válečném konfliktu, před kterým prchají, nebo na útěku mohly být vystaveny i dalším traumatickým situacím. Pro úspěšnou integraci je nutné nabídnout jim psychologickou pomoc a zohlednit možnou posttraumatickou stresovou poruchu jak při volbě ubytování, tak při školní výuce (Černá, 2019).

3.5 Délka a místo pobytu ukrajinských rodin

Od začátku války 24. února 2022 do 1. dubna 2023 dorazilo každý týden do České republiky více než 2 000 uprchlíků z Ukrajiny. Osoby, které zde získaly dočasnou ochranu, mají možnost ji prodloužit až do 31. března 2024 (Dlubalová, 2022). Jak uvádí Diverzita.cz (2022), existuje několik typů bydlení, které lze pro uprchlíky bez prostředků pro uplatnění na komerčním trhu s nájmy mobilizovat v řádu týdnů:

- dotované bydlení u „solidárních“ domácností,
- obecní bydlení,
- hotely a zařízení pro hromadné ubytování,

- komerční nájmy (jejich výkup státem či obcemi),
- uprchlická zařízení a další ad hoc budované alternativy (Diverzita.cz, 2022).

Zatímco od 21. března 2022 měli uprchlíci podle zákona č. 65/2022 Sb., o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace, nárok na humanitární ubytování v ubytovnách zdarma na neomezenou dobu, od 1. července 2023 už je to pouze na 150 dní. Bezplatné ubytování mohou poté dále využívat pouze takzvané zranitelné osoby, tedy děti, těhotné ženy, matky dětí do 6 let, senioři, osoby s handicapem a studenti. Ostatní si musejí najít jiné bydlení. Výzkum Mezinárodní organizace pro migraci však upozornil na to, že uprchlíci čelí opakovanému odmítání ze strany majitelů nemovitostí, což je často způsobeno nedůvěrou vůči občanům z Ukrajiny i preferencemi dlouhodobých nájmů, které nejsou v případě držitelů dočasné ochrany jistotou (Štěpánková, 2023).

S náklady ukrajinských rodin pomůže humanitární dávka, kterou novela Lex Ukrajina od 1. července 2023 pojímá jako příspěvek na náklady spojené s životními potřebami a nově také s bydlením. Finanční pomoc související s bydlením tedy uprchlíci dostanou jako součást humanitární dávky. Aby však měli cizinci s dočasnou ochranou nárok na plnou výši započitatelných nákladů na bydlení, musejí bydlet na základě nájemní smlouvy v bytě, který je zapsán v evidenci MPSV. Cílem tohoto opatření je maximálně podpořit především standardní formy bydlení, a proto je možné do evidence zapsat primárně byty – například ubytovny evidovat nelze. Důležitou podmínkou je také to, aby ubytovaní cizinci měli uzavřenou nájemní smlouvu (MPSV, 2023c).

V souvislosti s novelou Lex Ukrajina už také nebude dále vyplácen příspěvek pro solidární domácnosti (fyzické osoby), které bezplatně poskytly ubytování cizincům s dočasnou ochranou (MPSV, 2023c). Podmínkou pro přiznání tohoto příspěvku bylo, že se nejednalo o ubytování v ubytovacím zařízení a že ubytování bylo poskytnuto nepřetržitě po dobu, jejíž minimální délku stanovila vláda nařízením. Poskytovatel byl dále povinen zajistit, aby ubytovaná osoba měla stálý přístup k pitné vodě a dostatečný prostor pro odpočinek, pro přípravu stravy a pro osobní hygienu (MPSV, 2022a). Od 1. července 2023 již solidární domácnosti nemusejí o příspěvek žádat – uprchlíci jim nově budou platit nájemné, neboť státní příspěvek na bydlení získají v rámci výše uvedené humanitární dávky (MPSV, 2023c).

3.6 Jazyková bariéra ukrajinských uprchlíků

Vzhledem k tomu, že občanská participace obvykle vyžaduje schopnost porozumět tomu, co má druhý na mysli, a vyjádřit své vlastní myšlenky, je dobrá znalost jazyka dané země významnou výhodou. Naopak nedostatečná schopnost porozumět a vyjadřovat se v češtině či stud za ukrajinský přízvuk mohou řadu Ukrajinců od občanské participace odrazovat (Šerek et al., 2012).

Svaz průmyslu a dopravy ČR přitom uvádí, že jazyková bariéra je největší překážkou pro podniky, které od začátku války na Ukrajině zaměstnávají uprchlíky a jsou i nadále připraveny jim práci nabízet. Podle názoru zaměstnavatelů je nyní potřeba věnovat zvýšenou pozornost výuce češtiny pro dospělé uprchlíky, protože ji potřebují nejen v každodenní komunikaci, ale především při výkonu většiny profesí, ať už jde o pochopení instrukcí, návodů, postupů, vnitropodnikových předpisů či pravidel bezpečnosti práce (Tripartita.cz, 2023).

Kromě kurzů českého jazyka by podniky uvítaly také podporu takových programů, které by zajistily příliv kvalifikované pracovní síly do České republiky. Podniky mají velký zájem o vysoce specializované odborníky, například z oblasti informačních technologií – zde ovšem existuje řada bariér pro jejich zapojení. Demografická křivka jasně ukazuje, že bez dalších zdrojů v podobě vyššího zapojení cizinců se dlouhodobě neobejdeme, a s ohledem na proměnu ekonomiky by vysoce kvalifikovaní odborníci přinesli do naší země i cenné know-how (Tripartita.cz, 2023).

Začlenění nezletilých a mladistvých ukrajinských válečných uprchlíků do vzdělávacího systému je jedním ze základních prvků integrace (Diverzita.cz, 2022). Jak již bylo zmíněno výše, během prvních 3 měsíců pobytu na území České republiky mají možnost využít speciálních opatření zaměřených na překonání jazykové bariéry. Jedním z těchto opatření je docházka do tzv. adaptačních skupin, které jsou financovány Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Hlavním cílem těchto skupin je seznámit děti s novým prostředím, pomoci jim aklimatizovat se, adaptovat se, začlenit se do kolektivu a osvojit si základy češtiny, aby lépe zvládly integraci do českých škol.

Navíc je pro děti-cizince součástí povinné školní docházky bezplatná jazyková příprava, která může dosáhnout až 200 hodin. Tato příprava je zaměřena na rozvoj jazykových dovedností, které jsou klíčové pro komunikaci ve školním prostředí.

Poskytování bezplatné jazykové přípravy je tak dalším důležitým krokem k překonání jazykové bariéry a podpoře úspěšné integrace ukrajinských dětí do českého školství.

Pro nově příchozí žáky je navíc k dispozici také služba adaptačního koordinátora, který je obvykle zaměstnancem dané školy. Tento koordinátor poskytuje žákovi pomoc během prvních 4 týdnů, pomáhá mu s orientací ve škole a adaptací na nové prostředí. Jeho úkolem je také podpora v překonávání jazykových bariér a usnadnění komunikace žáka s ostatními studenty a pedagogy (MŠMT, 2022a).

3.7 Psychosociální projekt Naproti dětem z Ukrajiny

Projekt Naproti dětem z Ukrajiny (NDU), financovaný Nadací České spořitelny a pořádaný organizací Hodnotové vzdělávání Cyril Mooney (HVCM), je inovativní iniciativou, která spojuje základní školy (ZŠ) a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM). Zaměřuje se přitom na vytvoření dlouhodobého partnerství mezi školou a nízkoprahovým klubem, které umožní pravidelnou spolupráci mezi pracovníky různých profesí a současně vhodně propojí vzdělávání a sociální práci.

Vznik tohoto psychosociálního projektu je odpovědí na náhlý příchod velkého počtu ukrajinských dětí do českých škol, způsobený válkou na Ukrajině. Jak už bylo několikrát řečeno, tyto děti potřebují jazykovou, sociální a psychologickou podporu pro svou adaptaci na nový vzdělávací systém a začlenění do nového prostředí. Jelikož školy se nacházejí v náročné situaci, kdy se potýkají s celou řadou obtíží a omezení (velký počet dětí, vzdálenost škol, nedostatek personálu, nedostatečná kvalifikace pro práci se smíšenými třídami apod.), je vhodné využít sociálních služeb a institucí, které mohou poskytnout dodatečnou podporu a pomoc se sladěním vzdělávacích a výchovných aktivit mezi formálním a neformálním prostředím.

Projekt NDU navazuje na úspěšnou spolupráci mezi základními školami a NZDM v různých městech ČR, která byla realizována v rámci předchozího projektu Naproti. Tato spolupráce prokázala, že mnoha dětem s obtížemi v osobním a sociálním rozvoji se nedostává dostatečné podpory ze strany školy a že koordinovaná činnost těchto institucí přináší mnoho výhod jak dětem, tak vzdělavatelům a sociálním pracovníkům, kteří mají možnost provádět celostní práci s dětmi.

Projekt NDU je určen především dětem, které přišly z Ukrajiny v důsledku válečného konfliktu, a dětem s obtížemi v oblasti osobního a sociálního rozvoje. Jeho hlavním cílem je nastavení spolupráce mezi školami a nízkoprahovými zařízeními,

vytvoření nabídky volnočasových aktivit, jejichž prostřednictvím je podporována sociální interakce mezi českými a ukrajinskými dětmi, dále zajištění metodické a finanční podpory těchto aktivit a vytvoření systému reflexí potřeb dětí s obtížemi v osobním a sociálním rozvoji (Kučerová, 2023).

Průběhu projektu NDU a praktickému využití získaných dat je věnována empirická část této bakalářské práce.

4 Sociální práce s ukrajinskými migranty v ČR

Narůstající počet migrantů a zvyšující se diverzita společnosti s sebou, mimo jiné, přinášejí nové nároky na sociální pracovníky. Zdaleka se nejedná o nové téma – migranti dlouhodobě tvoří cílovou skupinu terénní sociální práce, ať již z důvodu vyšší míry prekarizace na trhu práce nebo kvůli vyššímu riziku dalších typů marginalizace (McCollum & Findlay, 2015). U sociální práce s migranty platí, že jejím cílem je postupná aktivizace, motivace a navyšování schopností a dovedností klienta k samostatnému řešení své situace.

Jak uvádí Bednářová (2003), k obecným cílům sociální práce obvykle řadíme:

- poskytování informací, poradenství a pomoci v přirozeném prostředí cílové skupiny, vyhledávání klientů a navazování kontaktu s nimi,
- propojování klientů s různými institucemi,
- poskytování sociální pomoci,
- mapování oblasti,
- práci se získanými informacemi o sociální situaci cílové skupiny,
- prevenci sociálního vyloučení i sociálně rizikových jevů,
- mírnění negativních důsledků a rizik životních situací klientů, včetně jejich dopadu na společnost,
- zmírňování nerovností, včetně pomoci klientům získávat / znovu nabývat sociální kompetence.

4.1 Systém sociální podpory a dávky ukrajinským rodinám

V rámci systému sociálních služeb je Česká republika připravena poskytnout potřebnou pomoc a podporu osobám, které z důvodů válečného konfliktu opouštějí Ukrajinu, a to v situacích, které tyto osoby nejsou samy schopny řešit (tzv. nepříznivé

sociální situace). V souvislosti s tím vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR výkladové stanovisko k poskytování sociálních služeb uprchlíkům z Ukrajiny.

Pokud jde o sociální služby poskytované bez úhrady, zde není žádný problém, daná sociální služba může být poskytována ve stejném režimu jako u ostatních uživatelů v naší republice. Co se týká sociálních služeb, které se dle zákona poskytují za úhradu, právo Lex Ukrajina obsahuje legislativní řešení této situace a uvádí, že náklady na sociální službu hradí v těchto případech stát, a to prostřednictvím mimořádného dotačního titulu. Osoba z Ukrajiny přitom musí doložit své finanční, sociální a majetkové poměry všemi dostupnými doklady nebo formou čestného prohlášení (MPSV, 2023b).

Co se týká dávek, podle novely Lex Ukrajina budou uprchlíci od 1. července 2023 dostávat humanitární dávku ve výši českého životního minima (které od 1. ledna 2023 činí 4.860 Kč) již od prvního měsíce po příchodu do ČR, a to nejdéle po dobu 150 dní, tedy 5 měsíců. Poté už bude Úřad práce prověřovat, jaké mají uprchlíci příjmy, a to nejen z českých zdrojů, ale také ze zdrojů v zahraničí. Jestliže se ukáže, že žadatel má dostatek finančních prostředků pro své základní potřeby a bydlení, nebude mít na dávky nárok. Po 150 dnech uprchlíkům také skončí nárok na bezplatné ubytování a nové si budou muset zajistit vlastními silami (Bondareva Dubnová, 2023).

4.2 Možnosti psychosociální podpory ukrajinských rodin v souvislosti s válečným traumatem

V oblasti sociální práce s ukrajinskými uprchlíky státním institucím výrazně pomáhá například organizace Člověk v tísni, která aktivně informuje, zajišťuje poradenství, prověřuje nabídky, překládá, hlídá děti a spolupracuje s dalšími pomáhajícími organizacemi. V případě akutních potřeb pomáhá sbírkovými penězi řešit situace, které nemají v současné době jiné pokrytí. Na svých pobočkách vytváří ukrajinské týmy, které pracují v terénu – docházejí za konkrétními rodinami, do konkrétních lokalit či do velkokapacitních ubytoven a pomáhají řešit potravinovou pomoc, lékaře či jazykové kurzy. Ukrajinští terénní pracovníci dokážou organizaci celkově velmi dobře napojit na ukrajinskou komunitu, udržují povědomí o situaci a nabídkách svépomoci (Kroupová, 2022).

Světová zdravotnická organizace odhaduje, že se více než čtvrtina ukrajinské populace může v důsledku války potýkat s psychickými problémy. Mezi rizikové faktory zhoršující duševní zdraví ukrajinských uprchlíků patří zejména:

- Věk: U mladých ve věku 20 let je riziko rozvoje středně těžké deprese nebo úzkosti 1,2x vyšší než u lidí ve věku 30 let a 1,5x vyšší než u lidí ve věku 40 let.
- Pohlaví: Depresí nebo úzkostí jsou častěji ohroženy ženy – riziko je u nich 1,7x vyšší nežli u mužů.
- Odloučení: Hrozba rozvoje duševní nemoci se zvyšuje až 1,45x u lidí, jejichž partneři zůstali na Ukrajině, a 1,5x více u těch, kteří žijí sami.
- Pracovní uplatnění: 1,5x vyšší riziko středně těžké deprese nebo úzkosti vykazují lidé bez práce oproti těm, kteří pracují v ČR či vzdáleně na Ukrajině.
- Ztráta domova: Pokud účastník ví, že byl při konfliktu zničen jeho domov, narůstá možnost výskytu symptomů středně těžké deprese či úzkosti až 1,6x.

Zajištění okamžité dostupnosti vhodných služeb, které by pomohly řešit širokou škálu již existujících i nově vznikajících potřeb v oblasti duševního zdraví a psychosociálních potřeb lidí, je nicméně v nouzových podmínkách v časech pokračujícího válečného konfliktu složité. Proto ve spolupráci Federace globálních psychiatrických iniciativ (FGIP) a Národního ústavu duševního zdraví (NUDZ) vznikly webové stránky Samopomi.ch. Tato platforma poskytuje široké veřejnosti i odborníkům z oblasti duševního zdraví důležité informace, které mohou pomoci při zvládání vlivu a dopadů války na psychiku. Samopomi.ch je přeloženou a částečně rozšířenou verzí původně ryze českého projektu Opatruj.se, který odborníci z Národního ústavu duševního zdraví ve spolupráci s partnerskými organizacemi spustili již v roce 2020 v reakci na negativní dopady pandemie Covid-19 (NUDZ, 2023).

V květnu 2022 navíc Světová zdravotnická organizace a Ministerstvo zdravotnictví České republiky společně reagovaly na potřeby duševního zdraví uprchlíků z Ukrajiny vytvořením multisektorové technické pracovní skupiny pro duševní zdraví a psychosociální podporu (MHPSS). Tato skupina podporuje mnoho projektů, mezi nimiž lze zmínit například

- Mapování služeb MHPSS v České republice (NUDZ),
- Koordinace služeb MHPSS – Podpora duševního zdraví dětí, učitelů a dalších pečujících osob (NUDZ),
- Mapování letních programů a mimoškolních aktivit pro děti ukrajinských uprchlíků v Praze (Agency for Migration and Adaptation),

- Sledování připravenosti center duševního zdraví poskytovat služby uprchlíkům z Ukrajiny (Aliance center duševního zdraví),
- Přizpůsobení e-learningového nástroje o přístupu informovaném o traumatu a jeho implementace v českém vzdělávacím systému (Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání)

  a další (NUDZ, 2023).

4.3 Strategie vyrovnání se se stresem

V oblasti psychosociální podpory ukrajinských uprchlíků a migrantů se zaměřujeme zejména na možné strategie vyrovnání se se stresem nebo též copingové strategie (z anglického slova coping – zvládání), které představují vědomé aktivity pomáhající snižovat stres a zdolat či zmírnit úzkost. Jedná se o širokou škálu psychologických, emočních a na chování zaměřených technik, které slouží k vyrovnání se s různými životními výzvami, jako jsou problémy v práci, mezilidské konflikty, ztráta blízkých osob, zdravotní obtíže a mnoho dalších (Janovská, 2020).

Klasická definice copingu formulovaná Cohenem a Lazarusem pojímá coping jako snahu, jak intrapsychickou, tak zaměřenou na určitou činnost, s cílem řídit, tolerovat, redukovat a minimalizovat vnitřní i vnější požadavky kladené na jedince (Křivohlavý, 2014). Bere v úvahu rovněž zdroje sil a možností, které má daný jedinec k dispozici (Sigmund et al., 2014).

Každá copingová strategie by měla mít tři hlavní komponenty:

- racionalitu – v podobě přesného, objektivního hodnocení situace,
- flexibilitu – ovládání různých strategií a ochotu vzít všechny v úvahu,
- prozíravost – schopnost předvídat následky užití různých copingových strategií (Sigmund et al., 2014).

Strategie vyrovnání se se stresem můžeme přitom dělit do několika kategorií. Jak uvádí Janovská (2020), jedním z nejjednodušších dělení je kategorizace Lazaruse a Folkmanové, kteří člení copingové strategie následovně:

- Strategie zaměřené na emoce: Jedním z příkladů strategií zaměřených na emoce je projevování svých emocí. Tato metoda zahrnuje uvolnění emocí skrze různé projevy, jako jsou pláč, křik nebo dokonce psaní emocionálních záznamů. Tento způsob jednotlivci umožňuje vyjádřit své pocity, a uvolnit tak nahromaděný

emocionální tlak. Truchlení je dalším důležitým prvkem v této skupině copingových strategií, a to zvláště při ztrátě blízké osoby. Prožívání truchlení je cenným procesem, který jedinci umožňuje přijít na vnitřní smysl ztráty a postupně se vyrovnat s tímto zásadním životním zvratem (Janovská, 2020). Lidé tento typ strategie používají především tehdy, nemohou-li stresor ovlivnit, jako například v případě smrti blízké osoby (Sigmund et al., 2014).

- Strategie zaměřené na problém: Někteří lidé upřednostňují strategie zaměřené na samotný problém. Aktivně se snaží najít řešení dané situace a hledají nové způsoby, jak situaci zvládnout, nebo dokonce změnit podmínky, které způsobují stres. Tito jedinci se soustředí na nalezení konkrétních kroků, které by vedly k řešení obtížné situace (Janovská, 2020). Jedinci se sklonem používat ve stresových situacích zvládání zaměřené na problém vykazují nižší hladiny deprese (Sigmund et al., 2014).
- Strategie zaměřené na útěk: Někteří lidé se snaží zvládnout náročné životní situace pomocí strategií zaměřených na útěk. To může zahrnovat úplné ignorování stresové situace nebo hledání únikových mechanismů, jako je prodloužený spánek nebo užívání alkoholu či jiných návykových látek. Osoby používající tyto strategie se snaží za každou cenu vyhnout se konfrontaci se stresujícím problémem (Janovská, 2020).
- Strategie zaměřené na hledání opory: Jiní jedinci se v náročných chvílích snaží najít důležitou oporu v rodině, u přátel nebo odborníků. Využívají toho, že nejsou sami, a potřebují vnímat, že u druhých lidí získají podporu a porozumění (Janovská, 2020).

Z jiného pohledu lze strategie zvládání stresu rozdělit do dvou hlavních skupin – na pozitivní a negativní. Podle Sigmunda et al. (2014) mezi pozitivní copingové strategie patří:

- Snížení významu: Jedná se o tendenci minimalizovat vlastní reakce na stres a snižovat význam stresové situace. Jedinec užívá tuto strategii s cílem udržet si chladnou hlavu a nedovolit, aby ho ovládly negativní emoce.
- Odmítnutí viny: Tato strategie zahrnuje odmítání zodpovědnosti za zátěžovou situaci. Pozitivním copingem je pouze v případě, že po ní jedinec nesahá a priori,

ale až po zvážení. Cílem této strategie je především vyhnout se neoprávněným pocitům viny.

- Odklon: Cílem této strategie je zaměřit pozornost na jiné činnosti nežli na stresovou situaci, aby se odvedla pozornost od prožívaného stresu.
- Náhradní uspokojení: Tato strategie spočívá v nalézání radosti prostřednictvím činností, které posilují pozitivní emoce a jsou neslučitelné se stresovou reakcí. To může zahrnovat dobré jídlo nebo jiné příjemné zážitky a aktivity.
- Kontrola situace: V rámci této strategie se jedinec snaží získat kontrolu nad zátěžovou situací prostřednictvím analýzy aktuální situace, plánování opatření ke zlepšení stavu a aktivního zásahu do situace s cílem ji vyřešit.
- Kontrola reakcí: Tato strategie zahrnuje snahu ovládat se v zátěžové situaci a udržet klid, případně skrýt projevy stresu před ostatními.
- Pozitivní sebeinstrukce: Jedná se o snahu posilovat sebe sama v zátěžových situacích, dodávat si odvahy a vnitřní jistoty, což přispívá k lepšímu zvládání situace.

Jak dále uvádí Sigmund et al. (2014), mezi negativní copingové strategie lze zařadit následující:

- Únikové tendence: Tato strategie zahrnuje rezignaci a snahu uniknout ze zátěžové situace buď fyzicky, nebo psychicky, například prostřednictvím užívání látek, které tlumí negativní emoce.
- Perseverace: Jde o prodlužované přemítání nad problémy a neschopnost odpoutat se od prožívaných problémů. Negativní myšlenky a představy o zátěžové situaci jedince neustále obklopují, což ztěžuje návrat k původnímu stavu.
- Rezignace: Tato strategie vyjadřuje pocit bezmocnosti a beznaděje vůči zátěžové situaci a nedostatek víry v to, že by se situace dala zvládnout. Jedinec se vzdává snahy o zdolání situace a setrvává v ní odevzdaně.
- Sebeobviňování: Tato strategie je spojena se sklíčeností a přehnaným přisuzováním chyb vlastnímu jednání, přestože nemusí být vždy opodstatněné.

Každý člověk si v průběhu života osvojuje individuální způsoby zvládání stresu, které mají určitou časovou a situační stabilitu. Je však potřeba očekávat, že vlivem

zkušeností s těmito strategiemi dochází k modifikacím a k ovlivnění jejich situační a časové stability. Při selekci strategie je třeba brát v úvahu tři oblasti:

- kognitivní – myšlenková analýza, zvažování výhodností výběru strategie a jejích konsekvencí,
- emocionální – v rámci stresu zde dominuje řada negativních emocí, jakékoliv jejich ovlivnění je vítáno,
- volní – projevující se chováním (Sigmund et al., 2014).

V teoretické části jsou shrnuty poznatky o fenoménu uprchlictví obecně, o postojích společnosti vůči uprchlíkům v České republice, o integraci ukrajinských rodin, které uprchly ze své vlasti před válkou, a o psychosociální podpoře těchto rodin. Navazující empirická část se soustřeďuje na praktické využití dostupných informací a dat a mapuje průběh a dopady projektu Naproti dětem z Ukrajiny.

Empirická část

5 Výzkumné šetření

5.1 Cíl výzkumu

Výzkumné šetření této bakalářské práce je zaměřeno na vyhodnocení možností spolupráce mezi učiteli základních škol a sociálními pracovníky v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, a to v kontextu psychosociálního projektu Naproti dětem z Ukrajiny.

Hlavním cílem je prozkoumat a zhodnotit, jaké konkrétní možnosti spolupráce vyplývají z jejich zapojení do tohoto projektu a zda tato intenzivnější spolupráce přinese další inovativní přístupy v integrativní péči o ukrajinské děti v České republice.

Výzkum mimo jiné usiluje o přispění k lepšímu porozumění situaci ukrajinských dětí a mládeže v naší zemi. Předpokladem je, že analýza získaných dat umožní navrhnout možná zlepšení spolupráce mezi pedagogickými a sociálními pracovníky, které přinesou prospěch nejen ukrajinským dětem, ale sekundárně také celému integračnímu procesu v rámci ČR.

5.2 Výzkumné otázky

Na základě popsaného výzkumného cíle byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

1. Jaké možnosti spolupráce mezi učiteli základních škol a sociálními pracovníky v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež vyplývají z jejich zapojení do projektu Naproti dětem z Ukrajiny?

2. Přinese intenzivnější propojení pedagogických a sociálních pracovníků další inovativní přístupy v integrativní péči o ukrajinské děti?

5.3 Předporozumění autorky

K tématu bakalářské práce mě přivedla moje dlouhodobá spolupráce s organizací Hodnotové vzdělávání Cyril Mooney při realizaci projektů hodnotového vzdělávání ve školách. Jsem členkou pracovní skupiny Wellbeing, jejíž aktivity mají přispět k tomu, aby žáci, ředitelky a ředitelé škol i vyučující mohli vést spokojený a plnohodnotný život, zvládat stres a uplatnit svoje silné stránky. Zapojila jsem se tedy také do projektu Naproti

dětem z Ukrajiny, v němž jsem se věnovala projektové koordinaci, finančnímu řízení a vykazování nákladů donorům.

V průběhu projektu NDU se objevovaly různé překážky a komplikace v oblasti komunikace, porozumění rolím a mezioborové spolupráce. Proto v říjnu 2022, tedy zhruba v polovině projektu, organizace HVCM uskutečnila dotazníkové šetření, na jehož základě pak vznikl Metodický průvodce pro spolupráci základních škol a nízkoprahových zařízení pro děti a mládež při podpoře dětí s odlišným mateřským jazykem (Kučerová, 2023). Průvodce byl určen všem výchovně-vzdělávacím aktérům, kteří jsou v kontaktu s dětmi s odlišným mateřským jazykem a kteří se snaží zlepšit jejich vzdělávací podmínky a sociální začlenění, tedy pedagogům, asistentům pedagogů, sociálním pracovníkům, také vedoucím pracovníkům škol, zřizovatelům a rodičům. Cílem průvodce bylo více podpořit myšlenku systematické spolupráce škol a NZDM a nastínit její funkční principy.

Při realizaci kvalitativního výzkumu v rámci této bakalářské práce mě zajímalo, zda se na základě zjištění z původního dotazníkového šetření HVCM podařilo odstranit některé překážky spolupráce mezi ZŠ a NDZM, kterými byly zejména tyto skutečnosti:

- spolupráce pedagogických a sociálních pracovníků není v praxi zatím příliš ukotvená, proces navazování spolupráce bývá zdlouhavý,
- dochází k fluktuaci pracovníků,
- jak učitelé, tak sociální pracovníci mají zpočátku výrazné profesní i osobní předsudky,
- přístup k dětem ze strany učitelů a sociálních pracovníků je odlišný,
- spolupráce je často nevyvážená.

Předpokládala jsem, že za relativně krátkou dobu od října 2022 do června 2023 nelze změnit tak zásadní faktory, jako jsou vnitřní motivace zapojených odborníků, vzájemné profesní předsudky či odlišný přístup k dětem.

5.4 Metodologie výzkumu

Pro účely empirické části této práce byl zvolen kvalitativní přístup zkoumání, a to konkrétně metoda polostrukturovaných rozhovorů, které byly dále zpracovány pomocí tematické analýzy. Vycházela jsem přitom z předpokladu, že právě tímto přístupem lze získat co nejkomplexnější a hloubkové poznatky, které umožní lépe porozumět

možnostem spolupráce mezi učiteli ZŠ a sociálními pracovníky v NZDM v rámci projektu NDU. Jak uvádějí Braun a Clarke (2012, s. 57), „tematická analýza umožňuje výzkumníkovi vidět kolektivní či sdílené významy a zkušenosti a nalézt v nich smysl“ (překlad vlastní).

Výzkumný postup byl následující:

V první fázi byli vybráni vhodní participanti z řad učitelů a sociálních pracovníků podle níže uvedených kritérií, a to pomocí tzv. záměrného výběru. Výzkumný soubor tvořilo 6 participantů, kteří byli nejprve seznámeni s výzkumem a podepsali informovaný souhlas.

Poté se participanti postupně zúčastnili individuálních polostrukturovaných rozhovorů. Struktura každého rozhovoru odpovídala standardizované podobě, která je popsána dále, tedy zahrnovala 9 klíčových otázek doplněných o vhodné doplňující dotazy relevantní pro pochopení zkoumané problematiky. Podoba rozhovoru vychází ze stanoveného výzkumného cíle a položených výzkumných otázek, které vedly k definování 3 tematických oddílů, z nichž každý obsahoval několik otázek určených respondentům.

Po skončení všech rozhovorů byly jejich záznamy přepsány a data byla zpracována a vyhodnocena pomocí metody tematické analýzy.

5.5 Výzkumný soubor

Participanti byly zvoleni pomocí jednoho z nepravděpodobnostních způsobů výběru, konkrétně tzv. záměrného výběru. Podle Miovského (2006) jde o metodu první volby v případě kvalitativních výzkumů. Jedná se o postup využívající předem stanovená kritéria pro účast ve výzkumu, podle kterých jsou posuzováni potenciální participanti při jejich výběru (Miovský, 2006). Kritéria pro tento výzkum byla následující:

- profese pedagog nebo sociální pracovník,
- aktivní účast v projektu Naproti dětem z Ukrajiny,
- adekvátní znalosti o projektu NDU (pro zajištění relevantní zkušenosti a informace k posouzení možností spolupráce).

Výsledný soubor tvořilo 6 participantů: 3 pedagogové a 3 sociální pracovníci. Mezi dotazovanými byli 2 muži a 4 ženy na pozicích: ředitelka ZŠ, učitelka ZŠ, ukrajinská asistentka pedagoga v ZŠ, sociální pracovník/pracovnice v NZDM.

V přepisech rozhovorů a výsledcích získaných z dat vystupují participanti a participantky za účelem zachování anonymity pod následujícími písmeny:

- A – ředitelka ZŠ,
- K – učitelka ZŠ,
- N – ukrajinská asistentka pedagoga v ZŠ,
- J – sociální pracovník v NZDM,
- M – sociální pracovnice v NZDM,
- P – sociální pracovník v NZDM.

5.6 Metoda sběru dat

Jak již bylo řečeno, ke zkoumání popisované problematiky jsem přistupovala kvalitativním způsobem. Za základní znaky kvalitativního výzkumu Miovský (2006) považuje důraz na jedinečnost a kontext, a zároveň na proces a dynamiku zkoumaného objektu. V první fázi je výzkumníkem určen cíl výzkumu a konkrétní výzkumné otázky. Následuje vyhledávání a poté analýza veškerých dostupných informací s ohledem na stanovenou výzkumnou otázku. Značná pružnost kvalitativního výzkumu umožňuje částečně upravovat či doplňovat výzkumné otázky ještě v průběhu sběru dat (Hendl, 2012).

Data pro výzkum byla získána pomocí polostrukturovaných rozhovorů s vybranými respondenty, které proběhly na závěr projektu NDU. Polostrukturovaná forma rozhovoru při sběru dat zaručuje dostatek struktury, a zároveň ponechává prostor respondentům pro přinášení vlastních souvisejících témat, čímž je dosaženo optimální efektivity. V přípravě polostrukturovaného rozhovoru je zásadní pojmenování klíčových okruhů otázek, které budou respondentům pokládány – jde o fázi stanovení schématu rozhovoru, které je pro tazatele v pozdějších fázích závazné. Zároveň je však vždy možné upravit pořadí otázek a průběh setkání s respondentem tak, aby rozhovor vedl k co největší komplexitě. Dotazování respondenta za účelem upřesnění odpovědi je naopak považováno za žádoucí způsob, jak předejít chybám v interpretaci (Miovský, 2006).

5.7 Struktura a průběh rozhovorů

Polostrukturované rozhovory vycházely z devíti předem připravených otázek, které byly položeny každému z respondentů. Byly rozšířeny o doplňující otázky, jež

vyplynuly z průběhu dialogu a byly relevantní pro daný kontext. Participanti byli v souladu s etickými principy a informovaným souhlasem před započetím rozhovoru informování o cíli a smyslu bakalářské práce a způsobu nakládání se získanými daty.

Všechny rozhovory proběhly na závěr projektu NDU v červnu 2023, přičemž 4 z nich se konaly osobně v místě působiště dotazovaného a 2 online. Rozhovory byly v souladu se souhlasem respondentů nahrány na záznamové zařízení. Na každý rozhovor bylo předem vyhrazeno přibližně 60–90 minut, jejich reálná délka se pak pohybovala v rozmezí 45–90 minut. Jelikož délka trvání rozhovorů nebyla pevně limitována, účastníci měli možnost odpovídat v klidu, s rozmyslem a větší mírou detailu, což je důležitým předpokladem kvalitativního výzkumu.

Struktura rozhovoru obsahuje celkem 9 nosných otázek, které jsou pro lepší orientaci logicky rozděleny do tematických oddílů A, B a C. Každý oddíl se zabývá klíčovými aspekty projektu NDU a integrativní péče o ukrajinské děti, což umožňuje získat detailní a komplexní pohled na dané téma.

A. Pochopení záměru projektu a pochopení role účastníka v projektu: V této oblasti jsou participanti tázáni, jakým způsobem pochopili záměr projektu Naproti dětem z Ukrajiny, co by podle nich mělo být jeho cílem a jak si představují, že by tyto cíle měly být dosaženy. Dále jsou dotázáni, jaké možnosti podle nich projekt nabízí pro propojení základních škol a NZDM, jakým způsobem vnímají, že mohli sami přispět k dosažení cílů projektu a zda se domnívají, že existují ještě další příležitosti pro zlepšení integrativní péče o ukrajinské děti, které by mohly být realizovány v rámci propojení ZŠ a NZDM.

B. Spolupráce: V této části je zkoumáno, jak účastníci vnímají pojem „spolupráce učitel a sociální pracovník“, jak podle nich vypadá úspěšná a neúspěšná spolupráce, co podporuje dobrou spolupráci a co jí naopak brání. Zjišťováno je také to, zda spolupráce přinesla nějaké inovativní přístupy v integrativní péči o ukrajinské děti.

C. Dobře integrované ukrajinské dítě: Tato část zkoumá představu účastníků o pojmu „dobře integrované ukrajinské dítě“ a jejich názory, jaké kroky mohou škola a NZDM podniknout pro dosažení dobré integrace. Pozornost je věnována také překážkám, které podle respondentů v současné situaci znemožňují dobrou integraci, a změnám v chování, učení, postojích, znalosti prostředí, motivaci a vztazích, které byly u ukrajinských dětí zaznamenány v průběhu projektu NDU. Dotazovaní jsou rovněž vyzváni, aby popsali některé konkrétní překážky, kterým děti čelí.

V rámci uvedených tematických oddílů bylo zformulováno těchto 9 klíčových otázek:

A. Pochopení záměru projektu a role účastníka v něm

1. Jak jste pochopil/a záměr/cíl projektu?
2. Jaké podle Vás projekt nabízí možnosti propojení ZŠ a NZDM?
3. Vnímáte ještě jiné příležitosti, které by se daly při integrativní péči o ukrajinské děti v rámci propojení NZDM–ZŠ realizovat?
4. Jak jste mohl/a k dosažení cíle projektu přispět Vy?

B. Spolupráce

5. Co vnímáte pod pojmem „spolupráce učitel a sociální pracovník“?
6. Jak to podle Vás vypadá, když spolupráce mezi ZŠ a NZDM je/není úspěšná?
7. Co podle Vás podporuje dobrou spolupráci? Co brání spolupráci?

C. Dobře integrované ukrajinské dítě

8. Přinesl tento typ spolupráce nějaké nové inovativní přístupy v integrativní péči o ukrajinské děti?
9. Co si představujete pod pojmem „dobře integrované ukrajinské dítě“ a co pro to může udělat škola nebo NZDM?

Výběr otázek pro každý tematický oddíl pokrývá různé aspekty dané problematiky, přičemž výsledná kombinace otázek vytváří komplexní obraz situace a umožňuje identifikaci klíčových témat a perspektiv.

5.8 Metoda analýzy dat

Analýze dat předcházela jejich příprava spočívající v přepsání nahraných rozhovorů do písemné podoby. Kompletní přepisy záznamů, které prošly pouze základní jazykovou úpravou a anonymizací, jsou uvedeny v přílohách č. 2–7 této práce, nebyla ovšem zachycena neverbální složka rozhovorů. Vytvořené přepisy byly vytištěny a dále bylo postupováno podle níže popsaných postupů tematické analýzy, která byla zvolena jako adekvátní metoda pro analýzu dat.

Tematická (obsahová) analýza je považována za základní techniku zpracování dat v kvalitativním výzkumu (Dubovská, 2022). Jde o flexibilní a oblíbenou metodu kvalitativní analýzy dat, která je používána pro systematickou identifikaci a organizaci

tzv. témat (tedy významů) napříč datovým souborem a nabídnutí jejich možné interpretace (Braun & Clarke, 2012). Tematická analýza je vhodnou metodou pro získání odpovědí zejména na ty výzkumné otázky, které cílí na individuální zkušenost (případně názor), nebo porozumění prožívání jedince (Hendl, 2016). Za její primární cíl pokládáme vytvoření seznamu témat, která jsou důležitá pro určitou skupinu lidí, a jejich popis. Tematická analýza využívá zpravidla data z polostrukturovaných rozhovorů, které byly uskutečněny s participanty, vybranými pro výzkum záměrným výběrem. Její součástí je tzv. otevřené kódování, čili identifikování základních jednotek, které nesou význam (Dubovská, 2022).

Postup v rámci tematické analýzy můžeme celkově shrnout do 6 bodů: seznámení se s daty, otevřené kódování, vyhledání možných témat a jejich ověření, definování a podrobnější popis témat a závěrečné psaní výsledného reportu (Dubovská, 2022). Braun a Clarke (2012) rozebírají, co je součástí jednotlivých fází, následovně:

1. seznámení se s daty: opakovaný poslech audiozáznamu, čtení přepisu rozhovorů,
2. otevřené kódování: systematická analýza dat pomocí vyhledávání opakujících se vzorců,
3. vyhledání možných témat: proces výběru témat, která jsou pro text stěžejní a která se opakují, vytvoření tematické mapy či přehledové tabulky,
4. ověření témat: opakované procházení celého textu, ujištění se o relevanci témat,
5. definování a podrobnější popis témat: popis podstaty každého tématu, jeho vztah k dalším tématům, členění na podtémata,
6. psaní výsledného reportu: sepsání závěrečné zprávy na základě zjištěných výsledků.

Podle Hendla (2016) však tematická analýza nepostupuje přísně lineárně, nýbrž v ní dochází k neustálému pohybu napříč daty a mezi samotnými kódy a jejich analýzou, tedy je možné se k jednotlivým fázím v procesu navracet.

V rámci tematické analýzy rozlišujeme 2 přístupy k výzkumným otázkám – induktivní a teoretický. Pro tuto práci jsem zvolila teoretický přístup, v němž je výzkumná otázka určená před započetím sběru dat (Braun & Clarke, 2012).

5.9 Etika výzkumu

Výzkumná činnost v rámci této bakalářské práce probíhala s ohledem na předpoklad, že sdílení individuální zkušenosti a vlastního názoru může být velmi osobní a v každém případě vyžaduje citlivý přístup k získaným datům. Problematika integrace ukrajinských dětí navíc představuje téma, které může být společností vnímáno jako kontroverzní, a proto vyžaduje důsledné dodržování zásady zachování anonymity.

Výzkum byl tedy veden v souladu s principy považovanými za nosné pilíře etiky sociálních věd tak, jak je chápe Dubovská (2022): princip dobrovolné participace, princip důvěryhodnosti, princip neubližování a princip správnosti a integrity. Nebo jinými slovy, jak píše Hendl (2012), s ohledem na nejdůležitější etické zásady, kterými jsou ochrana soukromí (zaručení anonymity, případně pozměnění některých skutečností), informovaný souhlas a nezatajování informací účastníkům, pokud to není nutné pro potřeby výzkumu.

Participanti byli před započetím rozhovoru informováni o okolnostech výzkumu, byli seznámeni s důvody konání rozhovoru a jeho průběhem a byli upozorněni na možnost rozhovor kdykoliv ukončit. Dále byli dotázáni, zda souhlasí s nahráváním rozhovoru na záznamové zařízení, a byl jim předložen k podpisu informovaný souhlas, v souladu s nímž následně celý výzkum probíhal. (Text informovaného souhlasu je uveden v příloze č. 1 této práce.)

Získaná data byla anonymizována, takže všichni participanti vystupují ve výzkumu pod přiděleným písmenem a některé údaje vedoucí k jejich identifikaci nejsou uvedeny. Rovněž jména, místopisné údaje a některé názvy byly pozměněny. Zjištěné informace byly zpracovány a uchovány pouze pro vědecké účely a nebyly poskytnuty žádným dalším osobám.

6 Výsledky

V této kapitole jsou shrnuty výsledky, které vyplynuly z tematické analýzy získaných dat. Jsou zde uvedena společná témata, která se u participantů objevila, ilustrovaná ukázkami z jednotlivých rozhovorů. Konkrétní příklady k daným tématům jsou uváděny formou přímých citací přepsaných rozhovorů (přílohy č. 2–7 této práce).

Pomocí metody tematické analýzy byly identifikovány následující oblasti společných témat, týkající se výzkumných otázek:

- vztahovost,
- komunikace,
- spolupráce,
- integrace.

Jelikož se jedná o oblasti poměrně rozsáhlé, z analýzy vyplynula rovněž řada podtémat. Přirozeně dochází k jejich prolínání, avšak díky kategorizaci se stávají přehlednějšími. Jinými slovy, ze zpracování dat a jejich rozčlenění do kategorií a podtémat vyvstávají odpovědi na výzkumné otázky tohoto výzkumného projektu, které se vzájemně překrývají a doplňují.

6.1 Vztahovost

Metodou tematické analýzy bylo v rozhovorech identifikováno téma vztahů a navazování kontaktů, které souhrnně označuji jako vztahovost. Participanti z řad zaměstnanců škol i NZDM se shodují, že vytvoření a rozvíjení přátelsky laděných vztahů (zejména mezi ukrajinsky a česky hovořícími dětmi stejného věku) je nezbytnou podmínkou pro úspěch projektu, jelikož přímo ovlivňuje úroveň zvládnutí českého jazyka u ukrajinských dětí, stejně jako dosaženou míru jejich integrace, motivaci dítěte i schopnost se učit a usilovat o aktivní zapojení do kolektivu, a ve výsledku do celé společnosti.

Konkrétně podle participantky A je přímo cílem projektu „mimoškolní činnost pro ukrajinské děti, které jsou tady bez sociálních vazeb. Poskytnutí příležitostí ukrajinským dětem, aby navázaly komunikaci a kontakt a vybudovaly si sociální vazby se svými vrstevníky…“ (A, příloha 2, ř. 20). Slovy participantky N jde o to, aby si „našly nové kamarády“ (N, příloha 4, ř. 27). Souhlasí s nimi i participantka K, když říká, že žádoucím dopadem projektu bylo, že „tam třeba mohlo vzniknout mezi těmi dětmi kamarádství, které by možná nevzniklo bez toho“ (K, příloha 3, ř. 40). Za úspěch lze považovat, pokud platí, co říká participantka A: „Děti z Ukrajiny jsou zapojeny do kolektivu a nachází si v něm své místo.“ (A, příloha 2, ř. 96). Princip kvalitního vztahu jako podmínky úspěchů v jiných oblastech lze zobecnit prohlášením, že dobře integrované dítě je to, „které má kamarády“ (M, příloha 6, ř. 288).

Že nejde pouze o vztahy mezi dětmi navzájem, ilustruje prohlášení participantky K: „… můžu říct sama za sebe, že pro mě to třeba byla dobrá příležitost, jak se s těmi

dětmi, které neučím, poznat.“ (K, příloha 3, ř. 41). Velmi pozitivně hodnotí fakt, že „když si prostě někoho zapamatujete, tak je to jako fakt bonus, protože už tam pak začíná vznikat nějaký vztah. Takže vlastně mám díky tomu projektu Naproti vztah jak s některými ukrajinskými, tak i s některými romskými dětmi a něco o nich vím.“ (K, příloha 3, ř. 46).

Níže je popsána spolupráce ZŠ s nízkoprahovým zařízením Klub K jakožto ukázka dobře fungující spolupráce. I v jejím případě jsou „nadstandardní vztahy“ (A, příloha 2, ř. 85) předpokladem, že obě strany vnímají společnou činnost jako přínosnou a hladce probíhající.

Na druhou stranu, vztahy mohou být i překážkou integrace, pokud mluvíme o vztazích uvnitř rodiny, která zůstala částečně na území Ukrajiny. Jak popisuje participant P, „oni sami nemají jasno v tom, jestli a jak dlouho tady budou. A je to logické, protože část rodiny zůstala tam. Máme tady rodiny, kdy přijela mamka s babičkou, ale táta s dědou zůstali tam a starají se o nějakou přestárlou příbuznou. Takže je jasné, že ta rodina potom chce být zase zpátky pohromadě.“ (P, příloha 7, ř. 182). Jedná se o stejnou situaci, když participant J upozorňuje: „Máme tu třeba 2 kluky, kteří na začátku projektu říkali, že se chtějí vrátit na Ukrajinu, takže je vlastně nic nemotivuje se učit a chtějí být jenom spolu.“ (J, příloha 5, ř. 188).

6.2 Komunikace

Téma komunikace má v realizovaných rozhovorech několik rovin. Nejvýraznějšími jsou komunikace dítěte (primárně s vrstevníky), komunikace s jejich rodinami a v neposlední řadě komunikace mezi pracovníky, kteří jsou různým způsobem zapojeni do projektu.

6.2.1 Komunikace dítěte

Komunikace dítěte se do značné míry prolíná s navazováním vztahů. Týká se především interakcí s vrstevníky a vzájemného pochopení dítěte s učitelem. Participantka A tuto souvislost uvádí hned zkraje rozhovoru v odpovědi na otázku, co je cílem projektu: „Smysl, který v projektu vidím, je mimoškolní činnost pro ukrajinské děti, které jsou tady bez sociálních vazeb. Poskytnutí příležitostí ukrajinským dětem, aby navázaly komunikaci a kontakt a vybudovaly si sociální vazby se svými vrstevníky…“ (A, příloha 2, ř. 20).

Specifickou součástí tématu je používání českého jazyka. Jak zmiňuje participantka A, ve vrstevnické skupině je cílem především navázání vztahu a komunikace s vrstevníky „hlavně českými, což může způsobit zlepšení sebevědomí, lepší motivaci pro používání češtiny, protože při těch neformálních aktivitách to dává větší smysl používat češtinu jako komunikační prostředek, ne jako cizí jazyk“ (A, příloha 2, ř. 22).

Podobný názor vyjadřuje participantka N, když odpovídá na otázku, co je podle ní záměrem projektu: „Aby se děti adaptovaly na nové podmínky, našly nové kamarády. Další požadavek byl na zlepšení znalosti českého jazyka, ale to se moc nedařilo, protože tam nebyly české děti, jen romské.“ (N, příloha 4, ř. 27).

Osvojení českého jazyka jakožto jeden z cílů projektu reflektuje také participant J v odpovědi na dotaz, jak vypadá dobře integrované ukrajinské dítě: „Je to dítě, které už rozumí českým učitelům nebo sociálním pracovníkům. Dítě, které má sociální vazby do českého dětského prostředí a jazyková bariéra je umenšená…“ (J, příloha 5, ř. 186).

Obdobně vidí dobře integrované ukrajinské dítě participantka K: „To asi souvisí s komunikací, jako když ovládne ten český *(jazyk, pozn. autorky)*, aby se mohlo začlenit, aby mohlo prostě mluvit s těmi lidmi kolem sebe, s dospělými i se spolužáky.“ (K, příloha 3, ř. 206). Rovněž participantka M ho definuje jako „dítě, které má kamarády i české, které nemluví jenom ukrajinsky“ (M, příloha 6, ř. 288).

6.2.2 Komunikace s rodinou

Komunikace s rodinou ve smyslu schůzek s rodiči a dětmi je nedílnou součástí situace, kterou s sebou přináší spolupráce mezi různými profesemi a institucemi. Jak říká participantka A: „A tak když máme schůzky s rodiči a dětmi, které se chovají v nesouladu se školním řádem, tak jim doporučujeme spojit se s Klubem K a využít jejich služeb… My při komunikaci s rodiči a dětmi rozšiřujeme povědomí, že takovéto místo existuje a je možné ho využívat.“ (A, příloha 2, ř. 54).

6.2.3 Komunikace mezi pracovníky

Domluva mezi pracovníky zapojenými do projektu je zřejmě podtématem, které zahrnuje řadu různých osobních prožitků, názorů a hodnocení. V této oblasti vznikaly situace, které ovlivnily celkový dojem z projektu a vnímané naplnění jeho záměru. Z pohledu participantky M například nebyla komunikace mezi pracovníky zdaleka ideální: „Škola dlouho nereagovala. Byl tu nějaký koordinátor, který chvíli fungoval

jenom zčásti, pak zase nebyl žádný. Pak nebyli učitelé, kroužky začaly později, dlouho jsme nemohli sehnat děti a v podstatě ty se rekrutovaly víceméně z těch, co jsme měli už tady v klubu, co k nám chodily. Takže těch změn bylo tolik, že si myslím, že ten původní záměr se v tom dost ztratil a naplnili jsme ho až pak zase na konci, kdy se kontaktovali ti jednotliví učitelé.“ (M, příloha 6, ř. 45).

Komunikace mezi pracovníky se přirozeně úzce pojí se spoluprací a ovlivňuje její hladký průběh: „My jsme tu měli asi 13 dětí a to je hukot. A vlastně ten lektor si horko těžko zapamatuje, které dítě je jaké… Takže pak nějaká jeho zpětná vazba k těm děckám, které my třeba známe rok, rok a půl, to bylo trochu marné, že jo? … Takže myslím, že to nebyla ta přidaná hodnota, byť měla původně být. Stejně jako měla být přidaná hodnota to, že sem přijde učitel, který na to bude koukat ze svého úhlu pohledu a pak se o tom budeme bavit. Tak to se nedělo.“ (M, příloha 6, ř. 51). Zároveň se mohou objevit silnější emoce, jak prozrazuje vyjádření participantky M: „To bavení bylo většinou velmi krátký a bez učitele a já se sama se sebou bavit nepotřebuju.“ (M, příloha 6, ř. 58).

Za nedostatek v komunikaci lze považovat také chybějící informace o některých jejích účastnících: „… jsme se toho až tak moc vlastně o těch ukrajinských dětech nebo o životě na Ukrajině nedozvěděli.“ (K, příloha 3, ř. 162). Participant P tím přímo definuje neúspěšnou spolupráci mezi službou a školou: „Má to škola těžší a ta služba samozřejmě taky, protože ta nemá informace přímo ze školy. Ale má informace jenom od těch klientů, od těch dětí, které jsou někdy zavádějící. Samozřejmě, že děti vám neřeknou celou pravdu, která se jich týká.“ (P, příloha 7, ř. 225).

Problematické může být rovněž vzájemné pochopení, jak to zažil participant J: „Hodně jsme naráželi na pochopení od učitelů, jak ta naše služba funguje… Školy ale takovou nabídku vnímají tak, že jim někdo zasahuje do jejich práce a prostředí, že je to nějaká kontrola, což tak samozřejmě není.“ (J, příloha 5, ř. 116).

Naopak dobrou zkušenost v této oblasti zmiňuje participantka A: „Už i učitelé si navykli kontaktovat Klub K a domlouvají se na zakázce…“ (A, příloha 2, ř. 57).

Jako funkční varianta komunikace mezi pracovníky se ukázaly zejména jasně stanovené formy, jako jsou case management či pedagogická rada. O case managementu mluví participant J: „Jako ještě to nabízí takzvaný case management, že ta škola nebo učitelé se na nás můžou obrátit s konkrétními věcmi ohledně dětí.“ (J, příloha 5, ř. 79). Pedagogickou radu v tomto kontextu zmiňuje participantka M: „Nás *(projekt, pozn.*

autorky) propojil s ředitelem školy, který nás pozval na pedagogickou radu, což byl takový první důležitý krok…“ (M, příloha 6, ř. 111).

Za stěžejní je však třeba považovat zejména vlastní iniciativu, motivaci a chuť do kontaktu vstupovat. Komunikace mezi pracovníky byla často zmiňována v souvislosti s otázkou, jak může dotazovaný přispět k dosažení cílů projektu. Pro participanta J je jeho úlohou „hlavně komunikace s tím partnerem, jako s tou školou, ať už s paní ředitelkou nebo s učiteli, a pak nějaké jako zapojení s těmi dětmi. Komunikace s vedením a pak s těmi pedagogy.“ (J, příloha 5, ř. 83). Stejný aspekt zdůrazňuje i participant P: „Je to v komunikaci mezi učitelem a tím sociálním pracovníkem. Je to opravdu v té otevřené komunikaci.“ (P, příloha 7, ř. 155). To samozřejmě platí nejen pro projekt NDU, ale pro spolupráci pracovníků obecně, jak říká participant P: „To je vlastně gró spolupráce, to je takový ten základní pilíř spolupráce se školami, který máme. Jde tam o to, … abychom vzájemně dokázali komunikovat i třeba mimořádné problémy toho dítěte.“ (P, příloha 7, ř. 218).

Otevřená komunikace jakožto základ jakékoliv spolupráce byla zmiňována opakovaně, například slovy participantů J a P: „Myslím, že je to komunikace. Vedoucí toho centra je proaktivní směrem do školy a obráceně. Prostě účast na všech těch poradách a otevřená komunikace.“ (J, příloha 5, ř. 162). „Otevřená komunikace – když se škole něco nelíbí, co jsme udělali, tak je dobrý, že to nedrží pod pokličkou a řeknou, takhle jsme si to nepředstavovali. Totéž řekneme my.“ (P, příloha 7, ř. 232).

6.3 Spolupráce

Třetím důležitým tématem, jež bylo pojmenováno, je spolupráce – jak ve smyslu projevované chuti dítěte k zapojení do projektu, tak pochopitelně ve smyslu spolupráce učitelů (a dalších zaměstnanců školy) a sociálních pracovníků, která je základním kamenem úspěchu projektu NDU.

6.3.1 Spolupráce dítěte

Spolupráce dítěte, tedy jeho ochota být aktivní a aktivně se zapojit, je slovy participanta P „základní pilíř spolupráce se školami, který máme“ (P, příloha 7, ř. 218). Prolíná-li se spolupráce s celou rodinou dítěte a mezi pracovníky navzájem, lze dosáhnout dále, než kam dosáhne škola samotná: „Sociální pracovník může zařídit právě spolupráci s rodinou.“ (A, příloha 2, ř. 74).

6.3.2 Spolupráce pracovníků

Jak už bylo řečeno, spolupráce mezi pracovníky do značné míry souvisí se stylem a efektivitou jejich vzájemné komunikace. Za dobře fungující spolupráci lze považovat například již zmiňovaný vztah mezi ZŠ a Klubem K. který ředitelka školy popisuje tak, že „spolupráce už nějakou dobu trvá, tak víme, co můžeme od sebe vzájemně čekat. Já vím, že oni mají prostor, kde děti můžou něco dělat… My při komunikaci s rodiči a dětmi rozšiřujeme povědomí, že takovéto místo existuje a je možné ho využívat.“ (A, příloha 2, ř. 53).

Součástí kvalitní spolupráce je bezpochyby účinná výměna důležitých informací týkajících se dítěte, o které hovoří participant P: „A my máme tu obrovskou výhodu, když spolupráce funguje, že když se dítě dostane do nějakého problému, tak nám učitelé řeknou, bylo to takhle a takhle. Ale jenom tam, kde ta spolupráce je. Pokud ta spolupráce není nastavená, tak se o tohle ochuzují.“ (P, příloha 7, ř. 228).

Respondenti se shodují, že adekvátní spolupráce by měla mít především pozitivní dopad na děti, jak říká participant P: „Jedná se o to, aby to dítě vědělo, že tady jsme pro něj, a ta škola aby věděla, že se na nás může obrátit.“ (P, příloha 7, ř. 222).

Z odpovědí obou skupin pracovníků vyplývá, že kromě komunikace je podmínkou fungujícího vztahu také aktivita a určitá míra připravenosti ke kontaktu na úrovni jednotlivce. Ředitelka školy zdůrazňuje, že je nutné se proaktivně snažit: „Dobré vztahy, otevřenost a ochota hledat oblasti, kde se můžeme využít a vzájemně si pomoct. Ale musí tam být osobní zralost, motivace. Poznat se, ‚odbetonovat‘ se a neříkat jen, jak to nejde, ale hledat způsoby, jak to jde.“ (A, příloha 2, ř. 82).

Zajímavým detailem je fakt, že dotazovaní v rozhovorech často nehovořili za sebe, ale z pozice instituce, kterou zastupují. Spolupráci vnímali typicky jako vztah navázaný mezi školou a NZDM. Jak říká participant J, „my máme navázanou spolupráci se školou“ (J, příloha 5, ř. 39). Participantka K zmiňuje, že pokud k žádné spolupráci mezi školou a organizací nedošlo již dříve, je těžké se jakkoliv vyjádřit k představám, jak by měla v ideálním případě vypadat a jaké jsou její nástrahy do budoucna: „Tím, že s námi žádná neziskovka nespolupracovala, tak úplně nevím, jak na tuto otázku odpovědět.“ (K, příloha 3, ř. 173).

V rozhovorech nebyly popsány žádné konkrétní možnosti spolupráce (s výjimkou vztahu mezi ZŠ a Klubem K), dotazovaní se vyjadřovali především k obecným principům a skutečnostem, z nichž nicméně vyplývá, že k dobré spolupráci vede zejména vnitřní

motivace, osobní připravenost, proaktivita a schopnost zúčastněných tvořit zdravé vztahy a otevřeně komunikovat.

6.4 Integrace

Z pohledu účastníků výzkumu lze integraci ukrajinských dětí chápat jako primární cíl projektu NDU. Ve většině odpovědí se objevuje jako žádoucí výsledek projektu, k němuž veškeré úsilí směřuje. Slovy participanta J: „Já jsem ten záměr vnímal tak, že je potřeba podpořit ty děti z Ukrajiny a integrovat je do českého prostředí.“ (J, příloha 5, ř. 37). Podle participanta P „cíl je ta nejjednodušší integrace“ (P, příloha 7, ř. 3).

Je zajímavé, že pochopení integrace se několikrát objevilo v přímém spojení s podporou, jako například u participantky K, když hovořila o cíli projektu: „Integrace ukrajinských dětí. Jako podpora začlenění ukrajinských dětí.“ (K, příloha 3, ř. 59).

Pracovníci zapojení do projektu NDU se shodují, že za dobrou integraci dětí lze považovat stav, kdy „pozorujete děti ve třídě, tak dokud nepromluví, nepoznáte z jejich interakce, kdo je z Ukrajiny“ (A, příloha 2, ř. 95). Dobře integrované je tedy dítě, „které má sociální vazby do českého dětského prostředí a jazyková bariéra je umenšená, zároveň je tam u něj i nějaká motivace“ (J, příloha 5, ř. 187).

Poměrně očividným měřítkem úspěšné integrace je schopnost zvládnutí českého jazyka, která přichází především skrze přirozenou interakci s českými vrstevníky. Participantka A vnímá jako smysl celého projektu umožnit dětem, „aby navázaly komunikaci a kontakt a vybudovaly si sociální vazby se svými vrstevníky, hlavně českými, což může způsobit zlepšení sebevědomí, lepší motivaci pro používání češtiny“ (A, příloha 2, ř. 21). Podle participantky K integrace „souvisí s komunikací, jako když ovládne ten český *(jazyk, pozn. autorky)*, aby se mohlo začlenit, aby mohlo prostě mluvit s těmi lidmi kolem sebe, s dospělými i se spolužáky“ (K, příloha 3, ř. 206). Ne vždy však byla tato snaha úspěšná, a to v závislosti na dalších vnějších okolnostech, jak reflektuje participantka N: „… to se moc nedařilo, protože tam nebyly české děti, jen romské.“ (N, příloha 4, ř. 28).

Komplexně na integraci pohlíží participantka A, jež integrované dítě charakterizuje tak, že „umí se bavit, ale umí se třeba i bránit“ (A, příloha 2, ř. 208). Cestu, kterou je k takové integraci potřeba ujít, dobře popisuje participantka M: „Děti, když tady přišly v září, tak byly fakt mimo, prostě neorientovaly se vztazích, byly výbušné, hodně z nich bylo agresivní, moc se nesmály a moc si nehrály.“ (M, příloha 6, ř. 290). Oproti tomu je

dnes vidět posun, „že se víc zapojily, jsou schopné bavit se s českými dětmi, že mají kamarády, že lítají krmit nutrie a zároveň hrát fotbal, že s námi vyrazí i někam do centra a nebojí se“ (M, příloha 6, ř. 292). Všechny faktory se pokouší shrnout participant P, který uzavírá slovy, že úspěšně integrované ukrajinské dítě „nevidí rozdíl, že je někde jinde než na Ukrajině“ (P, příloha 7, ř. 254).

Nejvýraznější překážkou integrace se zdá být malá motivovanost dětí i rodičů způsobená touhou vrátit se zpět na Ukrajinu, jakmile to bude možné. Účastníci výzkumu u ukrajinských rodin poměrně běžně pozorovali, že „rodiče ani nemají zájem, aby děti někam chodily, protože oni počítají s tím, že se jednou vrátí na Ukrajinu. Takže děti studují, chodí do české školy, aby měly nějaké vysvědčení. Večer mají online výuku v ukrajinštině a rodiče počítají s tím, že až tam ten konflikt skončí, takže se zase vrátí. A proto nemají to zaujetí, aby ta integrace proběhla… Je něco jiného, když sem přijede celá rodina a najdou si tady práci, a tak vlastně už řeší tu budoucnost, která by mohla být spojena i s naší republikou. Ale tyhle roztržené rodiny vám narovinu řeknou, že se prostě chtějí vrátit.“ (P, příloha 7, ř. 179).

Z rozhovorů nelze říci, že by projekt Naproti dětem z Ukrajiny přinesl významné inovace v integrativní péči o ukrajinské děti. Jak říká participantka J: „Nemyslím si. Úplně inovativní přístup mi to u nás nepřijde.“ (J, příloha 5, ř. 59). Ovšem participantka K má mírně odlišný úhel pohledu: „Já o tom přemýšlím a asi ano, jako ne že by to bylo něco jako úplně objevného, ale sama ta možnost, jenom že ty děti tady mohly strávit nějaký čas po vyučování společně s těmi romskými spolužáky a mohly si něco zkusit, třeba mohly sportovat, mohly něco vytvořit, něco prožít, prostě společně ještě víc než jako takhle. Já mám pocit, že to, co v rámci toho projektu Naproti u nás probíhalo, nebylo něco, co by ty děti už třeba nezažily. Ale bylo to prostě navíc ještě k tomu a bylo to v jejich volném čase. A tak tam třeba mohlo vzniknout mezi těmi dětmi kamarádství…“ (K, příloha 3, ř. 35).

7 Diskuze

Cílem empirické části práce bylo zjistit, jaké jsou možnosti spolupráce mezi učiteli základních škol a sociálními pracovníky v NZDM, kteří jsou zapojeni do projektu Naproti dětem z Ukrajiny, a zda intenzivnější propojení pedagogických a sociálních pracovníků přinese další inovativní přístupy v integrativní péči o ukrajinské děti. Za

výzkumnou strategii byl zvolen kvalitativní přístup, a to konkrétně forma polostrukturovaných rozhovorů. Získaná data byla následně zpracována a vyhodnocena pomocí metody tematické analýzy. Výzkumu se zúčastnilo celkem 6 participantů (3 pedagogové ZŠ a 3 sociální pracovníci z NZDM).

Obtíže, které výzkum doprovázely, byly spojeny zejména s kontaktováním participantů. Jako náročný hodnotím především moment vytváření výzkumného vzorku, jelikož projekt končil na začátku června 2023, tedy na konci školního roku těsně před prázdninami, kdy mnoho zaměstnanců škol a organizací spolupracujících se školstvím již uzavíralo své pracovní období. Sběr dat v některých případech komplikovala velká vzdálenost respondentů od místa mého pobytu. Vhodným řešením se tedy ukázala být realizace rozhovorů online. Rizikovou fází kvalitativního výzkumu je vždy komentování a hodnocení získaných odpovědí, jelikož je zákonitě do určité míry ovlivněno osobou výzkumníka. Za účelem minimalizace těchto nežádoucích dopadů bylo v této práci zformulováno předporozumění autorky ve vztahu k výzkumným otázkám.

Mezi silné stránky výzkumu naopak patří individuální přístup k participantům, zaručující dostatečný čas a prostor pro hloubkový rozhovor o tématu, které tak mohlo být uchopeno komplexně, včetně mnoha souvisejících detailů.

V rámci tohoto výzkumu proběhlo 6 polostrukturovaných rozhovorů během měsíce června 2023. Jádro rozhovoru tvořilo 9 klíčových otázek z oblastí pochopení záměru projektu a pochopení role účastníka v projektu, spolupráce a „dobře integrované ukrajinské dítě“, které byly doplněny o vhodné doplňující otázky s ohledem na kontext. Následně byla provedena tematická analýza, pomocí níž byla identifikována 4 témata: vztahovost, komunikace, spolupráce a integrace; a v jejich rámci několik podtémat.

Výzkum přinesl následující odpovědi na předem stanovené výzkumné otázky:

1. Jaké možnosti spolupráce mezi učiteli základních škol a sociálními pracovníky v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež vyplývají z jejich zapojení do projektu Naproti dětem z Ukrajiny?

Participanti obou profesí ve svých odpovědích až na výjimky nepopisovali žádné konkrétní případy spolupráce, nýbrž se vyjadřovali spíše k obecně platným principům pracovních a jiných mezilidských vztahů. Z toho lze vyvozovat, že dobrá spolupráce je podmíněna především zdravými vztahy, otevřenou komunikací, osobní připraveností, motivací a aktivitou bez ohledu na kontext.

Zároveň není možné vyloučit, že k nejednoznačným odpovědím přispěla i moje nezkušenost s vedením polostrukturovaného rozhovoru, která se mi sice mohla jevit jako zřejmá při zpětném pohledu, nikoliv však ve chvíli, kdy jsem se soustředila především na zajištění bezpečného prostředí pro vedení rozhovoru a spoluúčast ve vztahu s participantem. Z této zkušenosti si beru ponaučení, že i při úsilí o důvěrnou atmosféru a získání výpovědi o autentickém prožitku je potřeba více dbát na dodržování struktury rozhovoru a důsledné používání doplňujících otázek, pokud se rozhovor ubírá směrem příliš odlišným od toho, který byl stanoven výzkumnými otázkami.

2. Přinese intenzivnější propojení pedagogických a sociálních pracovníků další inovativní přístupy v integrativní péči o ukrajinské děti?

Na základě sebraných odpovědí nelze konstatovat, že by projekt Naproti dětem z Ukrajiny přinesl významné inovace v integrativní péči o ukrajinské děti. Lze ovšem zaujmout perspektivu některých respondentů, kteří vyzdvihují samotnou možnost společně stráveného času dětí napříč národnostmi, z níž se rodí přátelství. Taková možnost sice není nově zavedeným přístupem, ale na integraci dětí má největší dopad.

Participanti z řad učitelů i sociálních pracovníků se shodli, že přátelsky laděné vztahy (zejména mezi ukrajinsky a česky hovořícími dětmi ve vrstevnických skupinách, ale také mezi dítětem a pracovníkem a mezi pracovníky navzájem) jsou nezbytnou podmínkou pro úspěch celého projektu. U dětí mají dobré vztahy zásadní dopad na zvládnutí českého jazyka a současně s tím na jejich integraci jako takovou, neboť podporují motivaci a schopnosti dítěte učit se novým věcem a vědomě usilovat o aktivní zapojení do kolektivu.

Pro hladký průběh projektu by se funkční komunikace měla odehrávat mezi všemi jeho aktéry. V případě ukrajinských dětí je podstatné neopomíjet jazykovou bariéru, ale naopak usilovat o její postupné a co nejpřirozenější odstranění, především skrze mimoškolní společnou činnost. Komunikace mezi pedagogickými a sociálními pracovníky se ukázala být oblastí, v níž participanti vidí řadu nedostatků týkajících se neúplného předávání informací, nepochopení role druhé strany či absence funkční koordinace. Tyto skutečnosti ztěžovaly naplňování cíle projektu a nesly s sebou množství negativních emocí. Na druhou stranu, v otevřené komunikaci viděli zúčastnění cestu k navázání efektivní spolupráce.

Téma spolupráce souvisí s oběma předchozími tématy, přičemž jejím smyslem má být ve výsledku pozitivní dopad na děti. Kromě zdravé komunikace a dobrých vztahů

vyžaduje také osobní připravenost a motivaci pracovníků, přičemž výhodou je předchozí zkušenost školy se spoluprací s jinou institucí. Z odpovědí účastníků výzkumu lze usuzovat, že navázání dobré spolupráce je podmíněno především pozitivním osobním přístupem zúčastněných pracovníků.

Integrace je primárním cílem projektu Naproti dětem z Ukrajiny, jak zaznívá z úst většiny dotazovaných hned v úvodu. Jejím výsledkem má být „dobře integrované ukrajinské dítě“, které adekvátně interaguje s okolím a naráží přitom na alespoň částečně umenšenou jazykovou bariéru, které si úspěšně buduje sociální vazby a které je motivované navazovat kontakt a účastnit se aktivit. Hlavní překážkou integrace je očekávání rodin, že se brzy vrátí zpět na Ukrajinu, typicky za příbuznými, od nichž byly odloučeny. Podle participantů projekt nepřinesl žádné inovativní přístupy v integraci dětí, nicméně alespoň v některých případech rozhodně splnil svůj účel.

Lze konstatovat, že volba kvalitativní metody zkoumání a kombinace polostrukturovaných rozhovorů s tematickou analýzou byla vhodným přístupem k dosažení cílů bakalářské práce. Kvalitativní přístup zdůrazňuje hloubkové porozumění, vliv kontextu zkoumané problematiky a bere v potaz její komplexitu. V tomto případě umožnil zkoumat bohaté a rozmanité perspektivy účastníků projektu NDU a lépe porozumět jejich postojům a individuálním zkušenostem. Metoda tematické analýzy pak poskytla strukturovaný rámec pro zpracování a interpretaci získaných dat, což umožnilo důkladné zhodnocení zkoumaného problému, a tím i získání relevantních odpovědí na položené výzkumné otázky. Výzkum přinesl množství citlivě sebraných dat zachycujících unikátní individuální zkušenost participantů se zkoumanou problematikou a její interpretaci, čímž naplnil svůj cíl.

Empirická část této práce má pochopitelně své nedostatky, které vyplývají z jejího omezeného formátu, stejně jako ze zvolené metodologie. Reprezentativnost výsledků může snižovat relativně malý vzorek respondentů, jehož velikost je však spjata s volbou kvalitativní výzkumné metody. S ohledem na malý výzkumný soubor nelze výsledky zobecnit. K interpretaci výsledků výzkumu je nutno přistupovat uvážlivě a s respektem, jelikož zvolenými metodami je cíleno především na hloubku individuální zkušenosti. Zejména v oblasti kvalitativních metod hrozí zvýšené riziko působení osobnosti výzkumníka na výsledky výzkumu. Ke snížení tohoto rizika přispívá formát metody polostrukturovaného rozhovoru, který vychází z jádra otázek, jež jsou jasně dané a společné všem respondentům.

Navzdory výše zmíněným limitům výzkumu dává formulace výzkumných otázek zaměřených na možnosti spolupráce mezi učiteli a sociálními pracovníky a inovativní přístupy v integrativní péči o ukrajinské děti mnoho prostoru pro diskuzi ohledně dalšího směřování potenciálního výzkumu. Pokládá tak základ pro budoucí zkoumání a nastiňuje otázky, které by mohly být předmětem vědeckého zájmu.

Získaná data lze bezprostředně využít v praxi pro optimalizaci integrativní péče o ukrajinské děti i pro zefektivnění navazujících projektů Naproti dětem z Ukrajiny a dalších podobných iniciativ zaměřených na podporu dětských uprchlíků v České republice.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat možnosti spolupráce mezi učiteli základních škol a sociálními pracovníky nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, která zajistí komplexní podporu uprchlým dětem z Ukrajiny a usnadní jejich zapojení do nového prostředí. Motivací pro její napsání byla akcentovaná potřeba přispět k hledání co nejvhodnějších způsobů, jak těmto dětem poskytnout účinnou psychosociální podporu s ohledem na aktuální situaci.

Teoretická část se zabývá fenoménem uprchlictví obecně, statutem uprchlíka a specifickými problémy, kterým čelí dětští váleční uprchlíci. Dále se zaměřuje na postoj české společnosti vůči uprchlíkům, specifika adaptace na cizí kulturní prostředí a otevřenost sociokulturního prostředí přijímající země. Tato část rovněž zkoumá roli rodiny a resilienci uprchlíků, a to i s ohledem na možnosti a limity integrace ukrajinských rodin v České republice.

Empirickou část představuje kvalitativní výzkum uskutečněný prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s pedagogickými a sociálními pracovníky zapojenými do projektu Naproti dětem z Ukrajiny. Jádro rozhovoru pokrývalo oblasti pochopení záměru projektu a pochopení role účastníka v projektu, spolupráce a „dobře integrovaného ukrajinského dítěte“. Získaná data byla podrobena tematické analýze s cílem identifikovat klíčové aspekty spolupráce v rámci projektu a jeho přínos v péči o ukrajinské dětské uprchlíky. Byly zhodnoceny možnosti spolupráce s ohledem na nutné předpoklady zahrnující otevřenost, motivaci či aktivitu. Přestože podle participantů nepřinesl projekt žádné inovativní přístupy v oblasti integrace, rozhovory odhalují do hloubky jejich individuální zkušenosti, a to včetně vhledu do nedostatků spolupráce, osobních názorů a vnímání rozebírané problematiky.

Navzdory limitům, které s sebou přináší formát výzkumu a zvolená kvalitativní metoda, lze konstatovat, že práce splnila svůj účel. Věřím, že po jejím přečtení se čtenář lépe zorientuje v problematice uprchlictví a v současném postoji české společnosti k tomuto tématu a získá širší povědomí o možnostech integrace a podpory uprchlíků, zejména dětí. Práce přispívá k aktuální debatě o integraci ukrajinských uprchlíků a dává podnět pro rozvíjení dalších možností v této oblasti.

Seznam pramenů a literatury

Baštecká, B. (2005). *Terénní krizová práce: psychosociální intervenční týmy*. Grada.

Bednářová, Z. (2003). Streetwork. In O. Matoušek (Ed.), *Metody a řízení sociální práce*, (s. 169–178). Portál.

Bendl, S. (2015). *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Grada.

Bondareva Dubnová, I. (2023, 6. února). *Humanitární dávky pro ukrajinské uprchlíky se změní, budou přísnější*. https://www.mesec.cz/clanky/humanitarni-davky-pro-ukrajinske-uprchliky-se-zmeni/

Braun, V. & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher (Eds.), *APA Handbook of Research Methods in Psychology, Vol. 2. Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological* (s. 57–71). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/13620-004

Cemlyn, S., & Briskman, L. (2003). Asylum, children‘s right and social work. *Child and Family Social Work,* 8(3), 163–178. Blackwell Publishing. https://doi.org/10.1046/j.1365-2206.2003.00281.x

Černá, L. (2019). Refugee education: Integration models and practices in OECD countries. *OECD Education Working Papers*, 203. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/ a3251a00-en

Člověk v tísni. (2002). *Interkulturní vzdělávání*. https://old.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/a02ikv.pdf

Člověk v tísni. (2022, 29. prosince). *Uprchlíci v číslech.* https://www.clovekvtisni.cz/migracni-statistiky-4518gp

Člověk v tísni. (2023, 17. dubna) *Ukrajinská uprchlická krize: aktuální situace*. https://www.clovekvtisni.cz/ukrajinska-krize-v-historickem-kontextu-8589gp

Diverzita.cz. (2022). *Integrace ukrajinských uprchlíků v ČR 2022+: Bydlení, trh práce, vzdělávání*. https://diverzita.cz/upload/content/files/articles/PAQ_CP_Integrace_Uprchliku_PUBLIKACE_1vydani.pdf

Dlubalová, K. (2022, 30. listopadu). *Dočasná ochrana pro Ukrajince půjde prodloužit o jeden rok. Vláda schválila Lex Ukrajina IV*. https://www.mvcr.cz/clanek/docasna-ochrana-pro-ukrajince-pujde-prodlouzit-o-jeden-rok-vlada-schvalila-lex-ukrajina-iv.aspx

Dubovská, E. (2022). *Kvalitativní výzkum pro sociální pracovníky II.* Přednáška prezentována na Pražské vysoké škole psychosociálních studií; Praha, Česká republika.

Eduzin.cz. (2012, 29. února). *Adaptace na cizí kulturu aneb Co prožívají přistěhovalci?* https://eduzin.cz/wp/2012/02/29/adaptace-na-cizi-kulturu-aneb-co-prozivaji-pristehovalci-2/

Gillernová, I., Kebza, V., & Rymeš, M. (2011). *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Grada.

Havlátová, O., Ješátková, A., Kourkzi, A., Machalík, T., Němec, Z., Škachová, T., Vosmik, M., & Votavová, R. (2022, 1. září). *Stručný průvodce pro asistenty podporující děti a žáky z Ukrajiny.* Národní pedagogický institut České republiky. https://zapojmevsechny.cz/user_files/Stru%C4%8Dn%C3%BD%20pr%C5%AFvodce%20pro%20asistenty%20podporuj%C3%ADc%C3%AD%20d%C4%9Bti%20a%20%C5%BE%C3%A1ky%20z%20Ukrajiny%20(ke%20sta%C5%BEen%C3%AD).pdf

Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní metody aplikace* (4., přepracované a rozšířené vydání). Portál.

Hesová, Z., & Jungwirth, T. (2016, 27. května). *Uprchlická krize v roce 2015 a evropská odpověď.* Asociace pro mezinárodní otázky (AMO). https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/05/amocz_BP_05_2016_web.pdf

Janovská, B. (2020). *Copingové strategie: Víte, co vám pomáhá zvládat stres?* https://blog.mojra.cz/clanek/copingove-strategie-vite-co-vam-pomaha-zvladat-stres

Jelínková, M., Valentinov, V., Plaček, M., & Vaceková, G. (2023). Human-made disasters in a decentralized context: How Czech municipalities are dealing with the Ukrainian crisis. *Public Money & Management,* 43(4), 367–369. https://doi.org/10.1080/09540962.2022.2154950

Kloučková, K. (2019, 19. listopadu). *Eliminace diskriminace a xenofobie.* Asociace pro mezinárodní otázky (AMO). https://www.studentsummit.cz/wp-content/uploads/2019/11/BGR_SOCHUM_Eliminace-diskriminace-a-xenofobie.pdf

Konsorcium nevládních organizací pracujících s migranty. (2023). *Uprchlíci z Ukrajiny v datech a analýzách.* https://migracnikonsorcium.cz/cs/data-statistiky-a-analyzy/uprchlici-z-ukrajiny-v-datech/

Kroupová, E. (2022, 11. dubna). *V Česku s ukrajinskými uprchlíky pracujeme v terénu nebo na Help lince. Pomáháme sbírkovými penězi.* https://www.clovekvtisni.cz/v-cesku-s-uprchliky-pracujeme-v-terenu-nebo-na-help-lince-8780gp

Křivohlavý, J. (1994). Jak zvládat stres. Grada.

Kučerová, M. (2023, 7. února). *Metodický průvodce pro spolupráci základních škol a nízkoprahových zařízení pro děti a mládež při podpoře dětí s odlišným mateřský jazykem.* Cyril Mooney Education, z.s. https://hvcm.cz/wp-content/uploads/2023/02/NDU-metodika_2023.pdf

Leontiyeva, Y. (Ed.), Ezzeddine-Lukšíková, P., Hirt, T., Jakoubek, M., Kocourek, J., & Pažejová, L. (2006). *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Sociologický ústav Akademie věd ČR.

Lintner, T., Diviák, T., Šeďová, K. & Hlado, P. (2023). Ukrainian refugees struggling to integrate into Czech school social networks. *Humanit Soc Sci Commun*, 10, 409. https://doi.org/10.1057/s41599-023-01880-y

Matějček, Z., & Dytrych, Z. (1998). Riziko a resilience. *Československá psychologie*, 42(2), 97–105. http://cspsych.psu.cas.cz/result.php?id=107

McCollum, D., & Findlay, A. (2015). Flexible workers for flexible jobs? The labour market function of A8 migrant labour in the UK. *Work, Employment and Society*, 29(3), 427–443. https://doi.org/10.1177/0950017014568137

McCubbin, H. I., McCubbin, M. A., Thompson, A. I., Han, S. V., & Allen, C. T. (1997). Families under stress: What makes them resilient. *Journal of Family and Consumer Sciences*, 89(3), 2–11.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV). (2022a, 8. prosince). *Dávky a podpora pro občany z Ukrajiny s dočasnou ochranou: Pracovní postupy.* https://www.mpsv.cz/documents/20142/2786931/D%C3%A1vky+a+podpora+pro+ob%C4%8Dany+z+Ukrajiny+s+DO_16112022_pro+ve%C5%99ejnost.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV). (2022b, 19. prosince). *Pomoc dětem z Ukrajiny.* https://www.mpsv.cz/documents/20142/2786931/pomoc+d%C4%9Bti+UA_191222.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV). (2023a, 5. ledna). *Tisková zpráva: MPSV ve spolupráci s UNICEF vyhlásilo novou dotační výzvu na podporu a začleňování rodin z Ukrajiny.* https://www.mpsv.cz/documents/20142/4552532/TZ_dotacni_vyzva_UNICEF_05012023_KV.pdf/123b94c7-05fa-b66a-f908-2870deb195ce

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV). (2023b, 15. března). *Poskytování sociálních služeb uprchlíkům z Ukrajiny.* https://www.mpsv.cz/poskytovani-socialnich-sluzeb-uprchlikum-z-ukrajiny

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV). (2023c, 11. dubna). *Tisková zpráva: Změny v pomoci uprchlíkům z Ukrajiny: humanitární dávka nově pomůže i s náklady na bydlení, byt ale musí být zapsán v evidenci.* https://www.mpsv.cz/documents/20142/4552532/TZ_lex_ukrajina_5_tk_07042023.pdf/6d8df9e4-b662-3ed2-5764-1a4677c3f636

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT). (2022a, 18. srpna). *Začleňování ukrajinských dětí do českého vzdělávacího systému.* https://cosiv.cz/wp-content/uploads/2022/ 05/Podpora_zaclenovani_ukrajiske-deti_zaci.pdf

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT). (2022b, 20. září). *Průběžné počty ukrajinských dětí v českých školách.* https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/prubezne-pocty-ukrajinskych-deti-v-ceskych-skolach

Ministerstvo vnitra České republiky (MV ČR). (2019). *Postoj české veřejnosti k uprchlíkům v průzkumech veřejného mínění CVVM v širším kontextu*. https://www.mvcr.cz/chh/clanek/postoj-ceske-verejnosti-k-uprchlikum-v-pruzkumech-verejneho-mineni-cvvm-v-sirsim-kontextu.aspx

Ministerstvo vnitra České republiky (MV ČR). (2023, 5. dubna). *V České republice je aktuálně 325 tisíc uprchlíků z Ukrajiny.* https://www.mvcr.cz/clanek/v-ceske-republice-je-aktualne-325-tisic-uprchliku-z-ukrajiny.aspx

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* Grada.

Münich, D., & Protivínský, T. (2023, 23. února). *Vývoj postojů české veřejnosti k válečným uprchlíkům z Ukrajiny: Projekt Národohospodářského ústavu AV ČR.* Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu. https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_03_2023_Vyvoj_postoju_k_uprchlikum_z_Ukrajiny/IDEA_Studie_03_2023_Vyvoj_postoju_k_uprchlikum_z_Ukrajiny.html#p=1

Národní ústav duševního zdraví (NUDZ). (2023, 15. února). *Společně pro Ukrajinu.* https://www.nudz.cz/fileadmin/user_upload/Aktuality/Spolecne_pro_Ukrajinu_CZ.pdf

Němec, Z. (2022. 6. září). *Jak využít nově zřízenou pozici ukrajinského asistenta pedagoga?* Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů. https://www.asistentpedagoga.cz/ke-stazeni/zobrazit/jak-vyuzit-nove-zrizenou-pozici-ukrajinskeho-asistenta-pedagoga

Nožina, M. (2020, 18. prosince). *Myanmarští Rohingové. Příčiny humanitární krize a cesty k jejímu řešení* https://www.iir.cz/myanmarsti-rohingove-priciny-humanitarni-krize-a-cesty-k-jejimu-reseni

Petrusek, M. (2020). *Společnost multikulturní*. Sociologický ústav AV ČR. https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Spole%C4%8Dnost_multikulturn%C3%AD_(PSpol)

Průcha, J. (2010). *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Portál.

Průcha, J., & Veteška, J. (2012). *Andragogický slovník*. Grada.

Sigmund, M., Kvintová, J., & Šafář, M. (2014). *Vybrané kapitoly z manažerské psychologie.* Univerzita Palackého v Olomouci.

Slezáčková, A., & Sobotková, I. (2017). Family resilience: Positive psychology approach to healthy family functioning. In U. Kumar (Ed.), *The Routledge International Handbook of Psychosocial Resilience* (s. 379–390). Routledge.

Sobotková, I. (2018, 12. prosince). *Rodinná resilience: klíč k lepšímu fungování rodin.* http://soft-zs.cz/item/298-sobotkova-irena-rodinna-resilience-klic-k-lepsimu-fungovani-rodin

Šerek, J, Petrovičová, Z., & Porubanová-Norquist, M. (2012). *Mladí a nevšední: studie občanského života mladých lidí z etnických menšin a majority v České republice.* Masarykova univerzita.

Šmídová, T., & Šindelářová, J. (2012, 5. června). *Nové přístupy ve vzdělávání žáků-cizinců v zemích EU.* https://clanky.rvp.cz/clanek/c/GUH/15777/NOVE-PRISTUPY-VE-

Štěpánková, L. (2023, 18. července). *Konec dlouhého pobytu zdarma. Uprchlíci z Ukrajiny si těžko hledají ubytování, Česko čekají velké přesuny* [online]. [cit. 2023-7-19]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/ukrajinci-uprchlici-migrace-cr.A230718_105903_ln_domov_hud

Tripartita.cz. (2023). *Největší překážkou v zaměstnávání uprchlíků je jazyková bariéra.* https://www.tripartita.cz/nejvetsi-prekazkou-v-zamestnavani-uprchliku-je-jazykova-bariera/

UNHCR. (2016a). *Úmluva o právním postavení uprchlíků.* https://www.unhcr.org/cz/wp-content/uploads/sites/20/2016/12/Umluva_1951_a_Protokol_1967.pdf

UNHCR. (2016b, 5. září). *„Uprchlíci" a „migranti"* https://www.unhcr.org/cz/365-cznews2016uprchlici-a-migranti-html.html

Usnesení Evropského parlamentu ze dne 10. července 2020 o humanitární situaci ve Venezuele a migrační a uprchlické krizi č. 2019/2952 (RSP). (2020). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0193_CS.html

Vališová, A., & Kasíková, H. (2007). *Pedagogika pro učitele*. Grada.

Vymětal, Š., & Šíchová, A. (2015). *Uprchlíci ze Sýrie: Kulturní a psychosociální aspekty.* Odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR. https://www.mvcr.cz/soubor/uprchlici-ze-syrie.aspx

Přílohy

Příloha č.1: Informovaný souhlas
Příloha č. 2: Rozhovor s participantkou A
Příloha č. 3: Rozhovor s participantkou K
Příloha č. 4: Rozhovor s participantkou N
Příloha č. 5: Rozhovor s participantem J
Příloha č. 6: Rozhovor s participantkou M
Příloha č. 7: Rozhovor s participantem P

Příloha č. 1: Informovaný souhlas

SOUHLAS S ÚČASTÍ NA EVALUACI - HLOUBKOVÝ ROZHOVOR (online/osobně)

Dobrý den,

děkujeme Vám za ochotu zúčastnit se hloubkového rozhovoru pro účely hodnocení (evaluace) projektu Naproti dětem z Ukrajiny. Anonymizované výsledky rozhovoru budou zároveň využity v bakalářské práci evaluátorky Martiny Kaděrové studentky Pražské vysoké školy psychosociálních studií na téma "Projekt psychosociální podpory uprchlým dětem z Ukrajiny", se kterou spolupracujeme a která pro nás potřebná data sesbírá. Vaše zkušenosti a názory jsou pro nás velmi cenné.

Abychom je mohli pro účely evaluace využít, dovolujeme si Vás informovat o následujícím:

- rozhovor proběhne **osobně** nebo v **online** v platformě zoom;
- rozhovor je třeba **nahrávat** (jen tak lze zachytit veškeré sdělené informace pro pozdější analýzu);
- nahrávka bude poté přepsána a „**anonymizována**" (tzn. nikde nebude uvedeno Vaše jméno ani jména osob, o kterých se budete v rozhovoru případně zmiňovat);
- úryvky z rozhovoru, obsahující Vaše výroky, nebude možné v žádné fázi evaluace, ani v publikacích spojit přímo s Vaší osobou či osobami, o kterých se v rozhovoru zmíníte;
- účast na evaluaci je **dobrovolná**, můžete tedy kdykoliv a bez udání důvodu rozhovor ukončit.

Evaluátorka se zavázala, že přepis rozhovoru bude využit pouze pro výzkumné záměry (evaluaci projektu NDU a vyhotovení bakalářské práce) a bude archivován pouze v jejím archivu, a to v anonymizované podobě.

Jakékoliv dotazy k cílům a průběhu evaluace, ke zpracování nebo využití nahrávky Vám zodpoví evaluátorka nebo se obraťte na ředitelku HVCM Lindu Jandejskovou.

Za Vaši spolupráci předem děkujeme.

Martina Kaděrová a tým projektu NDU z Cyril Mooney Education, z.s.

Potvrzuji, že jsem informacím porozuměl/a a souhlasím s nahráváním a dalším zpracováním dat z rozhovoru:

Jméno a příjmení: _____

Datum: _____

Podpis účastníka/účastnice výzkumu: _____

(prosím napište čitelně jméno a příjmení a následně podepište)

Příloha č. 2: Rozhovor s participantkou A

V: výzkumník

A: ředitelka ZŠ

V: Jaké jsou možnosti spolupráce učitelů a sociálních pracovníků v tomto projektu?

A: Spolupráci nic nebrání, jen je potřeba mít kontakt, znát se s těmi lidmi, vědět, co po nich můžu chtít, v čem si můžeme vyhovět. V rámci projektu NDU nám oni zaměstnají děti, o které my se postaráme v rámci výuky, ale pak už jim nemáme co nabídnout, max. doučování, ale tam jsou pak jen ukrajinské děti. No a tento projekt zajišťuje kontakt s českými dětmi, a ještě u toho dělají něco, co je baví. Tzn. že podporují sociální vazby se spolužáky, zařizují zážitky, které děti nemají, protože jsou samy doma nebo jen se svými ukrajinskými spolužáky. Škole zapojení do projektu dává smysl, protože to zlepšuje jazykovou vybavenost, rozvinou si znalosti češtiny a motivace u mimoškolních aktivit je mnohem větší. Viděla jsem video z Klubu K a vnímám, jaký má tato aktivita pozitivní vliv na vztahy dětí ve škole. Vztahy mezi spolužáky se zlepšily.

V: Přineslo toto intenzivní propojení školy a NZDM nějaké inovace?

A: Když mě HVCM oslovilo tak jsem nevěděla, koho do toho projektu zapojit. Většina učitelů prostě nemá kapacitu. Paní Z. *(jedna z koordinátorek projektu NDU, pozn. autorky)* pak narazila na naše ukrajinské asistentky a ty se pro projekt nadchly. Ale bez nich bychom se do projektu asi nezapojili. Neměli bychom nikoho, kdo by ho dělal. Inovaci vnímám právě v tom zapojení ukrajinským asistentek, které si svou účastí v projektu posilují i svou pozici v pedagogickém sboru. Je skvělé, že se ukrajinské asistentky Elena a Nataša takto angažují, protože bez jejich pomoci by nebylo možné nabrat do projektu tolik děti (60). Já jsem to říkala na webináři HVCM – zásadní jsou prostě lidi, kterým to dává smysl a jsou proaktivní. Toto se mi potvrzuje dnes a denně.

V: Mohla byste svými slovy popsat, jak jste pochopila záměr a cíl projektu?

A: Smysl, který v projektu vidím, je mimoškolní činnost pro ukrajinské děti, které jsou tady bez sociálních vazeb. Poskytnutí příležitostí ukrajinským dětem, aby navázaly komunikaci a kontakt a vybudovaly si sociální vazby se svými vrstevníky, hlavně českými, což může způsobit zlepšení sebevědomí, lepší motivaci pro používání češtiny, protože při těch neformálních aktivitách to dává větší smysl používat češtinu jako komunikační prostředek, ne jako cizí jazyk. A hlavně to může přispět k tomu, že se tady cítí líp, a ne jako uprchlíci, kteří jsou tu z donucení, aniž by chtěli a že život v cizí zemi může za takových podmínek dávat smysl. A když se ty děti budou cítit dobře, budou se i líp učit a bude to celé dávat smysl. A ta práce s nimi bude jednodušší, protože my se nebudeme muset tolik snažit je motivovat, protože ta motivace bude přicházet z těch mimoškolních aktivit. Mě to dávalo smysl ještě před tím, než přišlo HVCM s tímto projektem, kdy Elena chtěla organizovat podobná setkání pro místní ukrajinské děti. Tato kolegyně je psycholožka a pracuje s ukrajinskými dětmi u nás ve městě a v okolí. Má široký přehled, ví o těch dětech a rodinách, pracuje s traumaty dětí. Nataša, naše druhá ukrajinská kolegyně, je pro nás důležitá, neb je velmi aktivní, má přehled o rodinách a snaží se podpořit děti i rodiče.

V: Bylo online školení srozumitelné

A: Neúčastnila jsem se.

V: Přinesl tento projekt nějaké inovativní přístupy?

A: Jen účastí těch ukrajinských kolegyň. Elena se sice přímo neúčastní výuky, ale Nataša, která u nás pracuje jako asistentka pedagoga, ano. Inovace spočívá v tom, že obě mohly posílit své sebevědomí při realizaci projektu jako pedagogické pracovnice, líp se začlenit a posílit svoji pozici v pedagogickém sboru a tím i lépe pracovat s dětmi. Našly svoje místo a mohou být velmi prospěšné. Není jednoduché být asistent vůči pedagogům. Ze začátku jsme si vytipovali hodiny, kde jsme mohli používat ukrajinské asistentky a ony nám jdou naproti z druhé strany tím, že si uvědomily, v čem mohou přispět a být užitečné. A ten projekt to

celé ještě posílil. To je ten bonus. NDU přinesl do naší školy možnost přiblížit české učitele a ukrajinské kolegyně.

V: Jak si myslíte, že se Vám u Vás ve škole podařilo naplnit cíl projektu?

A: Z mého pohledu se cíl podařilo naplnit, děti se projektu účastní, ale je to jen díky zapojení těch ukrajinských kolegyň. U dětí se posiluje sebevědomí a motivace, což má dopad i do školy. Na videu z Klubu K jde vidět, jak jsou ukrajinské děti při těch neformálních aktivitách uvolněné, bezprostřední a komunikují spolu, což v hodinách nevidíte, protože mají ten hendikep, že je pro ně čeština cizí jazyk. Díky tomu projektu jsou mezi dětmi lepší vztahy. Myslím na jednu třídu, kde jsou 4 dívky z Ukrajiny a čeští chlapci, kteří jsou zapojení do projektu. A díky účasti v projektu, kluci zjistili, že jsou to „normální" holky, se kterými je možné se bavit a může s nimi být i legrace a zlepšilo se i celkové klima ve třídě.

V: Jaké podle Vás projekt nabízí možnosti propojení školy a NZDM?

A: My tím, že máme nadstandartní vztahy s Klubem K a ta spolupráce už nějakou dobu trvá, tak víme, co můžeme od sebe vzájemně čekat. Já vím, že oni mají prostor, kde děti můžou něco dělat. A tak když máme schůzky s rodiči a dětmi, které se chovají v nesouladu se školním řádem, tak jim doporučujeme spojit se s Klubem K a využít jejich služeb – například letní tábory. Další oblast spolupráce je podpora, příprava na vyučování, místo pro domácí přípravu. Už i učitelé si navykli kontaktovat Klub K a domlouvají se na zakázce – doučování, domácí příprava a volnočasová aktivita. Je důležité, že děti vědí, že existuje bezpečné místo, kde mohou být. My při komunikaci s rodiči a dětmi rozšiřujeme povědomí, že takovéto místo existuje a je možné ho využívat.

V: Co můžete pro dobrou integraci ukrajinského dítěte udělat Vy?

A: Uvolnit do takovýchto aktivit učitele a podpořit je v tom.

V: Vnímáte ještě jiné příležitosti, které by se daly při integraci ukrajinských dětí v rámci propojení ZŠ a NZDM realizovat?

A: Předpokládám, že pokud to bude dávat smysl lidem, kteří projekt za školu/NZDM realizují, tak je možné vše. Ale mě teď nic nenapadá.

V: Byla jste dostatečně seznámena s memorandem?

A: Ano

V: Jsou pro Vás jasně vydefinované role v projektu?

A: Já nemám ráda hranice, pokud chci, jdu i za hranice a pokud ne, tak nedojdu ani k hranicím. Je mi to jasné. Vím, kam se obrátit. Moje role je to umožnit a zařídit vše potřebné.

V: Jak vnímáte spolupráci učitel a sociálních pracovník?

A: Práce s rodinou, dosah do rodinného prostředí, kam škola nemůže, respektive na to nemá kapacitu. Sociální pracovník může zařídit právě spolupráci s rodinou.

V: Jak to řešíte, když identifikujete problém v rodině?

A: Předáme to na OSPOD. Když ale vím, že ta rodina je v nějakém NZDM, kde máme spolupráci, tak se nejdřív obrátíme na ně. Ale zároveň máme oznamovací povinnost a OSPOD má mít roli, kdy zadává zakázku do NZDM pro sociální práci s rodinou. Jenže to nedělá. Záleží prostě na rodině. Práce se sociální službou je dobrovolná. My ve škole ale máme páky na to, když rodina vypoví smlouvu se soc. službou, to pak hlásíme na OSPOD. Ale ne vždy se něco stane. OSPOD spíš funguje jako strašák.

V: Co podporuje dobrou spolupráci mezi školou a NZDM?

A: Dobré vztahy, otevřenost a ochota hledat oblasti, kde se můžeme využít a vzájemně si pomoct. Ale musí tam být osobní zralost, motivace. Poznat se, „odbetonovat" se a neříkat jen, jak to nejde, ale hledat způsoby, jak to jde.

V: Děláte nějaké společné porady? Neformální setkávání.

A: Ne to neděláme. Ale ve sboru je povědomí, že lze využít sociální služby k mimoškolní podpoře dětí, že existuje někdo, kdo to může zařídit.

V: Za co byste se sama ocenila?

A: Že se mi podařilo najít a podpořit ty správné lidi, kteří jsou klíčoví.

V: Zjistila jste něco nového sama o sobě nebo o druhých?

A: Ta otevřenost, snaha uchopit výzvy, které se nabízejí, byť to nebude v perfektním provedení, uchopit to jak to jde a být s tím spokojení. Mohlo by to být jinak, ale vzhledem k našim možnostem není. Jsme spokojení s tím, co je.

V: Co je pro Vás „dobře integrované ukrajinské dítě“?

A: Když pozorujete děti ve třídě, tak dokud nepromluví, nepoznáte z jejich interakce, kdo je z Ukrajiny. A k tomu určitě přispěl tento projekt. Děti z Ukrajiny jsou zapojeny do kolektivu a nachází si v něm své místo.

V: Co pro to může udělat škola?

A: Děláme preventivní programy zaměřené na práci se školními kolektivy. Realizujeme program Začít spolu (pátým rokem). Umožnit dětem mimoškolní neformální aktivity.

V: Co pro to může udělat NZDM?

A: Být vstřícní, podporující a proaktivní. Když mají v péči rodinu a vidí tam nějaký problém, zavolat a řešit to i s námi.

V: Jaké jsou největší překážky ve škole?

A: Lidi.

Příloha č. 3: Rozhovor s participantkou K

V: výzkumník

K: učitelka ZŠ

V: Jaké podle Vás existují možnosti spolupráce mezi učiteli na základních školách a sociálními pracovníky v nízkoprahových zařízeních v rámci zapojení do tohohle projektu?

K: Nevím, jestli víte, že u nás žádní sociální pracovníci nebyli.

V: Vůbec nikdo?

K: Ne.

V: Aha a jak jste ten projekt realizovali?

K: Bez nich.

V: To znamená prakticky jak teda?

K: No vlastně to probíhalo jakoby v rámci naší školy, jen k nám žádní sociální pracovníci nepřicházeli z žádných neziskovek. Já jsem ten, kdo třeba pracoval v neziskovce před pár lety, která pracuje s romskými dětmi. Takže já jsem tam byla vlastně v obou těch rolích, jenom teď v tuhle chvíli nejsem sociální pracovnice neziskovky, takže teď jsem tady jako pedagožka a vlastně kromě těch nás pedagogů a toho lektora tam na těch akcích nebyl ten sociální pracovník, protože se ho nepodařilo sehnat.

V: To je zajímavé, tak to prostě vytěžíme tak, jak ta situace leží a běží. To je super, že máte ten přesah do sociální práce. Kdybyste se na to dívala z odstupu a vystoupala jste teď nad tu svoji pedagogickou roli, co jste vlastně tehdy dělala? Jaké byste třeba viděla, nebo navrhla ty způsoby spolupráce, které by mohly pomoct integraci ukrajinských dětí? Co by ty 2 organizace mohly udělat pro to, aby se to zadařilo, aby na to škola nebyla sama.

K: A jde o integraci ukrajinských dětí, ano? Tak samozřejmě, kdyby tam byl někdo z toho nezisku, tak samozřejmě by mohli nabídnout tomu ukrajinskému žáku, aby tam začal chodit, k nim do nějakých odpoledních aktivit a mohl by vlastně kromě toho, co zažívá ve škole, tak mít třeba doučování extra, protože my tady ve škole jsme jim taky nabízeli doučování jako pedagogové ještě po škole, ale v tom Klubu Q, to je ta konkrétní neziskovka, kterou mám na mysli, tak tam vlastně by mohli mít další individuální péči. U nás je to spíš jako skupinový, ale tím, že těch žáků chodí málo, tak je to pak taky de facto individuální, ale prostě by toho mohli mít i víc bezplatně. Takže by třeba teoreticky místo 2 hodin týdně doučování mohli mít třeba 3 třeba 4 hodiny doučování.

V: Jaké jiné služby může z Vašeho pohledu NZDM poskytnout?

K: Nabídka byla fakt o hodně širší než to, co mi třeba ve škole děláme. Třeba i nějaký doprovázení, komunikace s úřady, nějaká práce na vlastní motivaci, stanovení cílů, zajišťování stipendií. To teda pokud vím, tak tady ve škole úplně není priorita. To už se bavíme, ale o těch starších dětech těch ten 2. stupni. No a co se dá nabídnout i těm mladším, tak to jsou určitě i nějaké volnočasové aktivity a třeba nějaké výlety, turnaje, zábava a začleňování do komunity.

V: Byl pro Vás tento projekt v něčem inovativní? Vidíte v něm nějaké inovativní přístupy, v rámci integrace ukrajinských dětí?

K: Jestli to přineslo něco jako nového při začleňování cizojazyčných dětí? Já o tom přemýšlím a asi ano, jako ne že by to bylo něco jako úplně objevného, ale sama ta možnost, jenom že ty děti tady mohly strávit nějaký čas po vyučování společně s těmi romskými spolužáky a mohly si něco zkusit, třeba mohly sportovat, mohly něco vytvořit, něco prožít, prostě společně ještě víc než jako takhle. Já mám pocit, že to, co v rámci toho projektu Naproti u nás probíhalo, nebylo něco, co by ty děti už třeba nezažily. Ale bylo to prostě navíc ještě k tomu a bylo to v jejich volném čase. A tak tam třeba mohlo vzniknout mezi těmi dětmi

kamarádství, které by možná nevzniklo bez toho, ale nemám nic, co by to potvrzovalo úplně. Ale můžu říct sama za sebe, že pro mě to třeba byla dobrá příležitost, jak se s těmi dětmi, které neučím, poznat. Já učím na 2. stupni a tam jsem měla v tom NDU i ty malinké děti, se kterými bych vůbec nepřišla do styku a ty jsem si zapamatovala dobře a ony mně, takže ony se teď na mě jako různě vrhají, když mě vidí, mávají na mě, i ty ukrajinský děti, i ty romský. A to si teda myslím, že je pro mě osobně asi nejvíc, protože těch dětí ve škole je hodně a člověk si nemůže pamatovat všechny, ale když si prostě někoho zapamatujete, tak je to jako fakt bonus, protože už tam pak začíná vznikat nějaký vztah. Takže vlastně mám díky tomu projektu Naproti vztah jak s některými ukrajinskými, tak i s některými romskými dětmi a něco o nich vím.

V: Jak jste měli velkou tu skupinku?

K: Ty skupinky byly pokaždé velký trošku jinak. Vždycky jak to vyšlo, prostě nejdřív byli ti malí, ten 1. stupeň a tam to bylo takové dost nahodilé. Děti tam vlastně byly dovedeny v rámci družiny a pak, jak si pro ně už rodiče chodili, tak už zase odcházely. Paní družinářky nám je někdy zase přiváděli pozdě, a tak tam ty děti tak jako protekly trošku tou aktivitou, ale nakonec jich tam většinou bylo vždycky docela dost, s tím, že třeba některý to dítě tam bylo i celou tu dobu. A myslím, že jich tam bylo tak kolem 20. A pak odpoledne zase taky podobným způsobem, těch mohlo být třeba tak 13, 14. Těch starších, druhostupňových chodilo trošku míň, protože ti už vlastně opravdu jako přišli sami.

V: Teď bych se Vás ráda zeptala na záměr toho projektu, a to, jak jste ho vnímala a chápala, co mělo být podle Vás cílem toho projektu?

K: Integrace ukrajinských dětí. Jako podpora začlenění ukrajinských dětí.

V: Co pro Vás znamená v tom projektu NDU ten název "naproti", co si pod tím představíte, nebo co to ve Vás evokuje?

K: „Naproti" jako krok naproti, jakože je možné vždycky udělat nějaký vstřícný krok a vykročit směrem k tomu druhému a že se to dá udělat z obou stran.

V: Zúčastnila jste se online školení? Bylo pro Vás srozumitelné?

K: A já se musím přiznat, že já jsem se toho nezúčastnila.

V: Přináší podle Vás ten projekt nějaké inovativní přístupy?

K: No, musím se zamyslet. Ok, mně se zdá, že ten projekt hodně stál na osobnostech externích lektorů. Ten volnočasový pobyt ve škole mi přijde vlastně dobrý, ale nevím, jestli to lze označit za inovativní, ale možná ano, vlastně už to samo o sobě je možná něco, co není samozřejmé. Vlastně si myslím, že ta myšlenka je inovativní, protože my v českém školství zas tolik zkušeností se začleňováním cizinců úplně nemáme. A tohle byla přece jenom taková velká vlna těch ukrajinských dětí, takže to si myslím, že je dobře, že se to podařilo připravit, že vlastně dostali tu nabídku. To, co ti jednotliví lektoři nabízeli, to mělo různou kvalitu. Něco bylo úplně perfektní. Něco bylo takový normální, jako špatného nebylo vyloženě nic, ale tam jsem nějaký úplně inovace neviděla. Spíš to byly takové věci, které jsem už viděla, zažila jinde. Tak přemýšlím, v čem by to ještě mohlo být inovativní. Možná to, jak měla paní Jelena ten program o slovanské mytologii. Tak to je takové téma, na které člověk běžně nenarazí ve školním prostředí a ona si to pak ještě i připravila pro ty naše romské děti. Tady byla inovativní v tom, že pak připravila druhý program o romském mytologii, že si to nastudovala a přijela ještě s romskou mytologií. Tak to bylo dobré, že jsme vlastně mluvili o těch mytologiích, tady ve škole. A že třeba v té romské kultuře, tam je to hodně silné téma, třeba to téma těch duchů a mulo a tak. To mi přišlo, že to je něco navíc.

V: Když se bavíme o integraci ukrajinských dětí do českého prostředí, do kolektivu, tak kdybyste to mohla zkusit ohodnotit, jak se Vám podařilo tento cíl projektu naplnit? Zkuste procentuálně.

K: Tak ta integrace ukrajinských dětí je něco, co se tady ve škole děje každý den, že jo? Takže to nebylo tak, že by se to dělo jenom v tom projektu a já to nedokážu úplně odlišit. Možná kdyby ty děti sem přicházely jenom na ten projekt, tak by to bylo něco jiného, než když ty děti tady jsou vlastně pořád spolu a tohle byla taková mnohem menší část toho času, kterou ony tady ve škole tráví. Ale když se podívám jenom na ten projekt NDU a na to, jak se ty děti tady mohly začlenit, jak se mohly cítit třeba vítané nebo

přijaté, tak si myslím, že mohli, že tam vlastně ani nebyl moc rozdíl v tom, jestli jsou ukrajinské nebo romské. To bych řekla, že se asi podařilo pěkně, že tam nebyly žádné překážky. Přemýšlím, jak to teď hodnotit, podle čeho. Spíš to je pocitově, řekla bych, že když se nad tím člověk zamyslí, nakolik třeba zrovna tenhle projekt pomohl tomu, aby se ty děti mohly jako včlenit do toho českého školního prostoru, tak je pravda, že to mělo větší přínos u těch menších dětí, které tím, že tam byly dovedeny vždycky ve družině, tak tam byly víckrát. Ti větší přece jenom, když se jim řeklo, bude fotbal, bude sport, tak je vlastně nic moc z toho programu ani nezajímalo. Takže možná to víc pomohlo v začlenění těm, kteří tam byli víckrát, což je jasné. Kdybych to měla celkově zhodnotit, tak bych asi šla nad 50 % a ale asi bych nešla víc než třeba na pětasedmdesát, protože zas asi takový zásadní přínos to nemělo. Asi kdyby to nebylo, tak by to možná tolik nevadilo, ale je pravda, že možná třeba to některým dětem mohlo pomoct i třeba když si neskromně myslím, že si tam třeba právě mohly vytvořit ty osobní vztahy se mnou a s dalšími učiteli. Jo je fakt, že třeba vlastně těch osobních vztahů takhle s ukrajinskými dětmi pár vzniklo. Třeba s tím jedním chlapcem se teď pořád zdravíme. A on se mi svěřil s tím, koho miluje, a tak do toho jako zasvítil. Takže tomu mohlo pomoct v nějakým začlenění to, že si dokáže vytvořit kolem sebe lidi, kteří ho vnímají a nějak ho sledují. Tak dejme třeba 70 %.

V: Myslíte, že na začátku toho projektu nebo v průběhu byly role jasně definované, že každý věděl, kde je jeho místo, co ta role obnáší?

K: Myslím si, že to definované nebylo moc dobře. Když jsem podepisovala nějakou tu dohodu, tak jsem tam měla špatně uvedeno, že mám pozici jako sociální pracovnice a mě to zmátlo, protože jsem vlastně byla dlouhou dobu sociální pracovnice a teď jsem fakt nevěděla, jestli tam teda mám být jako sociální pracovnice, nebo jako pedagog. Tak jsem volala paní K. *(jedna z koordinátorek projektu NDU, pozn. autorky)* a řekla jsem jí, že nechci být v roli sociální pracovnice. Vyžádala jsem si, aby to opravili, protože já jsem zaměstnankyní školy, já nejsem zaměstnanec neziskovky.

V: Dobře, tak Vy se cítíte být v roli pedagoga v tomto projektu? A jak myslíte, že teda pedagog může přispět k naplnění tohoto cíle? Co pro to můžete udělat Vy, jako učitelka?

K: Vlastně udělat to, aby se to dítě dobře integrovalo, prostě včlenilo do kolektivu. Já si myslím, že vlastně tam moc velký rozdíl není. Zvlášť u mě, když jsem byla sociální pracovnice, byť teď jsem pedagožka, tak to tady pro mě jsou jenom nějaký formulky na formuláři, ale já se vlastně cítím a chovám pořád stejně k těm dětem. Jen mám různé možnosti, když pracuji ve škole, než když pracuji v nezisku.

V: Když mluvíte o možnostech práce ve škole a v nezisku, tak jaké to jsou?

K: Tak já začnu tím neziskem, protože tam půjdu víc ze zkušenosti. Tam třeba by pro mě bylo snadnější pracovat s celou rodinou. A mohla bych s tím dítětem trávit poměrně dost času, mohla bych ho třeba zvát na další nějaké programy a mohla bych se třeba bez nějakých překážek zabývat i existenční situaci té rodiny. Třeba se bavit s nimi o jejich sociální situaci, o otázkách, jak to mají s financemi, jak to mají s bydlením a vlastně by ten kontakt byl založený na dobrovolnosti a na důvěře a spolupráci s tou rodinou. S tím dítětem, ale vlastně i s těmi rodiči, že oni chtějí vlastně se mnou mít spolupráci. Kdežto tady, když jsem ve škole, tak třeba já ze svého postavení, že ty děti některé ani neučím vůbec, ani nejsem třídní učitelka, tak bych byla velice opatrná, jestli prostě nepřekračuji svoje kompetence běžného pedagoga. Nemůžu oslovit rodiče těch dětí ze své pozice, musela bych jít za třídním učitelem těch dětí a začít s ním projednávat to, že jsem si všimla, že se tam něco děje, že by bylo dobré oslovit rodiče a na to bych potřebovala čas o tom mluvit s tím třídním učitelem a ten by na to musel mít také čas. Ten čas tady prostě na to vůbec není. Není to těžiště té naší práce. Oni to určitě dělají, bezpochyby, ti třídní učitelé, ale je to v takovém trošku shonu, stresu. Kdežto v té neziskovce je to gró té práce, tam si klidně můžeme na klientské poradě třeba půl hodiny povídat o jednom klientovi a rozebírat jeho situaci ze všech stran a pak ještě na supervizi třeba další 2 hodiny. Jenže tady ve škole si to řekneme v poklusu, když běžíme na oběd, řekneme si to nad polívkou a supervizi nemáme, takže to je úplně jiný přístup. Člověk tady je prostě mnohem víc zasazený do nějaké hierarchie. Jakože já jsem učitelka a pak je třídní učitel, pak je výchovný poradce, pak je zástupkyně. Jo, a já vlastně nemůžu udělat skoro nic. V neziskovce, když pracuju, tak pracuju sama za sebe a jenom, když

už je to nějaký hodně těžký případ, tak mám vedoucí, která mně třeba nějak pomůže. Jinak ale mám víceméně volný ruce a mám důvěru té vedoucí, že to řeším dobře, jsem prostě samostatná. Tady ve škole některé věci prostě fakt nemůžu, ani nemám kontakty na rodiče. A ani nedává smysl, abych já třeba rozjela nějakou akci, když ten třídní už to třeba řeší. Je to všechno takové klopotné a na dlouhý lokte. A ono nakonec ti třídní dojdou tam, kam se dojít má, ale je to vlastně mnohem víc vyčerpávající. A není to tak pružné. Přece jenom každý učí 22 hodin týdně a tyhle věci jsou až trošku jakoby vedle toho učení, teprve potom. Ideální by bylo, když já si třeba všimnu jako člověk, který není třídní učitel a mám nějaký tip, který by určitému dítěti pomohl, třeba kdyby s ním někdo individuálně pracoval, tak když bych ho fakt třeba poslala do toho nezisku (NZDM) a oni by tam už s tím začali pracovat individuálně. Třeba když mluvím o těch větších dětech, já tady vidím prostě skvělá děcka v 9. třídě, které jsou talentované, ale nemotivované. A já vím, že kdyby se jim dostalo té individuální péče, kterou by byli schopni poskytnout v NZDM, že by se mohli rozvíjet, že by mohli rozvíjet svůj talent, že by mohli rozvíjet příležitosti, které mají, mohli by si vybrat líp, co studovat.

V: Jak si myslíte, že se Vám dařilo naplňovat svoji roli v projektu?

K: Já s tím jsem spokojená, ono to bylo hodně náročné, protože ty naše fyzické podmínky, kdy ty malé děti bylo potřeba přivádět, odvádět z družiny včetně toho, že prostě děti u nás ve škole nemůžou chodit samy po chodbách, takže s každým dítětem bylo potřeba jít extra na záchod a zase se vrátit, tak pro mě to byl fakt často velký fyzický výkon. Prostě jenom zajistit bezpečnost těch dětí na sportovních aktivitách bylo dost náročné. Ale mám pocit, že jsem to zvládla dobře, že se podařilo zajistit fyzický bezpečí těch dětí a že se nikdo nepřizabil.

V: Byli jste dostatečně seznámeni s memorandem, které se podepisovalo mezi institucemi?

K: Já si myslím, že ne, ale abych řekla pravdu, tak mě to až tak moc nevadí. Já jsem se o to sama nijak aktivně nezajímala.

V: Vnímáte ještě nějaké jiné příležitosti, které by se daly při začleňování ukrajinských dětí realizovat v základní škole?

K: Myslím, že jsme úplně nevytěžili možnost prezentovat ukrajinskou kulturu nebo nějaké reálie života na Ukrajině. Že jsme se toho až tak moc vlastně o těch ukrajinských dětech nebo o životě na Ukrajině nedozvěděli. Ano, měli jsme to téma slovanské mytologie, ale klidně jsme se mohli bavit o tom, jak ten život na Ukrajině vypadá, jaká jejich jídla se tam jí, jaká tam jsou města, mohli jsme se podívat třeba na nějaký ukrajinský pohádky nebo filmy z Ukrajiny, poslouchat třeba ukrajinskou hudbu naučit se nějakou písničku. My jsme si teda vybrali témata jako tvoření, sportování, šermování, bubnování, to se hrozně líbilo našim dětem, hlavně těm romským.

V: Další moje otázka se zaměřuje na spolupráci mezi učiteli a sociálními pracovníky. Jak to podle Vás vypadá, když je taková spolupráce úspěšná, mezi školou a nízkoprahem? A jak to vypadá, když není úspěšná?

K: Já vím, že třeba někteří mí kolegové s Klubem Q *(NZDM, pozn. autorky)* v minulosti spolupracovali v případě kauz nějakých dětí, které třeba pak byly odebrány z rodiny. Ale to je mimo tenhle projekt. Tím, že s námi žádná neziskovka nespolupracovala, tak úplně nevím, jak na tuto otázku odpovědět.

V: Za co byste sama sebe v rámci tohohle projektu ocenila? Co se Vám podařilo?

K: Víte co, pro mě to bylo fakt chvilkama hodně těžký. Protože to bylo dost fyzicky náročné. Vlastně ve čtvrtek, když se realizoval tenhle projekt, jsem celý den učila a pak jsem měla třeba jenom 20 minut na to si zaběhnout na oběd a už začínal další 3 hodiny lekcí. Takže jsem vlastně přišla ráno v 7:30 do školy, jela jsem do tří s tím, že jsem fakt běhala, prostě celý den na nohách a nezastavila jsem se. No a večer jsem zjistila, že mám nachozených 9 km za ten den. Naše škola je hodně stará velká budova, takže vlastně furt běháme po schodech. Nemáme tady výtah, takže já jsem bývala hodně vyčerpaná fyzicky. Ale ocenila bych se za to, že jsem si tam vytvořila hezké vztahy s některými dětmi.

V: A když se na to podíváte s odstupem, zjistila jste třeba v rámci realizace toho projektu něco nového o sobě nebo o svých kolezích?

K: Já jsem udělala jeden objev a trošku se cítím dlužná to říct té lektorce, který na mě nesmírně zapůsobil. Když jsme měli tu výtvarnou dílnu, tak přijela lektorka z Olomouce a tu dílnu vedla moc hezky. A byla taková nesmírně velkorysá v tom, jak tu dílnu vedla a štědrá. Přinesla hrozně moc materiálu na tvoření, nádherná razítka, jasné barvy, dekorace, zlatý prášek. My jsme šli do naší výtvarné dílny, což je taková fakt hezká místnost a ona to tam všechno rozložila a teď říkala těm dětem, všechno si můžete vzít, všechno, co se vám líbí. Všechno můžete použít a teď ty děti to braly a říkaly, a ještě i to můžu? Všechno si to můžete vzít a vlastně jim to tam jako by opravdu darovala. Ony to pak lepily, takže to se to spotřebovalo a opravdu toho byla přehršel. No, děti vyráběli přání a teď to fakt mělo 5 vrstev, a ještě nakonec ten zlatý prášek. Ale ona byla úplně v klidu i když ten zlatý prášek byl úplně na všem. A pak tam přišli nějaké učitelky z družiny a ty měly byly úplně vlastně přísterné a v porovnání s ní tam hned začaly ty děti kritizovat. Jakože že jsou hamižní a že to všechno vypatlali. A já jsem byla úplně v šoku, z těch jejich přístupu. Najednou to bylo hrozně ostrý řez v přístupu k dětem. Mně se to hrozně líbilo to, co ty děti vytvořily i když to bylo hodně přeplácaný. Ale ona, ta lektorka, byla ze všeho hrozně nadšená a chodila mezi dětmi a ptala se, jestli si to může vyfotit a říkala jim, jak je to nádherné a já jsem díky této lektorce pochopila, že když člověk chce být kreativní, že musí být štědrý. Že musí být štědrý na čas, na materiál, že musí být velkorysý v tom, kolik času si dopřeje, kolik si toho dovolí vlastně sám sobě. Že tohle je ta cesta k tomu, jak něco vytvořit, že se prostě neomezujete nějakým hodnocením, co můžete nebo nemůžete vyplácat.

V: To je moc hezké, děkuji. To je krásný příběh. A dostáváme se do toho posledního bloku otázek a ten se zaměřuje na to, co to je „dobře integrované dítě". Když se řekne „dobře integrované ukrajinské dítě", tak co Vám tam naskočí za obrazy, za představy?

K: Je to dítě, u kterého už ani nemyslím na to, že je ukrajinské. Prostě dítě, které vnímám, v prvé řadě jeho osobnost. A ne to, jako jestli je ukrajinské nebo české. Pak bych řekla, že to je dítě, které je celkově v pohodě. To asi souvisí s komunikací, jako když ovládne ten český *(jazyk, pozn. autorky)*, aby se mohlo začlenit, aby mohlo prostě mluvit s těmi lidmi kolem sebe, s dospělými i se spolužáky. A dítě, které si vytváří vztahy a je uvolněné. Interaguje v těch vztazích, umí se bavit, ale umí se třeba i bránit.

V: Jak může integraci podpořit škola?

K: No, tím že můžeme dětem dopřávat takové jako neformální příležitosti pro trávení společného času. Možná, že jenom to, když sedí v těch lavicích, tak to úplně nepomáhá. Ale potom, když můžou někam společně jít nebo něco zažít a nějak se poznat i trošku jinak a vytvářet si ty vztahy, tak to by ta škola mohla dělat. Aby ukázaly, co v nich je a co třeba jim jde, protože někomu prostě věci ve škole fakt moc nejdou, ale má třeba schopnosti, které se projeví mimo to školní prostředí. Jo, takže vytvářet prostě neformální příležitostí setkávání tak, aby se tam ty vztahy mohly nějak volně rozbalovat, navazovat a projevovat.

V: A vnímáte v současné době nějaké překážky u Vás ve škole nebo obecně pro začleňování těch ukrajinských dětí do škol?

K: Strašná věc to asi nevíte, u nás se teď stala úplně strašná věc v Brně. Dneska jsme o tom mluvili na poradě, že v sobotu došlo k potyčce mezi Romy a Ukrajinci a jeden Ukrajinec zabil mladého Roma. V noci na přehradu na ohňostroj dorazili Romové, byli agresivní, tedy zřejmě se chovali agresivně a toho Ukrajince údajně i napadli a on vytáhl nůž a toho jednoho Roma zabil. Tady ve škole to teď hodně vře, takže to učitelé probírají s děckama a je to vlastně zásah do toho budovaného soužití.

V: Jakou v začleňování ukrajinských dětí hrála ta skupinka romských dětí? Jak to jako probíhalo, ovlivnilo to nějak chování nebo postoje dětí? Proměnila se nějak atmosféra mezi nimi?

K: No jako z počátku, co já jsem měla možnost zaznamenat ještě v září, tak byly tendence k takovému jako odmítání, odtahování se od nich, taková nevraživost. V pololetí se to změnilo a teď už prostě ten poslední čtvrt rok to vůbec neprobíhá, teď už bych řekla, že se fakt promísily za ten školní rok a že už vůbec nerozlišují, kdo je kdo.

V: Myslíte, že k tomu zlepšení nějak přispěl i tento projekt?

K: Možná to, že ty romský děti viděly, aniž o tom třeba přemýšlely, že je to prostě úplně normální, že se potkávají na různých akcích, že není rozdíl mezi tím, kdo jde bubnovat nebo šermovat nebo tvořit. A že se ty ukrajinské děti mohly cítit přijaté na těch všech dílnách a workshopech.

V: Napadá Vás třeba ještě něco, co byste k tomu projektu chtěla za sebe jako zpětnou vazbu říct?

K: Tak jsme se tam trošičku zasekli na tom, že jsme vlastně nevyplňovali s kolegy ta doporučení k jednotlivým dětem. Protože tím, že tam nebyl ten sociální pracovník, tak ty případovky trošku ztratily smysl.

Příloha č. 4: Rozhovor s participantkou N

V: výzkumník

N: ukrajinská asistentka pedagoga v ZŠ

V: Jaké jsou podle Vás možnosti spolupráce mezi školou a NZDM?

N: Ten projekt je moc důležitý. Děti ve škole nemůžou mluvit tak, jak by chtěly. Musí být většinou zticha a poslouchat výklad učitele a odpovídat jen, když se jich učitel na něco zeptá. Děti potřebují hodně mluvit se svými spolužáky a v Klubu K můžou mluvit pořád, trochu česky, trochu ukrajinsky. Mají tam svobodu a můžou volně navazovat vztahy, což se v hodinách nejde. V Klubu K děti dělají různé aktivity a já je můžu pozorovat a poznávat, co dětem jde lépe, co mají rády. A tyhle informace můžu předávat hlavní učitelce a tím lépe zapojit dítě do výuky. Důležité je i to, že do Klubu K chodí děti dobrovolně, jen když chtějí. Teď, po ukončení projektu by pomohlo, kdyby se děti pořád mohly někde scházet.

V: Kolik se Vám podařilo zaujmout dětí?

N: Dětí bylo hodně, asi 40. My jsme je rozdělili do 2 skupin, mladší a starší děti. Ty mladší mají přece jen jiné zájmy než ti starší. Ty chtěly svůj bezpečný prostor, poslouchat muziku, nahrávat videa.

V: Bylo těžké děti najít?

N: Ne, já mám kontakty na všechny rodiče ukrajinských dětí. Na Ukrajině máme jinou praxi. Učitelé mají telefonické kontakty na všechny rodiče a komunikují s nimi přes Messenger. Ukrajinští rodiče nechtějí komunikovat přes mail, Bakaláře apod. Tak jsem vytvořila skupinku na Viber a poslala jsem informace o tom, že bude tento projekt a zapojily se děti ze všech 4 škol v našem městě. Bylo by dobré, kdyby do projektu bylo zapojeno více českých dětí, nejen romských.

V: Přišlo Vám na tomto projektu něco inovativního?

N: Mně přišlo inovativní zapojení externích lektorů. Hlavně jeden lektor, který ukazoval dětem hry na vyjadřování emocí (ala dramaterapie). Zajímavá byla také lekce s jógou, která děti hodně zaujala, protože ukazovala dětem různé sestavy z těl – pyramidy apod. Hodně jsem fotila a posílala fotky rodičům. Děti o svých zážitcích povídaly rodičům a ti mi potom psali, jak jsou děti nadšené. Což bylo skvělé, protože jim tyto zážitky umožňují zapomenout na to, co se děje na Ukrajině. Jedno minus ale vidím, a to je rozdělení prostoru v Klubu K, kdy do prostoru pro starší nemůžou mladší děti a přitom by tam rádi. Děti měly moc rády, když jsme chodili ven, opékali buřty na ohni.

V: Jak jste pochopila záměr projektu? Co je podle Vás jeho cílem?

N: Aby se děti adaptovaly na nové podmínky, našly nové kamarády. Další požadavek byl na zlepšení znalosti českého jazyka, ale to se moc nedařilo, protože tam nebyly české děti, jen romské.

V: Jak se mělo tohoto cíle dosáhnout?

N: Různými aktivitami, kde děti potřebují používat češtinu

V: Co pro Vás znamená ten název „naproti“?

N: Když já sedím tady a vy naproti mně. Já budu hledět do očí vám a vy mně. A když se propojíme, tak máme spojení ze srdce do srdce.

V: Měla jste možnost účastnit se online školení? Bylo to pro Vás srozumitelné? Nebo něco chybělo.

N: Když probíhalo školení, moje čeština byla mnohem horší, a ne všechno jsem pochopila. A vůbec jsem nepochopila, co je myšleno reflexí. Ale nepochopil to ani P. *(participant P, pozn. autorky)*, ani Elena. A tak jsme udělali takovou úvodní charakteristiku na každé dítě. Odeslali jsme to do HVCM a pak přišla zpětná vazba, že není potřeba nic tak složitého, že reflexí je míněno to, že po každé lekci shrneme 2–3 věty. Ale to bysme nebyli schopní udělat, pokud bych s dětmi zároveň nepracovala ve škole a nevěděla o nich víc.

Když bych nepracovala ve škole, nebyla bych schopná žádnou reflexi. A hodně nám pomohly informace od Eleny – ukrajinské psycholožky.

V: Jak si myslíte, že se Vám podařilo naplnit cíl projektu?

N: Na začátku jsme neměli žádné instrukce, jak to dělat. A tak jsem začala pracovat, jak jsem byla zvyklá z Ukrajiny.

V: Myslíte si, že v projektu byly jasně popsané role? Že každý věděl, co má dělat?

N: Myslím, že na začátku to nebylo úplně jasné. Hlavně když jsme ze začátku docházely do Klubu K *(NZDM, pozn. autorky)*, tak nám to nebylo jasné, kdo je za co zodpovědný.

V: Napadá Vás ještě nějaká jiná možnost, jak pomoci dětem v integraci?

N: Nejdůležitější je, aby do Klubu K chodily i české děti, aby ukrajinské děti mohly mluvit česky a měly české kamarády.

V: Překážky v integraci, ve spolupráci?

N: Neúplné rodiny, spousty dětí tu nemá tatínka.

V: Co byste potřebovala jinak, aby se Vám v projektu lépe pracovalo?

N: Ocenila bych, kdyby na začátku jsme se sešli s lidmi z Klubu K, seznámili jsme se a mohl vzniknout společný plán – kam jdeme, co budeme dělat, s kým budu spolupracovat. Šla jsem na první hodinu naslepo. A spolupráce vznikala postupně. A to stejné se stalo na rovině dětí – nebyly vzájemně představené, třeba formou hry, aby se všechny poznaly. Ten moment na začátku byl hodně důležitý a my jsme ho nevyužili.

V: Co podle Vás znamená spolupráce mezi učitelem a sociálním pracovníkem?

N: Na začátku pro mě byli sociální pracovníci cizí lidi, nevěděla jsem, jak s nimi mluvit, jestli můžu aktivně něco navrhovat, přinášet. Ze začátku bylo potřeba navázat vztah.

Příloha č. 5: Rozhovor s participantem J

V: výzkumník

J: sociální pracovník v NZDM

V: Jaké možnosti spolupráce vidíte mezi učiteli a sociálními pracovníky v NZDM právě v rámci tady tohoto projektu? Co tyto 2 skupiny spolu můžou dělat tak, aby pomohly integraci ukrajinským dětem?

J: No, určitě zorganizovat výlet, nabídnout bezpečný prostor, kde ty děti můžou trávit čas. Můžeme jim nabídnout přijetí do komunity, do skupiny, kdy mi tu skupinu máme, máme česko-ukrajinskou. Myslím si, že ta spolupráce může nabídnout jiné pohled na tu práci, kde máme my partnerský přístup k těm dětem, tykáme jim. Zatímco učitelé fungují spíš z pozice autority. Může se to dobře propojit. Když učitel detekuje u toho dítěte něco těžšího, ať už je to třeba nepřijetí ve třídě nebo něco z rodiny, tak na tom zásadně můžeme spolupracovat. My jako odborníci, můžeme v tom případě pracovat s dítětem individuálně, případně ho můžeme doprovodit do nějakých odborných institucí. Tu skupinu má u nás na starosti 1 ukrajinská asistentka a 1 školní asistentka, obě z jedné třídy. S paní ředitelkou jsme se hodně bavili o tom, že je dobré to propojení a že i ty děti, když nás vidí v té škole a my tam jsme ještě kromě té skupiny na terénní práci, takže za námi chodí, buď si něco zahrát nebo popovídat o svých radostech starostech. Samozřejmě i pro nás je těžší s některými ukrajinskými dětmi pracovat, protože jim hůř rozumíme.

V: Vy jste zmínil, že chodíte do školy v rámci terénní práce. To už se dělo před projektem, nebo to byla součást projektu? A s kolika školami máte takto navázanou spolupráci?

J: Máme navázanou spolupráci se dvěma školami. S tou jednou jsme ale už ve spojení delší dobu, tak to bylo snazší, protože jsme znali i ty klienty z naší služby – ambulance. V té druhé škole, která je o hodně větší, je to těžší, i to místo je hodně takové průtokový. Takže teď kolegové od nového školního roku budou řešit, jak s tím naložit dál a jak v tom pokračovat.

V: Vnímáte, že se v rámci už nastavené spolupráce se školou vynořily nějaké nové způsoby spolupráce? Přináší podle Vás projekt něco inovativního do spolupráce NZDM a škola?

J: Realizovali jsme pravidelné aktivity. Nejdřív dvě skupiny. To se nám neosvědčilo, pak jsme to spojili do jedné skupiny a bylo vidět že, když skončily ty dva bloky, tak i ty děti za námi po škole chodily a říkaly, kdy bude zase ten klubík, kdy zase někam půjdeme. Takže jsme ještě navázali dalšími čtyřmi setkáními. Z mého pohledu je důležitá pravidelnost. Nepotřebujeme ale moc ty externí lektory. Spousty věcí si dokážeme udělat sami, ale Hodnotové vzdělávání nám ukázalo ten první krok, nebo ten směr, že se to dá dělat.

V: Jak Vaše činnosti ve školách ovlivnila účast v projektu NDU?

J: Chceme pokračovat ve společných aktivitách, ale to teď už bude otázka na kolegy, protože já odtud za dva týdny odcházím. Pak si to kolegové redefinují se školou, jak v tom budou pokračovat. Každopádně v těch skupinách vidíme smysl, protože vidíme, že se ta skupina dostane až 4x měsíčně na nějaký dvouhodinový program, nebo jdeme někam na výlet, můžeme pracovat individuálně s dětmi ve škole, příští týden máme závěrečné sezení, hry u ohně, aby ty děti dostaly nějaký diplom. Ale když to skončilo, tak se hodně těch dětí potom ptalo, jestli ta skupina bude dál.

V: Kdybyste mohl vlastními slovy říct, jak Vy jste uchopil to, kam ten projekt směřuje a co vlastně chce docílit?

J: Já jsem ten záměr vnímal tak, že je potřeba podpořit ty děti z Ukrajiny a integrovat je do českého prostředí. Že mělo být složení skupiny dětí půl na půl. Původně ten záměr byl, že to měla být i naše původní klientela klubu a druhá půlka ze školy. Ale my máme navázanou spolupráci se školou, kde jsme vzali ty školní děcka, které se s námi baví v terénu, nakonec škola dosadila ty ukrajinské děti. A myslím si, že i ten

záměr byl jakoby užší spolupráce NDZM se školou. Detekování nějakých nepříznivých situací, s kterými se dá potom navázat a s těmi dětmi pracovat.

V: A kam myslíte, že se ta spolupráce může posouvat?

J: Některé věci byly trochu složité. Třeba vykazování evidence. Pro lidi ze školy bylo nemyslitelné zapisovat ty lekce do nějakého systému nebo psát nějaké hodnocení k těm dětem. V tomhle bylo pro nás těžké se propojit.

V: Takže z Vaší strany (NDZM) tohle nebyla překážka, ale vnímáte to jako překážku na straně školy?

J: Jo že tam není kapacita tohle nějak ještě obhospodařit

V: Co pro Vás třeba znamená to slovo „naproti" v názvu projektu? Jak to vnímáte?

J: No je to nějaký jakoby propojení a spojení. Ne jako institucí, ale těch 2 nějakých pólů partnerského přístupu v nezisku a nějaké té pedagogické autority, možná jako direktivy a benevolence, jít si v tom blíž a snažit se to propojit, protože pro nás je nejdůležitější vlastně to dítě.

V: Na začátku projektu probíhalo online školení. Účastnil jste se ho? Bylo pro Vás srozumitelné?

J: Já myslím že jsem se neúčastnil, já jsem si pak pouštěl tu prezentaci. Myslím si, že toho bylo docela hodně v tom projektu a vnímal jsem to z té školy, kdy ti učitelé mají svojí práce fakt hodně přes ten den. My taky máme docela dost práce a hodně se po nás chtěla nějaká evaluace školení a každý týden chodily 3–4 maily o nějakých schůzkách, tak to pak naráželo na tu kapacitu všech.

V: Přinesl tento projekt, podle Vás, nějakou inovaci v přístupu k integraci ukrajinských dětí?

J: Nemyslím si. Úplně inovativní přístup mi to u nás nepřijde. Možná to bude inovativní v jiných krajích, ale my už vlastně nějakou tu spolupráci se školou/učiteli navázanou měli. Vlastně se to spojilo do nějaký pravidelný dvouhodinové aktivity, s nastavenými pravidly, bezpečným prostorem a strukturou.

V: Pomohlo to něčemu? Má to smysl takhle šířit dál?

J: Myslím si, že jo, ty ukrajinské děti nemají moc žádné kroužky, nebo nemají žádné mimoškolní aktivity. I když ve 20 lidech ve skupině se těžko dostanete na osobnější zakázky a osobnější pohovory. Ale tím přijetím si myslím, že to pro ně má smysl. V podstatě ta inovativnost, třeba kdyby se ten projekt měl nějak modifikovat, tak je ta terénní práce ve škole. Jo může to být propojený tak, že ve 12:30 začínáme ve škole tu terénní práci, kde jsme 2 a ve 14 hodin se přesouváme na tu skupinu, takže už ty děti, který mají třeba volnou hodinu, tam za námi proudí v jednotlivcích a můžeme si povídat o jejich individuálních potřebách.

V: Takže ta skupina se střídá, jednou v NDZM, jednou ve škole?

J: Projekt měl 6 bloků. Většinou to bylo tak, že jsme začínali tady. Pak jsme měli výlet na parník v Praze, měli jsme městskou knihovnu, pak jsme měli vyrábění šperků ve škole. Pak ještě něco bylo a končilo se tady v klubu. A teď ty 4 bloky navíc začínaly keramikou. Dneska jdeme na místní rozhlednu, budeme hrát hry a končíme blok na zahradě školy. Nestačí ale jen střídat místa, hledáme, co je atraktivní, co by mohlo být i zajímavé a aby i něco ty děti poznaly v Praze.

V: Na kolik % vnímáte, že se Vám daří naplňovat cíl projektu?

J: Řekl bych tak na 80 %. Ale je to hodně ovlivněno tím výkaznictvím, zadáváním do systému.

V: Jaké možnosti propojení základní škola a nízkoprah nabízí. Napadne Vás třeba ještě něco navíc k tomu, co jste zmínil třeba na začátku?

J: Jako ještě to nabízí takzvaný case management, že ta škola nebo učitelé se na nás můžou obrátit s konkrétními věcmi ohledně dětí. Nahodile se to děje u pár jedinců. A pak ještě to přináší možnost návštěvy tříd nebo dny otevřených dveří v klubu, kdy ty třídy se můžu přijít podívat do té služby.

V: Co myslíte, jak můžete k dosažení cíle přispět Vy sám?

J: Myslím si, že je to hlavně komunikace s tím partnerem, jako s tou školou, ať už s paní ředitelkou nebo s učiteli, a pak nějaké jako zapojení s těmi dětmi. Komunikace s vedením a pak s těmi pedagogy. Myslím si, že s vedením školy a s těmi zapojenými pedagogy mám velmi dobré a nadstandardní vztahy.

V: A ty se budovaly až v průběhu projektu?

J: Ty jsou budované dlouhodobě, historicky. Já osobně jsem tady 9 let. A se školou spolupracujeme nějakých 7 let. Ta druhá škola, ta větší, tak tam nemáme tu skupinu hodnotového vzdělávání, ale i tam je to většinou o lidech. Tam byla adaptační třída, takže my jsme škole a městské části nabídli, že budeme 1x týdně chodit na terénní práci – adaptační skupiny, začali jsme dělat nějaké české aktivity a pak to přerostlo v užší spolupráci. Ty terénní práce v té škole ale už předtím probíhaly, když tam bylo ještě jiné vedení, tak už jsme tam na něčem spolupracovali, ale pak se úplně vyměnili ti psychologové i ředitel, takže teď tam máme jen preventistu, ale máme i tam dobré vztahy. Vždycky je podle mě důležité tam najít toho klíčového člověka, který tam za vás kope, za tu naši organizaci.

V: Vnímáte ještě jiné příležitosti, které by se daly při integrativní péči ukrajinských dětí aplikovat?

J: Určitě by se s tím dalo ještě daleko líp pracovat, protože kdybychom měli třeba větší lidské kapacity v té službě, mohli bychom tam být dýl nebo s nimi být někde v terénu. Prostě nám chybí kapacity.

V: A kromě toho času a toho Vašeho bytí s nimi, je něco konkrétnějšího, co třeba vidíte jako klíčové pro to, aby ta integrace proběhla dobře?

J: Myslím si, že to je hlavně o zapojení do těch kolektivů a nemusí to být jenom školní kolektiv, ale kroužky nebo nějaké skupiny na socializaci, kdy budou chodit na nějaké aktivity i mimo školu. Prostě vytváření vztahového pole, kde se můžou děti propojovat.

V: A byly pro Vás jasně nastavené role jednotlivých aktérů v tom projektu? Věděli jste, co je role učitele, co je role sociálního pracovníka, vedení školy?

J: Ano, všichni to myslíte uchopili, nikdo se v tom neztrácel, prostě bylo to jasné.

V: A jak se dařilo Vám naplňovat tu svoji roli?

J: Já si myslím že jo. My jsme si v NDZM nastavili, že ještě s jednou kolegyní budeme za ten projekt zodpovědní, komunikovali jsme se školou a na tom projektu jsme se pak při realizaci střídali ve třech. Aby to nebylo pro nás zahlcující vždycky jsme se střídali. Myslím si, že ty role se udržely a naplnily.

V: Je něco, co byste ohledně tohoto projektu doporučil jako „best practice" něco, co se Vám osvědčilo?

J: Měl by za ten projekt být zodpovědný 1 pracovník, který bude všechny ty věci komunikovat s tím Hodnotovým vzděláváním a s tou školou. Teď některé ty informace šly všem nám třem. A ten jeden by se účastnil i těch projektových aktivit, jako jsou workshopy, školení a pak by to jenom předal ostatním v týmu.

V: Co vnímáte, když se řekne spolupráce sociální pracovník a učitel? Co to pro Vás obnáší?

J: Já si myslím, že to obnáší pochopení obou těch rolí. Pochopení stylu práce, i když máme stejný cíl, tak prostě to každý děláme jinak. Hodně jsme naráželi na pochopení od učitelů, jak ta naše služba funguje, že to není jenom doučování dětí, ale že můžeme pomoct i s jinými věcmi, třeba při šikaně, péči o psychické zdraví dětí a můžeme být podpůrná služba školy. Školy ale takovou nabídku vnímají tak, že jim někdo zasahuje do jejich práce a prostředí, že je to nějaká kontrola, což tak samozřejmě není.

V: Jak se Vám podařilo tento blok, v pochopení Vaší role, rozpustit?

J: Bylo to hodně založené na vztahu s paní ředitelkou, ta to chápala, vydefinovali jsme si to i se zapojenými asistenty, měli jsme několik setkání a postupně jsme to ladili.

V: Dá se to využít i pro ostatní centra a školy?

J: Já si myslím, že je dobrý představit tu službu kompletně všem učitelům, což se nám teď osvědčilo na té druhé škole. Kde my jsme začali tím, že jsme jim představili terénní práci na škole. Pak jsme představili službu na školním parlamentu a byli jsme na poradách učitelů 2. i 1. stupně. A pak jsme byli ještě na třídních schůzkách rodičů po 2 ročnících. Je to strašný kvantum práce, pokud to má být dobře nasíťované a některé služby podle mě do toho nechtějí jít kvůli kapacitám. Jakože v sedm večer jdou na třídní schůzky nebo ve 2 se utrhnou ze služby a jdou prezentovat učitelům a odpovídat na otázky. Ale je potřeba, aby všichni pochopili, co ta služba je a v čem může být prospěšná škole.

V: A vnímáte, že tam je něco podobného obráceně, že třeba sociální pracovníci můžou mít nepochopení role pedagoga?

J: Pro nás je někdy nepochopitelný ten přístup, takové to „buďte v klidu“. Peskování, hodnocení, souzení, nabízení řešení. Nebo když pak učitelé začnou za to dítě odpovídat, když máme nějakou aktivitu povídací, a to dítě třeba nechce sdílet svoje pocity. My ho často necháváme a říkáme, to je v pořádku, tak si to nechej pro sebe a ty učitelé: „jen to řekni, řekni jim to, řekni, jak ti je,“ a tlačí na to dítě, aby něco řeklo aspoň nějaký 2–3 věty. V tom je rozdílnost toho přístupu. U nás je to asi takové víc partnerské, respektující, vlastně i té neaktivity. Zatímco ten učitel tlačí na výkon a na to, aby se dítě projevilo.

V: Můžou mít sociální pracovníci ještě nějaké nepochopení? Co by potřebovala sociální služba od školy, když Vy chodíte na učitelské porady, na rodičovské schůzky, kde prezentujete tu službu a předáváte ty informace? Co by mohla udělat ta druhá strana, aby to bylo oboustranně nějak vybalancované, nebo jak by to mohlo ideálně vypadat?

J: No umožnit nějaký ten prostor ve škole, před školou, kde můžeme žáky oslovovat a mít nějaký kontakt, navazovat vztahy. Ale to s tím střetávám v jiných , kde se jim nedař prosadit, tak tam je škola je uzavřená do sebe a tvrdí, že tam žádné problémy nejsou a bojí se otevřít partnerům nebo lokálním sociálním službám.

V: Jak to vypadá podle Vás, když je dobře navázaná spolupráce mezi nízkoprahem a školou, co se v tom prostředí, v té atmosféře, u dětí změní, co tam je jinak?

J: Myslím si, že to je nějaká jako otevřenost. Jo že, my sice máme mlčenlivost, ale nemusíme jít do detailů, ale můžeme si vyměňovat informace nebo říct, teď řešíme to a to, my vám můžeme pomoct s tím a tím a je to nějaká anonymizovaná výměna informací, než když přijde učitel a prostě všechny problémy toho žáka před ním nám řekne. To může být pro to dítě velmi nepříjemné. Je to hodně o nastavení hranic, to je velmi důležité. No, takže úspěšná spolupráce znamená, že vlastně ty 2 složky učitel, sociální pracovník spolu mají takový vztah, že můžou bezpečně sdílet informace o dítěti. A myslím si, že je důležité ještě pochopení těch rolí sociálního pracovníka učitele, aby to byl fakt dobrý celek.

V: Pochopení rolí teď zmiňujete podruhé? Co tam vnímáte za riziko?

J: Ono to riziko může být v tom očekávání. Já vám teď přinesu jako učitel dítě, a vy mi ho opravíte. To se často děje. No je tam takový očekávání vezměte si ho a opravte. A my říkáme, to je dlouhodobá cesta, my to musíme zmapovat. Služba je dobrovolná, my vám tady můžeme nabídnout pomoc, ať přijde rodina s dítětem na konzultaci. , Ale jakmile my jim to nabídneme, všechno vysvětlíme, tak pak už je to na nich a my je tady nemůžeme nutit spolupracovat.

V: Co podle Vás podporuje dobrou spolupráci?

J: Myslím, že je to komunikace. Vedoucí toho centra je proaktivní směrem do školy a obráceně. Prostě účast na všech těch poradách a otevřená komunikace.

V: Potkáváte se nějak pravidelně se zapojenými pedagogy?

J: Po tom čtvrtečním bloku máme vždy půl hodinovou schůzku, po té aktivitě. Vždycky si řekneme, jaký to bylo, jestli to bylo všechno v pořádku.

V: Za co byste sám sebe v rámci toho projektu ocenil?

J: Já myslím, že je skvělé, že se nám to vůbec podařilo rozjet, že tam chodí 20–25 dětí, že je to baví a že když to skončilo, tak se ptali, jestli to ještě bude pokračovat, že jim to chybělo a že ty děti, i když třeba se za námi nezastavily na individuální práci, tak na nás mávají a znají nás a cítí přijetí z naší strany.

V: Co tam bylo na začátku nejtěžšího?

J: Asi domluvit termíny a domluvit se, jak to konkrétně bude probíhat a jak často a jestli to rozjedeme ve škole nebo tady v centru a kdo v tom bude zapojený, takže takové jako praktické realizační věci.

V: Zjistil jste něco nového o sobě nebo o druhých?

J: O sobě spíš asi ne, ale propojili jsme se vztahově s těmi 2 ukrajinskými asistentkami a zjistil jsem i třeba jejich příběhy, nebo proč dělají tu práci s dětmi a ony zase zjistili něco o nás, jak to děláme, co děláme, jak dlouho to děláme, jaké jsou naše zájmy.

V: Jak vnímáte účast ukrajinských asistentek v projektu?

J: Pro ten projekt je jejich účast úplně klíčová.

V: Ta jejich role spočívá v čem?

J: Ony to mají za školu kompletně na starost, shromažďují děti. Jsou zodpovědné za to, aby rodiče věděli, že tahle skupina existuje. Ony vždycky ví, kdo přijde, kdo nepřijde. Bez nich by se nám nepodařilo nabrat děti do projektu, neměli jsme k nim dosah

V: Dobře integrované ukrajinské dítě. Co to pro Vás znamená? Jak to vypadá?

J: Tak není ve své uzavřeném kolektivu dětí stejné národnosti, ale je v kolektivu ostatních česky mluvících dětí, které jsou ve škole nebo venku. Je to dítě, které už rozumí českým učitelům nebo sociálním pracovníkům. Dítě, které má sociální vazby do českého dětského prostředí a jazyková bariéra je umenšená, zároveň je tam u něj i nějaká motivace. Máme tu třeba 2 kluky, kteří na začátku projektu říkali, že se chtějí vrátit na Ukrajinu, takže je vlastně nic nemotivuje se učit a chtějí být jenom spolu.

V: A když se na ty děti podíváte, vnímáte tam nějaké změny?

J: Vnímám u těch dvou bráchů, že jsou veselejší. Oni předtím říkali, že tam chodit vůbec nechtějí, ale vlastně tam chodí opravdu pravidelně, a i s námi začali komunikovat.

V: Co pro to, aby to, co jste popsal, může udělat sociální služba a co může udělat škola?

J: Tak určitě vyhradit nějaký prostor v té službě těm dětem, fyzický prostor nebo nějaký prostor ve škole. Myslím si, že je třeba rozdělovat je na nějaký menší skupinky a spojovat je s různými těma dětma z českého prostředí, aby byly propojené a dokázaly spolu sdílet zájmy.

V: Teď, v současné situaci, jaké vnímáte největší překážky pro dobrou integraci ukrajinských dětí?

J: Myslím si, že největší překážkou je, že se moc nepracuje anebo se nevyhledávají ty děti 15+. Myslím si, že na těch základních školách se o to všichni jako snaží, ale za prvé přechod na střední školu v českým prostředí je složitý, obzvláště pro dítě z Ukrajiny.

V: Vy jste říkal, že se Vám podařilo dobře namíchat tu skupinu z českých klientů Vašich už stávajících s tou skupinou těch ukrajinských dětí. Jak vnímáte roli té české skupinky? Co to přináší?

J: U nás je ta česká skupinka menší než ta ukrajinská, ale když to tady vidím u těch různých aktivit, tak už tam je nějaké kamarádství., Tam vidím, jak si rozumí, podporují se a dokáží spolu komunikovat.

V: Rozumím dobře, že ta česká skupina ona už existovala, že to jsou klienti, kteří už byli u Vás.

J: Ano, většinou jsou to děti, které chodily k nám do klubu, nebo se s námi scházely ve škole.

V: A jaká byla jejich reakce na přítomnost ukrajinských dětí?

J: Úplně v pohodě, ale my jsme žádné problémy ani nečekali. Nezaznamenali jsme žádné negativní postoje, nevraživost, ani tam nevnímám nic jako nenávist k Ukrajincům.

V: Napadne Vás ještě nějaký konkrétní případ změny chování ukrajinských dětí zapojených do projektu?

J: Bylo pro nás zajímavé, jak jsme byli v městské knihovně. Spousta těch dětí si tam začalo pročítat český knížky a začaly si dělat průkazky do té knihovny a bylo to pro ně velmi zajímavé. Ta paní hezky povídala o knížkách a pak my jsme průběžně mezi nimi seděli a povídali jsme si o tom, co si vybrali za knížku, proč je to pro ně zajímavé.

V: Je něco, na co jste zatím nepřišli v rámci integrace nebo propojení mezi školou a nízkoprahových zařízení, jestli jsou nějaké ještě další přístupy?

J: Takže myslím si, že by bylo dobré, kdyby tam byl ten prostor na nějakou tu individuální práci s dětmi. S některými dětmi to tak máme, ale většinou jsou to ty děti z českého prostředí. A i v té dvouhodinovce, kdy je tam těch 20 dětí, tak je to těžké. Třeba to dítě někam jakoby vytáhnout na 15–20minutový individuální pohovor s mapováním jeho potřeb, jeho situace a pak na to navázat další individuální prací. Takže víc do toho prostě dát tu individuální práci s klientem, protože pak bychom se dostali u těch dětí na daleko hlubší témata a dalo by se to ošetřovat. Dalo by se zapojit i rodinné prostředí a pracovat s tím.

Příloha č. 6: Rozhovor s participantkou M

V: výzkumník

M: sociální pracovnice v NZDM

V: Jaké možnosti spolupráce vidíte právě mezi sociálními pracovníky v nízkoprahových zařízeních a učiteli v základních školách? Na co se měl projekt zaměřovat?

M: My spolupracujeme s učiteli primárně na doučování. Škola nám sem posílá děti z Ukrajiny, které potřebují pomoc s některými předměty, jako jsou angličtina, čeština a potom já se potřebuju s těmi učiteli domlouvat na tom, jaké minimum chtějí po těch dětech, abychom nedělali všechno, ale abychom se zacílili. Tak to je jedna věc, druhá věc, kdy vlastně nějak spolupracujeme je, že jsme součástí nějaké jako kontroly ve chvíli, kdy děti úplně nefungují. Teď se zrovna stalo, že nám sem poslali děcko, aby sem chodilo denně, protože nezvládá úplně agresi tak, aby mělo volnočasovou náplň a aby my jsme se nějak postarali o to, že se tady vybije, jinak než tím, že bude bít druhé. Přijde mi, že takové pole neorané je třeba domlouvání se ohledně rodinných věcí a toho, jak spolupracovat s rodinou. Zdá se mi, že my jsme úplně jinde než učitelé a máme úplně jiný postoj k té situaci. Já nevím, my jsme teď třeba měli takový jako zásek, kdy já vím, že v rodině je ta situace hodně složitá, že tam je nějakým způsobem přítomná agrese a zároveň je to letitá záležitost, se kterou podle mého se musí pracovat jinak než ohlašováním na OSPOD a takovými jako drsnými kroky a zároveň škola je kolem toho strašně úzkostná, byť tu situaci roky vidí. Jakmile se to ale pojmenuje, že to tam je a že těžko můžeme z dítěte za 2 měsíce udělat jako pohodového kluka, který bude fungovat skvěle v kolektivu, když má doma takovéhle vzory, tak najednou škola začne až trošku hystericky reagovat a dost bořit tu spolupráci, kterou máme my s klientem, takže to jsou třeba takové pro mě alarmující momenty, kdy si řeknu, že jsme vlastně každý trošku někde jinde. Zároveň jsou ale učitelé, kteří mluví o těch dětech a říkají věci, které jsou velmi zásadní a neřeší to. Já si myslím, že fakt máme jiné pohledy na věc tím, jak vycházíme z jiných oblastí.

V: A myslíte, že třeba tenhle projekt pomáhá tomu nějak je propojit, nějak tam vytvořit most mezi těmi dvěma přístupy?

M: Většinu času to tak nebylo, ale ne, že by se nesnažili úplně. Já myslím, že ten poslední úplně nejlepší krok byl, když paní Z. *(jedna z koordinátorek projektu NDU, pozn. autorky)* oslovila individuálně každého učitele a tam se najednou rozhoupalo to, že já jsem s nimi začala komunikovat o těch jednotlivých dětech, protože já jsem napsala zprávu za pár dětí, které sem chodí a vlastně nikdo ze školy se 2 měsíce na to neozval. Díky tomu, že paní Z. obešla ředitele a napsala učitelům, tak se najednou všichni ozvali. A tam už ta komunikace nějak funguje. Já už jsem s některými měla nastavenou komunikaci, protože bylo potřeba se jim ozvat dřív a nějak se dohodnout na spolupráci. Stejně to bylo postavené hodně na tom, že ty děti sem chodily ještě na doučování a že já jsem mohla s těmi učiteli navázat. My jsme tady neměli učitele přítomného na těch kroužcích.

V: Podle Vašeho názoru, myslíte si, že tato spolupráce v rámci projektu přinesla nějakou inovaci v přístupu k integraci ukrajinských dětí?

M: To, co je nové, je že opravdu s těmi učiteli komunikuji docela intenzivně, ale až po tom, co to nakopla paní Z. Já jsem nebyla tak odvážná a neozývala jsem se tolik, jenom když byl fakt průser. Ale že bych se ozývala běžně kvůli dětem, který sem chodí třeba byť denně, tak to mi nepřišlo tak zásadní, tak jsem do toho nešla. Ale tenhle projekt jako rozproudil kontakt s učiteli, s kterými bych asi běžně do kontaktu nešla.

V: A máte nastavenu nějakou třeba pravidelnou opakující se komunikaci?

M: Ne, ta probíhá jen ve chvíli, kdy já ji iniciuji. Ale vlastně jsou i učitelé, kteří přímo k nám cíleně posílají děti, ale to už je dlouhodobé, to není žádná novinka. To jsou prostě učitelé, kteří to znají. Ví, co my můžeme

těm děckám nabídnout i jako mimo ten projekt, co už se dělo jakoby dřív, jako že to je i tím, že jsme v areálu školy, tak ta spolupráce v nějaký menší míře probíhala vlastně průběžně.

V: Když se teď zaměříme na cíl a záměr tohoto projektu, jak jste ho pochopila Vy?

M: Doufám, že jsem záměr, pochopila. Zároveň je pravda, že tam bylo takových změn v průběhu toho času, a tak jsme se museli přizpůsobovat situaci. Škola dlouho nereagovala. Byl tu nějaký koordinátor, který chvíli fungoval jenom zčásti, pak zase nebyl žádný. Pak nebyli učitelé, kroužky začaly později, dlouho jsme nemohli sehnat děti a v podstatě ty se rekrutovaly víceméně z těch, co jsme měli už tady v klubu, co k nám chodily. Takže těch změn bylo tolik, že si myslím, že ten původní záměr se v tom dost ztratil a naplnili jsme ho až pak zase na konci, kdy se kontaktovali ti jednotliví učitelé. Ale v průběhu toho času to prostě byly kroužky, kam chodily všechny děti a my jsme tam byli společně s lektorem. Nějakou nadstavbu jsem úplně nevnímala, jako měla být ta reflexe – komunikace s lektory o těch dětech. My jsme tu měli asi 13 dětí a to je hukot. A vlastně ten lektor si horko těžko zapamatuje, které dítě je jaké, a musí se věnovat taky tomu, aby bylo vyrobeno to, co vyrobeno být má. Takže pak nějaká jeho zpětná vazba k těm děckám, které my třeba známe rok, rok a půl, to bylo trochu marné, že jo? My víme, kdo má potíže s pozorností, my víme, kdo potřebuje víc podporu při tom, když pracuje, víme, kdo nezvládá neúspěch a tak. Takže myslím, že to nebyla ta přidaná hodnota, byť měla původně být. Stejně jako měla být přidaná hodnota to, že sem přijde učitel, který na to bude koukat ze svého úhlu pohledu a pak se o tom budeme bavit. Tak to se nedělo. To bavení bylo většinou velmi krátký a bez učitele a já se sama se sebou bavit nepotřebuju.

V: Takže jestli tomu dobře rozumím, tak aby to celé dávalo smysl, tak by bylo potřeba, aby Vy a ten učitel jste se společně účastnili těchto aktivit.

M: Vlastně cílem bylo, abychom tady děti pozorovali z odstupu, tady v těch neformálních situacích a z toho nějakým způsobem vyvozovali závěry, které můžou tomu dítěti pomoct se líp zapojit, zaintegrovat. To by dávalo smysl ve chvíli, kdyby tu byly děti, které chodí k jednomu učiteli. Vlastně nevím, jak to fungovalo na jiných nízkoprazích a jestli tam tohle probíhalo. Já si to sama neumím představit i vzhledem k tomu, jak zažívám ty učitele a jak fungují nefungují. Ale ve chvíli, kdy děláme něco společně a jsem tam já i učitel a jsou tam jeho děti, moje děti, tak to dává velký smysl. Zároveň tady to bylo tak modifikované podle toho, jaká byla situace, že jsem ten smysl fakt nezažila.

V: A jak by to mohlo vypadat, aby to dávalo smysl? Co by pro to mohl udělat ten nízkoprah a co ten učitel?

M: Já vlastně nevím, jestli se ten smysl dá naplnit v rámci těch volnočasových aktivit vzhledem k tomu, že tu nemáme děti od 1 učitele. Mně to dává smysl v tom, že sem chodí dítě, které chodí zároveň do základky, není to dítě, které si sem chodí zahrát fotbálek, ale je to někdo, kdo má těch potřeb víc a s kým děláme víc věcí. Pak by se mi velmi líbilo se společně scházet s učitelem klidně jenom dvakrát do roka, za každé pololetí a s děckem dohromady, případně s rodinou. A říct si tady na tom zapracujeme, tohle můžeme dělat v klubu, tady je potřeba udělat volnočasovou aktivitu ještě mimo klub, protože prostě to ani v klubu nenaplníme. A mluvím teď o děckách, které mají potíže s učením. Učitel třeba řekne jo, když sem budeš chodit do klubu a budeš se pravidelně učit, tak já odhlídnu od toho, že třeba úplně dobře neumíš vyjmenovaná slova a budu se soustředit na něco jiného, a to dítě i podpořit, aby vědělo, že ta spolupráce má smysl. Což mi v nějaké míře děláme, ale jenom fakt u pár vybraných učitelů a myslím si, že to smysl velký dává i pro ty děti. Máme tu hodně cizinců, nejenom děti z Ukrajiny tam je čeština velké téma, stejně tak jako cizí jazyky a opravdu se vyplatí, když se domlouváme na tom minimu a ten učitel ví, že jsem to dítě chodí a třeba nám i zadává úkoly, protože některé děti nejsou schopné je přinést a nebo přinesou v tak pozměněné podobě to zadání, že to naplnění prostě není možný. Tak v tom si myslím, že to jako dává velký smysl. My máme s pár dětmi nehledě na tenhle projekt takovouhle spolupráci nastavenou a trvá třeba už přes rok a funguje to dost dobře. No, protože to dítě je v tom spokojenější a je úspěšnější ve škole. Jo a já jsem v tom teda taky spokojenější, protože vím, co a jak.

V: Když se vrátím k cíli projektu, jak tedy rozumíte tomu původnímu zadaní? Co mělo být cílem tohoto projektu?

M: Pro mě cílem mělo být to, že sem dostaneme děti a zároveň i toho učitele a že se potkáme na jednom místě s nějakou zábavnou aktivitou a děti si to užijí a my zároveň bude mít možnost vyměnit si informace o tom, co s děckem, co by bylo dobré dělat. Učitel tu informaci pak předá dál a my to můžeme zároveň využít tady při další práci s dětmi. Vznikne tu propojení a můžeme komunikovat. To byl za mě ten cíl. Jo, takhle jsem ho vnímala ale za mě byl obtížně naplnitelný přes skupinovou aktivitu, vlastně protože se ukázalo, že učitelé o takovýhle způsob spolupráce nemají úplně zájem a já vlastně docela rozumím, protože by přišli do cizího prostředí a tady by dělali, jako co? Pozorovali? Bylo to všechno trochu na vodě.

V: Když probíhalo tehdy online školení, přišlo Vám všechno srozumitelné?

M: Já jsem na tom školení nebyla, tak ta otázka nedává tím pádem smysl.

V: Kdybyste mohla teď zhodnotit, jak se Vám třeba podařilo něco z toho, co jste tady popisovala naplnit? V rámci toho záměru.

M: Propojení vzniklo na základě individuální spolupráce s dětmi, nikoliv na základě těch kroužků. Ale ty kroužky si děti nějak užily a rozhodně bylo zajímavé sledovat, co to jako je, když v klubu uděláme nějakou takovouhle řízenou aktivitu, ještě vyhlásíme, že je to primárně pro děti z Ukrajiny, tak to mě bavilo pozorovat, že my tady normálně vzhledem k počtu dětí a takové velké dynamičnosti nemáme takhle řízené aktivity. Pro mě byly třeba čtvrtky odpoledne vždycky strašně náročné, protože přimět děti, které jsou tu zvyklé fungovat neřízeně, tak najednou aby seděly u něčeho a dělaly a ještě teda s výběrem aktivit, jaký byl. Naše děti nejsou úplně sedavé, proto výtvarné aktivity nebyly úplně to, co by chtěly. Na základě toho jsme si řekli, my to vlastně držíme dál, byť už ne jako kroužky. Už si neobjednáváme program od lektorů, ale držíme to pořád a chodíme hrát třeba ve stejný čas fotbal a tak, aby děti neztratily ten návyk, že se tu něco opakovaně děje v nějakou hodinu. Akorát si to naplňujeme vlastníma aktivitami. A nevyhlašujeme, že je to pro ukrajinské děti, vlastně to máme pro všechny děti a ona sem chodí převážná část ukrajinských.

V: Jaké podle Vás projekt nabízí možnosti propojení základní školy a nízkoprahu?

M: Nás *(projekt, pozn. autorky)* propojil s ředitelem školy, který nás pozval na pedagogickou radu, což byl takový první důležitý krok, a pak to na dlouhou dobu nějak ustalo, protože učitelé nechtěli spolupracovat, ale pak v té poslední fázi nám paní Z. umožnila ten individuální kontakt s učiteli a ten prostě ona vykopla.

V: A když se na to teďka takhle díváte zpětně, udělala byste třeba něco trochu jinak, proto, aby se ten projekt rozhýbal, nebo kdybyste teďka znovu začínala, měla už tuhle zkušenost za sebou a začínala třeba s jinou školou?

M: Hmm asi ne. Nevím, jak by to bylo s jinou školou, tam bude jiný ředitel, jinak bude fungovat. Takže si myslím, že by mohl klidně zafungovat tento způsob.

V: Co byly tedy ty hlavní překážky, které neumožnily projekt plně realizovat?

M: Myslím, že pan ředitel prostě neudělal věci, které slíbil Že něco pošle a neposlal, a že má minimální vliv na ty učitele a ti zase informace od něj fakt nedostávají. Když paní Z. posílala dvakrát třeba moje zprávy o dětech řediteli, tak se žádný učitel neozval. Ředitel na to reagoval, že s tím nic neudělá, ale když pak paní Z. rozeslala individuální mail všem učitelům, tak se ozvali všichni do 24 hodin. Takže za mě ve chvíli, kdyby ten ředitel fungoval a ty učitele motivoval, tak by to asi šlo. Ale já nevím, třeba fakt měl nějaký překážky, kvůli kterým to nejde. Já do toho nevidím, jo, pro mě to třeba bylo poprvé, že jsem vůbec byla podívat ve škole. Protože mi tam jinak nechodíme. My sice jsme v areálu, ale jinak se do školy nedostanu. Takže bylo taky fajn, že jsem se tam byla podívat.

V: Co se dá, podle Vás, udělat pro to, aby se ta spolupráce s jednotlivými učiteli udržela?

M: Musím s nimi dál komunikovat. Kontaktoval nás i zástupce z druhého stupně, tak s ním jsem třeba domluvená, že půjdu za jednotlivými učiteli poslední týden v srpnu. Za mě je to spíš ukázka toho, že je prostě potřeba jít a tomu učiteli fakt napsat. Prostě pokud něco potřebuju, tak individuální kontakt. No a být asertivní.

V: Byla jste dostatečně seznámena s memorandem podepsaným mezi zapojenými institucemi?

M: Dostala jsem ho. Přečetla jsem ho, jo dávalo to smysl.

V: Myslíte si, že ten projekt jasně nastavil role jednotlivých aktérů učitelů a sociálních pracovníků?

M: Nevím jak učitelů, my jsme tam učitele neměli. Co se týká, pro mě byly vždycky trochu nejasný role moje a role lektora. Kdo to vlastně vede? Kde? Za jakých pravidel? Protože někteří lektoři byli hrozně volnomyšlenkářští a nedrželi pravidla. Měli jsme velké téma mobily. Byli lektoři, kteří přišli a automaticky řekli, že mobily ne. Někteří to úplně neříkali a já jsem pak nevěděla, jestli jim do toho vstupovat a být ta přísná, protože prostě bylo zjevné, že oni přísní nejsou a tam si myslím, že tam to bylo hodně nevyjasněné. Většinou přijeli jen krátce před tím, než začínal kroužek, takže někdy jsme se stihli domluvit, někdy úplně ne. Ne vždycky jsme si sedli. Přijel sem někdo úplně cizí a abychom pak dobře spolupracovali by bylo potřeba udělat ještě nějaké další věci, ale tím, že se lektoři každý týden střídali, tak to ani nešlo. A já jsem pak na to trochu jako rezignovala, protože jsem poznala, že s některými to funguje úplně skvěle, ale s některými vůbec. Už měli ty děti naučené, věděli, že je potřeba říct, že mobily ne, věděli, že je potřeba celou lekci korigovat, jinak se to nedá. Ale s některými nám to úplně nevyšlo. Nebyl to příjemně strávený čas, protože jsme prostě byli trochu mimo v těch vzájemných kompetencích.

V: Když byste mohla posoudit to, jak se Vám teda dařilo naplňovat tu svoji roli?

M: Já jsem tady byla a byla jsem s dětmi na kroužku. Zpětné vazby s lektorem úplně neprobíhaly. Takže pokud moje role byla to, abych se účastnila zpětných vazeb a lektor říkal něco k těm dětem, tak to mi přišlo trochu přitažený za vlasy, protože já jsem tady v domácím prostředí, děti znám a ten lektor sem přišel na hodinu a půl a o dětech nevěděl vůbec nic. Takže pokud jsem to měla dělat, tak tohle prostě neprobíhalo. Protože většinou jsme se s tím lektorem shodli, že to je taková zvláštní situace. Co bysme si měli sdělovat? To jsem třeba jako nedávala, nezvládala, protože jsem nevěděla, co tam mám dělat. Jo a proč bych to měla dělat v takhle uměle vytvořené situaci?

V: Když byste se mohla jenom tak trochu zasnít a mohla byste tenhle projekt uchopit a rozvinout, tak co by třeba mohlo být doplněné, pozměněné, nějak inovované, třeba aby to příště fungovalo líp?

M: Mě tohleto fakt nenapadá. V rámci těch kroužků k propojení prostě nedošlo. Pro mě to jsou totiž různé úrovně. To, že tady měli být kroužky, kde jsme se měli všichni sejít, pak mluvit o těch dětech, a to se mělo pak přenést jak do práce pedagoga, tak do práce naší, tak to prostě neproběhlo. Probíhalo to na jiné úrovni, přes individuální práci s dětmi, ne přes kroužky. K propojení u nás došlo přes doučování, kde jsme se potřebovali s učiteli domlouvat. Ale to bylo tak trochu mimo tento projekt. Pokud bych mohla mluvit o kroužcích, tak za mě prostě by bylo super, kdyby byly kroužky z různých oblastí. Kdyby nebyly víceméně jenom výtvarný. Vím, že jich tam bylo víc, ale spousta lektorů bylo mimo pražských, takže jsme si je nemohli vybrat. A já jsem pak cíleně šla prostě po kroužcích, které byly dostupné v naší lokalitě. A mít za sebou 6 výtvarných kroužků je pro ty děti prostě nudné. Hlavně většinou, když to jsou kluci, kteří chtějí běhat sportovat a poznávat nové věci. A kde je zase poznáme v trošku jiném režimu, protože jestliže někdo něco vyrábí, tak můžeme zjistit, že holt nevydrží sedět. Ale nic moc víc. Přijde mi, že i pro pedagogy je fajn, když to dítě poznají v trošku jiné činnosti než při výtvarce. Takže to by mi přišlo lepší, kdyby tam byla větší, širší nabídka. Ale já zároveň moc nevěřím na to, že to propojení vznikne v rámci kroužku, tak nemůžu tu myšlenku úplně extra rozvíjet. Já si myslím, že vlastně zabírá to, se té škole nějak prezentovat a ano, asi přidaná hodnota je, že máme tady kroužky, ty jsou zajímavé pro děti, co nic nedělají, ty tam můžou chodit. Ale pojďme ještě vytvořit jinou platformu, kde budeme mluvit individuálně o těch dětech. Učitelé by nemuseli chodit na ty kroužky, to zajistí ty sociální pracovníci a lektoři. Ale potom by s vámi chtěli prostě mluvit o těch dětech, což mi přijde jako dobrý výkop. Takže vytvoření nějaké komunikační platformy, na které by mohli sociální pracovníci sdílet to, co tady s těmi dětma zažívají pří různých aktivitách nebo doučování.

V: Jak by to vypadalo taková platforma, o které jste mluvila, na které probíhá komunikace mezi sociálním pracovníkem a učitelem? A co by se změnilo, jaký by to mělo dopad na děti?

M: Já už jsem to popisovala. Já si prostě myslím, že ve chvíli, kdy sem chodí dítě, které se tu doučuje, tak já s ním můžu něco dělat nezávisle na škole a zároveň to nemá takový efekt, protože ten učitel nejlíp ví, co to dítě potřebuje, co potřebuje on, aby znalo to děcko a co potřebuje jako minimum pro to, aby mu dal

známku, nechal ho projít, protože k nám chodí primárně děti, které mají potíže s tím, vůbec projít tu školu. Takže tam mi přijde zásadní se domlouvat na tom, co s tím děckem mám dělat já. Případně učitel mi řekne, co funguje, co nefunguje a u našich dětí mi přijde dost zásadní to, že je to nějaká další možná kontrola, která nemusí být až tak nepříjemná, protože děckám se tu líbí a zároveň se tady můžou i učit, udělají si úkoly, které si třeba vůbec nezvládají udělat doma. A já můžu dávat učiteli zpětnou vazbu anebo i rodičům, aby i rodiče o tom věděli. Zpětnou vazbu o tom, jestli to dítě sem chodí a jestli něco dělá. Což u druhostupňových, kteří mají tendenci obcházet ty pravidla, tak to docela dobře funguje. Vyzkoušeli jsme si to loni na reparátech, kdy sem děti chodili intenzivně v létě, připravovali se na reparát. Já tam potřebuju od toho učitele vědět, že je schopen nad něčím přimhouřit oči, ale přes něco nejede vlak a je úplně super, když ten učitel mi pak dá zpětnou vazbu, jestli to zafungovalo. Někdy se od toho dítěte dozvím jenom to, že dostalo čtyřku, což vypadá blbě a zároveň to může být vlastně strašný úspěch v tom, jak byla ta písemka nastavená. Takže i pro mě je to důležitá zpráva, jestli funguje to doučování dobrým směrem. Přišlo mi úplně super, když jsme třeba byli na případové konferenci na OSPODu a objevili se tam všichni zástupci školy i my, protože tam jsme se mohli domlouvat i na takových věcech, které se netýkaly učení, ale třeba přípravy pomůcek do školy, případně plánování volného času děcek nebo prázdnin, když nemají žádné aktivity. Když učitelé víc věděli, jak je to v té rodině zlé, jak se to špatně řeší, tak měli pak třeba i větší pochopení. I když se to dítě třeba neskutečně rvalo, tak tohle jim pomohlo ve větším pochopení a toleranci dítěte.

V: Jak by se dala takováhle spolupráce podpořit?

M: Já nechci jen doučovat a primárně to není cílem toho klubu, ale dělám to právě proto, abychom se nějak dostali do té školy. Škola je hlavní téma těch dětí a nemůžeme to obejít a ve chvíli, kdy já řeknu učiteli, no ale doučovat se musí chodit jinam, což tady třeba v lokalitě těch možností moc není, tak pak ztrácím to, o čem já se vlastně s tím učitelem jednoznačně můžu bavit. Protože oni informace o rodině moc slyšet nechtějí. Je to pro ně nějak citlivé téma. Mají pocit, že to mají nějak řešit, že jsou za to zodpovědní a myslím, že proto to raději někdy neslyší. Myslím si, že fungující a vyzkoušené je mluvit hlavně o té škole a pak třeba k tomu přidat nějaké drobnosti časem, aby si učitel zvyknul, že taková komunikace vůbec je. To, co by mohlo pomoct, je připravovat nebo učit ty učitele. Vlastně se na to dívat i z toho sociálního pohledu. A zároveň nechci to nazývat velkolepě, protože já na to nemám tolik kapacitu, jako nemám kapacitu učit desítky učitelů, aby se na něco koukali tak, jak já si myslím, že je dobře. Navíc rozumím tomu, že oni mají zas ten svůj pohled. Já zas ten jejich pohled neumím, protože nejsem s těmi dětmi ve škole. K tomu jsem dost pokorná a vím, že oni mají prostě svých potíží dost. A tak můžeme takhle jemně hledat něco, v čem si můžeme vzájemně vypomoct, a proto já jim chci vycházet vstříc a vypomáhat a beru děti na reparáty, byť to nechci dělat, prostě nechci tu celé léto někoho drtit matiku, ale zároveň vím, že jenom asi tak to dítě ten reparát udělá a jenom tak ten učitel zjistí, že mi nějak fungujeme pro děti a tudíž i pro ně. On pak nemusí řešit, že nějaké dítě propadlo. Takže je to vlastně trochu přizpůsobení nabídky služeb tomu pedagogickému pohledu na svět, na dítě. V momentě, kdy učitel pochopí tu přidanou hodnotu, tak pak začít stavět ty schody i do těch jiných pater. Já to můžu popsat na konkrétním případu, kdy sem chodí klučina z Číny, kterého paní učitelka cíleně poslala za mnou a povedlo se, že teďka nepropadá poprvé z žádného předmětu a paní učitelka chtěla posunout dál a řekla mi, že by ráda abychom začali pracovat na agresi kluka. Ale když jsem jí začala vysvětlit to rodinné pozadí, pro které já mám větší pochopení, toleranci pro to, co se v té rodině děje, tak najednou nastal velký problém, kdy ona to chtěla oznámit na OSPOD. Tím by ale úplně zrušila roční práci s tím dítětem, kterou tady máme. A mě to šokovalo a vlastně hrozně naštvalo a pak to řešil i zástupce. Najednou mi přišlo, že dokud mohli zavírat oči a neslyšeli to od někoho dalšího, tak to neřešili a jakmile to bylo řečeno nahlas, tak najednou se postavili do role, že oni jsou ti, kteří to musí nutně řešit. Byť za mě je to úplně mimo, tam vůbec neměli zasahovat. Protože i já mám povinnost oznamovat na OSPOD a najednou, jako kdybych byla ta z té nižší třídy, kdo není schopný zasáhnout. Pak jsme si to vyjasnili, ale bylo to docela obtížné a bylo mi řečeno, že takovéhle informace sdělovat teda nemám. O čem se teda máme bavit? Protože jestliže už máme dítě, které má takhle velké potíže, tak to v rodině prostě nebude růžové a možná u dětí 14, 15+ už OSPOD stejně nic moc nezmůže. A tak to může té rodině i tomu dítěti život spíš zhoršit než zlepšit. Na to já nemám ani energii, ani asi nechci se vůbec cpát do toho, abych

učitele takhle edukovala a myslím, že mě ani nebudou poslouchat. Pro mě je otázka, kam se to dá posouvat. Ale zároveň jsou učitelé, kteří na tohle reaguji jako docela dobře, ne tak hystericky. No ale já už si teďka dám víc pozor, co budu říkat, a navíc je to samozřejmě všechno, co si říkáme v rámci nějaké šedé zóny, že? Jako že to není formálně sdělovaná informace.

V: Co jsou tedy ty největší bloky, překážky, co brání té spolupráci?

M: Tak za mě je to mlčenlivost. Ty děti, co tu byly na kroužcích, tak všechny věděly, že píšu zprávu a věděly, co tam píšu. Zároveň třeba rodiče to nevěděli, a to už je jako pro mě trochu problém. Já jako rodič bych to vědět chtěla. A zároveň předpokládám, že děti, které tam chodily, tak jejich rodiče to v podstatě nezajímá. Není to prostě jejich hlavní téma anebo nemají kapacitu to řešit. Ale jinak jako správně by to vlastně měli vědět. Za mě je potřeba to vyjasňovat. Vyjasňovat to pole působnosti, jako když já učiteli něco řeknu tak, aby mě vnímal jako stejného odborníka, jako někoho, kdo má stejné právo o něčem rozhodovat. Ale najednou jsem se dostala do podřízené pozice, byť to dítě zjevně znám líp. Jak se tohle dá zařídit, ale nevím. Ani nevím, jestli to vlastně někdy jde úplně změnit. Myslím, že když sociální pracovníci budou mít větší sebevědomí, tak to bude dobrý základ pro to, aby to začalo líp fungovat, protože sociální pracovníci do těchto komunikací s jinými odborníky vstupují trošku poníženě už dopředu. Takže je i na nás, abychom si trochu zvedli sebevědomí a věděli přesně, co děláme a proč to děláme. A uměli to argumentovat a aby se školy víc otvíraly. Já myslím, že ten tlak na ně stejně je a že tohle prostě chce čas i na obměnu učitelů. Prostě ty mladší k tomu už přistupují jinak než starší.

V: Vstupovali Vám sem nějací další aktéři než ti, kteří byli popsaní v těch základních rolích?

M: Na začátku sem vstupovalo poměrně dost rodičů, protože děti z ukrajinských rodin často nevěděly, o co se jedná. Potřebovali vidět to prostředí, takže nezvykle hodně rodičů jsme tu měli. Mně to nevadí, sice to není standard v nízkoprahových zařízeních, protože dospělí by sem neměli chodit, ale já si myslím, že rodič má právo vědět, kam jeho dítě chodí. Neměl by tu trávit svůj volný čas, ale podívat se a zjistit, vidět nás, kdo se o jeho dítě stará, že je to vlastně fajn a zároveň většina z nich neuměla česky a my neumíme ukrajinsky nebo rusky, takže to byl docela problém. Na základě toho jsme přijali od včerejška interkulturní pracovníci, protože jsem prostě zjistila, že některé věci, obzvlášť s rodiči není možné vykomunikovat. My třeba máme s ukrajinskými dětmi problém, že ony nechodí na ty aktivity, ale prostě proto, že jim rodiče řeknou, že nemůžou, ale jen proto, že nerozumí. Jo třeba včera kluk říká, že musíme jít plavat v pondělí, protože v pondělí má plavání ve škole, a to jedině si může vzít plavky. Jiný den by mu to rodiče nedovolili. Třeba když se jdeme koupat na biotop, tak ukrajinské děti nechodí, protože rodiče jim to nedovolí. Nevím, možná nemají vůbec tenhle zvyk a je těžké jim to vysvětlit. A já, když jim zavolám, tak si skoro vůbec nerozumíme. Ta jazyková bariéra je problém. Pokusy o telefonáty byly i nějaké smsky, to většinou vůbec nereagují. Uspořádali jsme teď na léto příměstský tábor a byť víme, že ty děti nemají žádnou aktivitu na léto, že budou celý den samy, protože rodiče jsou v práci a ta cena toho tábora je minimální, a ještě bysme ji uhradili z nadačních zdrojů, tak se celkem přihlásily 2 ukrajinské děti. Tak to mě mrzí, protože já jsem myslela, že je to jako hlavně pro ně. Bojím se září, protože ty děti za ty 2 měsíce tím, jak je tu velká ukrajinská komunita, nepotřebují mluvit česky a v září začnou od znova. Zároveň já nechci z klubu udělat klub pro ukrajinské děti, včera jsme tu třeba neměli žádné české děti a už mě to vlastně přišlo trochu divné. My tu sice máme pravidlo, že se mluví česky, ale ve chvíli, kdy tu mám jen 7 ukrajinských dětí, tak přece jim nebudu říkat mluvte česky, když nemají s kým. Tak záměrem tohoto projektu bylo mít ty skupiny složené z českých a ukrajinských dětí. My jsme to tak měli, ale zároveň teď prostě začalo chodit významně víc ukrajinských dětí, které tu pak zůstávají déle, protože nemají volnočasové aktivity. No a zároveň tím, jak je ten klub malý, tak se hrozně rychle zaplní a pak sem už další děti nechtějí přicházet, když už se stojí až tady u dveří. Takže je to prostorově limitované. A prostor nás limituje i v tom doučování. A třeba i v těch kroužcích nás dost limitoval prostor a personál. Většinou jsme tam byli s lektorem dva, ale někdy jsem tu byla i sama. A tak tu v podstatě musím být, nemůžeme nikam odejít, protože přichází ještě i jiné děti a nechtěla jsem to úplně zavírat, a to byl prostě limit.

V: Za co byste sebe a svoje kolegyně v rámci realizace toho projektu ocenila? Co se Vám podařilo?

M: Myslím si, že za to, že jsem to vydržela. Já myslím, že poslední kroužky už byly poměrně křeč. Všechno to domlouvání s lektory. My jsme byly fakt nešťastné, protože nám hodně lektoři odpadali na poslední chvíli. Takže potom já už jsem to nechtěla rušit, takže jsem narychlo vymýšlela svoji aktivitu, aby ty děcka nepřišly zbytečně. A vůbec pro mě to bylo jako velké množství práce navíc. Ale za mě to splnilo ten účel, protože se ozvalo 8 učitelů, kteří nějak komunikují. Kdybyste ale přišla na začátku května, tak vám ještě řeknu, že to za to vůbec nestálo, protože to byla fakt velké množství energie a spousta změn, pořád se měnily věci. Takže bych se ocenila za to, že jsem to vydržela.

V: A co si vlastně představíte pod pojmem „dobře integrované dítě"?

M: No, dítě, které má kamarády, a když mluvíme o ukrajinském, tak dítě, které má kamarády i české, které nemluví jenom ukrajinsky. Dítě, které je veselé. Dítě, na kterém není na první pohled vidět už ta obrovská zátěž, kterou si prošlo, když sem přišlo a bylo cizí. Děti, když tady přišly v září, tak byly fakt mimo, prostě neorientovaly se vztazích, byly výbušné, hodně z nich bylo agresivní, moc se nesmály a moc si nehrály. A to si myslím, že se u části z nich určitě povedlo, že se víc zapojily, jsou schopné bavit se s českými dětmi, že mají kamarády, že lítají krmit nutrie a zároveň hrát fotbal, že s námi vyrazí i někam do centra a nebojí se. Tak takhle já vnímám dobře integrované ukrajinské dítě.

V: A co pro to může udělat nízkoprah?

M: No, já si myslím, že co my jsme pro to udělali, je, že jsme byli trpěliví a že jsme je tu jako nechali, i když vlastně si s námi úplně nepovídaly a nehrály. A myslím, že jsme se s nimi snažili mluvit. Ze začátku jsme dost malovali, abychom si porozuměli a myslím, že jsme jim nabídli nějaké aktivity, které je bavily, protože na to prostě oni hodně slyší. Máme tu na půjčení sportovní vybavení a tak. Takže jsme se tomu nějak přizpůsobili a pak jsme jim taky ukázali, že můžeme pomoct se školou. Protože když mi zavoláme učitelce, tak ta učitelka nějak bude víc vědět. Myslím, že jsme s pár dětmi udělali dobře, že jsme se spojili s jejich rodiči a nějak jsme se pokusili jim vysvětlit, jak to funguje a v čem můžeme pomoct. Rodiče jim pak nebránili a zmírnili pravidla a mohly tady být a nemusely být doma samy. Což mi přijde zásadní, protože hodně z nich je často samo. Ráda bych řekla, že to můžeme dělat v rámci rozhovorů, ale zrovna včera jsem tu měla starší kluky, se kterými se těžko baví. A i když vidím, že je něco trápí, tak je zároveň těžký se s nimi bavit o něčem hlubším, protože oni to nedokážou pojmenovat. A zároveň je pro ně i těžký, aby u toho rozhovoru byl někdo další – sociokulturní pracovnice na překlad – protože zase mají důvěru spíš k nám. Proto budeme přijímat od srpna kolegu, co mluví rusky jako mateřským jazykem a je to psychoterapeut. Myslím si, že pomůže, když dětem nabídneme individuální podporu v jejich jazyce.

V: Fajn, a když byste se zamyslela co proto, aby se to dítě dobře integrovalo, může udělat škola z Vašeho pohledu? Napadá Vás něco?

M: Já myslím, že třeba hrozně pomohlo děckám, když měli přespávačky, když dělali takovéhle akce, kdy to nebylo zaměřené jenom na výuku. A vím, že když tu děti byly, tak si to strašně užily a mluvily o tom ještě pár týdnů poté. Všechny takovéhle aktivity, kdy se nepotkávají jenom na tom odporném českým jazyce a na těch vyjmenovaných slovech a kdy spolu můžou jen tak být, tak to mi přijde fajn.

V: Jakou roli v integraci ukrajinských dětí hrálo zapojení ne-ukrajinských dětí?

M: No velkou, bez těch by to nešlo. A když se ta ukrajinská skupina zvětšila a nebyly tam ty české děti, tak to začalo ztrácet smysl.

V: Jak se projevila přítomnost ukrajinských dětí u ostatních dětí? Mělo to nějaký vliv na stávající klienty, když sem začaly chodit ukrajinské děti?

M: Ano, ze začátku jsme řešili to, že děti byly vlastně dost striktní v tom, aby se mluvilo česky a tak. A já to znám i třeba z jiných klubů, kde podle mého to bylo významnější, protože tady je fakt místo, kde je strašně moc cizinců. A tím pádem jsou tady dost tolerantní k sobě navzájem. Tak mi přijde, že tady to bylo snazší v tom, že jsou tady děti různě namixované a těch českých je tu relativně málo. Na začátku jsme řešili nějaké potíže způsobené tím, že ukrajinské děti byly na začátku poměrně agresivní, dost se rvaly a vyvolávaly konflikty a rodiče si přicházeli stěžovat. Ono se to nedělo tady v klubu, ale většinou se děti

zasekly někde před školou a různě se popichovaly. Pak volali rodiče a chtěli to řešit. Na začátku to bylo takové dynamické, ale myslím, že od 2. pololetí už je úplně klídek největší a všichni jsou na všechny zvyklí.

V: Zaznamenali jste nějaké konkrétní změny u dětí? Pokud ano, jaké?

M: Za tu dobu, co chodí sem, tak rozhodně mluví líp česky. Rozhodně se líp orientují v tom, jak my fungujeme, v našich pravidlech. Třeba že i žena se poslouchá, protože hodně z těch kluků mě úplně nebralo jako někoho, kdo by jim měl říkat, co a jak. Tak to si myslím, že si zvykly. Zvykly si na to, že agrese není jediný způsob řešení. Myslím, že jsou spokojenější, že už tady žijou líp, že už víc ví i mají nějaké svoje jistoty. Zároveň vidím, že část dětí byť chodí sem, byť má tady úplné rodiny, tak jsou vlastně nešťastné celý ten rok. Ty děti v 11, ve 12 letech začínají kouřit, a váže se to na příjezd do Čech, takhle se projevuje to jejich neštěstí. Nejsou tady spokojené, nemají tak dobré kamarády jako doma. Děti třeba v 7. třídě už daleko víc začínají vidět tu bezmoc vzhledem ke středním školám tady. Byť to jsou chytré děti a určitě by měly na to jít na gympl. Ale ta bezmoc je velká a ti kluci tím, že třeba nejsou hloupí, tak to vidí a ví, že i když někdo přimhouří oči v češtině, což oni nebudou mhouřit, protože prostě ty střední školy jsou přeplněné, tak ale v angličtině už se to úplně nedá. A ukrajinské děti prostě neumí anglicky jako ty české.

V: Další otázka se zaměřuje na konkrétní překážky, kterým děti čelí. Vy jste třeba zmiňovala rodiče, jejich neporozumění. A teď jiná úroveň ukrajinského kurikula, a i stav současného středoškolského systému. Napadá Vás ještě něco, s čím se ty děti musí tady vyrovnávat, co jsou ty hlavní bloky?

M: Jo, myslím si, že problém je, že tu mají vždycky jenom část rodiny. Na Ukrajině by nebyly tak sami, protože tam mají babičky, dědečky, ale tady je významná části děti fakt většinu času sama. Rodiče dělají i v sobotu, mají volno jenom 1 den v týdnu, takže vstávají v 5:00 a přichází v 7:00 a chodí spát v 9:00, aby to zvládli. Máme tu holčinu, která je v 5. třídě, a to je v tomhle období složité. Začíná vzdorovat a mně přijde zásadní, že ji teď někdo nevede a netráví s ní čas. Sama říká, že se jen válí a ztratila jakoukoliv motivaci se učit, protože jí to samozřejmě nejde, protože jí v tom nikdo nepomůže. Doma jí taky nepomůžou a ta pomoc, co je tady, zase přijde až po škole, a to už chce být mezi dětmi, protože jinak je sama. A zároveň vím, když češtinu neudělá s námi, tak doma ji neudělá vůbec. A nejenom češtinu, problém je i geometrie, protože na Ukrajině děti nemají ve 4. třídě geometrii a tak neumí zacházet s kružítkem a pravítkem. A ještě ke všemu až půjdou na 2. stupeň, tak to bude ještě horší. Každý učitel bude na něco jiného, tak zrovna u těch dětí to vidím jako velkou komplikaci a zároveň myslím, že učitelé v tom nemůžu udělat víc. Oni nemůžou přivřít oči nad vším a nemůžou dítě doučit rok geometrie a zároveň s ním jet další rok, a ještě se s ním učit v 5. třídě vyjmenovaná slova, co už je všichni umí.

V: To se přesouváme už k poslední otázce, jestli se Vám díky spolupráci, tedy s těmi aktéry, některé ty konkrétní problémy dařilo řešit?

M: Myslím, že ano. To, že jsme doháněli geometrii, angličtinu, že jsme se domlouvali s učiteli, vedlo k tomu, že se ty děti zlepšily, nebo minimálně prošly, což mi přijde dobrý, protože ta čeština, to je velký balík. To, že učitelé třeba aspoň nějak slyší na to, že ty děti něco dělají, že s nimi uděláme aspoň to minimum, které stačí pro to, aby to je nechali projít, tak to si myslím, že se nám podařilo. A podařilo se nám dětem naplnit čas, který mají a který by jinak trávily bezbřeze. Takže to, že si tady našly kamarády, mi přijde fakt super.

V: Napadá Vás k tomu ještě něco, co byste chtěla dodat a já jsem se na to nezeptala? Ne? Tak já Vám moc děkuji.

M: Není vůbec zač.

Příloha č. 7: Rozhovor s participantem P

V: výzkumník

P: sociální pracovník v NZDM

V: Jak Vy osobně jste pochopil záměr tohoto projektu?

P: Tak já myslím, že záměrem bylo, aby se co nejjednodušeji integrovali děti z Ukrajiny na zdejší podmínky. A aby se jim v tomto vyšlo vstříc, nebo aby se jim dala ta pomocná ruka. Takže ten cíl je ta nejjednodušší integrace.

V: A jak jste pochopil to, jak má být tohoto cíle dosaženo? Říkal jste ta „nejjednodušší integrace", tak co by se mělo stát pro to, aby to nastalo?

P: Tady vlastně jde o kontakty mezi dětmi z Čech a mezi dětmi z Ukrajiny, aby ty kontakty byly intenzivní a aby to mohlo přerůst v nějaké kamarádství a nějaký ten bližší kontakt. A nebylo to jenom v rámci toho vzdělávání, když se ty děti potkávají ve třídě. Navázání nějakých neformálních vztahů, mimo to školské prostředí a vytvoření přátelských vazeb.

V: Co pro Vás znamená v názvu projektu to slovo „naproti"?

P: Naproti, když jdete někomu naproti, tak k němu jdete s nějakou nabídkou a s nějakou pomocí, a to pro mě znamená tohleto slovo.

V: A kdo jde teda komu naproti a s čím?

P: Jdeme naproti těm dětem z Ukrajiny. Oni jdou k nám, protože přijely sem a my jim jdeme s naproti, abychom jim usnadnili prostě tu cestu, tu složitou cestu, kterou ony tady začaly v rámci těch všech změn, které se jim v životě staly.

V: Mohl byste prosím ještě jednou vlastními slovy říct, co je pro Vás cíl toho projektu?

P: Cíl projektu je taková bezbolestná bych řekl integrace dětí z Ukrajiny na české podmínky a usnadnit tím kontakt s dětmi z Čech.

V: Když probíhalo online školení, bylo to pro Vás jasné a srozumitelné? Dalo Vám to to, co jste potřeboval pro realizaci projektu?

P: Školení bylo uchopitelné. Jediné, co nebylo pro mě uchopitelné, byla ta zpětná reflexe u těch dětí. Tam si myslím, že to nebylo ze strany tvůrců projektu úplně uchopené a že ani oni v tom úplně přesně neměli jasno. Čekalo se, jak se to bude dít a vyvíjet. A proto tu došlo i k několika upřesněním a někdy i dost závažným upřesněním, jakože se změnily podmínky. A to si myslím, že ztížilo tu práci nám jako lidem, kteří se v tom projektu potom angažovali. Že se to měnilo za pochodu a hledal se ten tvar toho, jak ta reflexe má vypadat.

V: A dneska už máte pocit, že je to vytvarované dobře, že už je jasné, jak má reflexe vypadat?

P: Už je to prostě jednodušší.

V: Dokázal byste teď jenom v pár slovech říct, co pro Vás tedy ta reflexe znamená? Jak vypadá dobře posbíraná reflexe? A jestli se Vám to daří?

P: V tuhle chvíli je reflexe spolupráce se školou a zjišťování potřeb, který ty, děti mají, nebo co ta škola nemůže nabídnout těm dětem a co můžeme poskytnout my a tím škole pomoct. To je v tuhle chvíli ta reflexe, která nám z toho tak nějak vyplynula. Zpočátku to bylo, že jsme se zaměřovali na dítě jako v globálu a snažili jsme se zjišťovat i jeho zázemí a další věci. A to vlastně nebylo úplně potřeba.

V: A ty věci, které Vy posbíráte, jak s nimi potom pracujete?

P: My to máme ještě o něco jiné než další nízkoprahy, protože my tady máme velice dobrou spolupráci se školou. Což u spousty nízkoprahových zařízení není. Třeba se školou na námětí máme už dlouhodobé

výborné vztahy a potřeby těch dětí už vlastně řešíme dlouhou dobu. Takže my jsme nepotřebovali budovat to, na co je zaměřený tento projekt, tady už to funguje. A ještě jsme tady měli obrovskou výhodu, že Nataša a Elena, které jsou v projektu, tak jsou zároveň zaměstnanci školy. Takže my jsme měli i tu vazbu ze školy velice dobrou, aniž bysme museli být v kontaktu s učiteli, protože Nataša je tam asistentka a s těmi dětmi se zúčastňuje školní výuky. Tak my jsme od ní měli už podklady k tomuhle tomu jasně daný. Pracuje tam i tady a tím se vytvořil ten most a ta cesta pro tu zpětnou vazbu.

V: Jak se Vám podařilo vybudovat tuhle spolupracující linku, která jak říkáte, už dlouho funguje?

P: Samozřejmě je to o lidech. Dali jsme se do řeči s ředitelkou a ona viděla ve spolupráci s naší organizací nebo s našimi službami veliký potenciál k tomu, aby se mohlo pracovat s těmi dětmi i s rodinami těch dětí víc, než může škola. Hodně se to ukázalo v době, kdy byla distanční výuka v době covidové. Tak my a škola jsme měli řešit nějaké problémy s rodinami, se kterýma my jsme ale už byli v kontaktu, protože ty děti chodily k nám do služby. Tak třeba děti, které se nezúčastňovaly distanční výuky, tak my jsme dokázali přes rodiče zařídit, že najednou to začalo fungovat. Nebo jsme tady dokázali zařídit, že děti, které se nemohly připojit doma, neměly připojení, tak mohly chodit sem a distanční výuky se zúčastňovaly z našich prostor, za použití naší počítačové techniky. Myslím si, že v tu chvíli ta škola pochopila, že tahle spolupráce je oboustranně výhodná.

V: Takže tomu vlastně ten nepříznivý čas pomohl?

P: Jo myslím, že velice. Jde o to, že my jsme opravdu v kontaktu s těma rodinami, s těma rodiči, kteří ale se školou třeba odmítají komunikovat a vlastně ta škola tohle neumí. Dokázali jsme pro tu školu zařídit některé věci přes nás. Takže je to takové vlastně win win řešení, že obě ty strany z toho mají prostě užitek a dokáží si ho uvědomit. Ale na začátku stála nějaká potřeba té paní ředitelky a vědomí toho, že na to nejsou v té škole zdroje a kapacity a potřebovala partnera pro jejich naplnění. Z naší strany byl taky požadavek na tu školu a to tak, že my v rámci služeb tady máme i doučování a další věci, a tak jsme potřebovali podklady na to, abychom se mohli zaměřit na konkrétní věci, které ty děti neumí. A takhle vznikala všeobecná spolupráce a myslím si, že to funguje.

V: Vy mluvíte o službách, které Vaše zařízení poskytuje, ať je to ta předškolní klub, nebo doučování. Mají ostatní nízkoprahové zařízení stejný vějíř služeb?

P: Pokud to jsou nízkoprahové kluby, tak jsou ty služby podobné. Protože my vycházíme ze zákona o sociálních službách, takže tam je jasně dané, jak ty služby mají vypadat, co všechno mají obsahovat. My máme trošku výhodu oproti jiným službám, že tady máme i sociální aktivizaci pro rodiny s dětmi, takže my už můžeme jednat i s rodiči. Samotný nízkoprahový klub je pro děti a dítě je jejich klientem. My, když už potom nějaký problém přesáhne a zasáhne do rodiny, tak my už můžeme s tou rodinnou komunikovat, protože máme sociální aktivizaci. Sociální aktivizace pro rodiny s dětmi znamená, že pracujeme s rodinou, která má děti do šestadvaceti let.

V: Jaký je Váš názor na to, že projekt přináší inovativní přístupy? Přináší nějaké?

P: Tak ten projekt je hodně zaměřený na tu spolupráci sociálních služeb a škol a jak jsem říkal, u nás to už nějakou dobu funguje, takže u nás to úplně nové není. Inovativní to pro nás je, protože jsme nikdy neměli takové množství klientů z ciziny, kteří by navštěvovali klub. A je to velice dobrá zkušenost. Protože samozřejmě je tam nějaká jazyková bariéra a v tom nám velice pomáhá zapojení Nataši, ukrajinské asistentky.

V: A co třeba něco z těch metod v projektu, bylo pro Vás něco aspoň trochu nové?

P: Ani ne, protože ty programy, které tam jsou na výběr, jsme párkrát použili, ale je to dost problematické ohledně dostupnosti, vzdálenosti, protože někteří ti lektoři mají vysloveně nastavené to, že jsou jenom pro Brněnsko, Olomoucko a tak dále. Takže mi na rovinu řekli, že sem prostě nepojedou. My už spoustu těch lektorů známe, protože už jsme je tady párkrát měli. Ani pro děti to už není novinka. Pro ukrajinské děti ano, ale pro „naše“ už ne. Takže jsem se snažil ten program udělat zajímavý pro ty děti z Ukrajiny, aby poznávaly taky zdejší okolí a město, když už tady bydlí. A musel jsem tomu dát nějaký nadstandard, aby to bavilo i ty naše děti.

V: Když byste se teď ohlédl za projektem a jeho cílem, jak myslíte, že se Vám ho dařilo naplnit?

P: Já myslím, že se nám podařilo dosáhnout, co jsme chtěli pouze částečně.

V: A kdybyste to zkusil vyjádřit třeba procentuálně?

P: Procentuálně to asi neumím říct. Ale řekl bych to spíš takhle: máme tady 2 kluby – klub pro menší děti, který je od 6 do 13 let, a klub pro větší děti, který je od 13 do 26 let. V tom menším klubu pro menší děti se nám to propojení podařilo, protože tam chodí pravidelně víc než 20 dětí. Je to půl napůl, jsou tam ukrajinské, jsou tam romské i české děti, takže tam to není problém a chodí a baví je to. Pro ty větší děti, tam se nám to propojení nepodařilo. Vypadalo to sice ze začátku nadějně, protože nám tam chodí hodně romských kluků a vlastně se tam zapojilo hodně holek z Ukrajiny. Ti naši kluci samozřejmě měli takovou naději, motivaci, že by některá z těch dívek třeba s nimi mohla začít chodit. No ale ono to nedopadlo, protože dívky z Ukrajiny si drží odstup a naši kluci to pochopili a úplně se přestali toho programu účasti. Myslím si, že z jejich strany to bylo zpočátku cílené na to, aby zaujali ty dívčiny, ale to nedopadlo. Kluci přestali chodit, ale holky ty sem chodí každý čtvrtek, ty to baví, ale není tam to propojení mezi našimi klienty a dětmi z Ukrajiny, takže tam to nefunguje.

V: Jaké možnosti spolupráce mezi učiteli základních škol a sociálními pracovníky vnímáte při realizaci tohoto projektu?

P: Základní spolupráce je v tom, že vlastně jde o to dítě. Ten učitel ví naprosto přesně, v čem je to dítě dobré a v čem má nějaké nedostatky, v čem naopak úplně plave. Tam se zase dostaneme k problematice toho jazyku. Mají sice nějaké doučování, ale pak jsou věci, ve kterých škola potřebuje pomoct. My jsme se dohodli s učiteli ohledně některých dětí, které mají vysloveně nedostatky v angličtině, protože z Ukrajiny přijely s minimální slovní, že zkusíme ty děti zpětně doučovat ty základy, které ony by už v tuhle tu chvíli měly mít.

V: Kdyby tady teď seděl někdo, kdo zakládá nový nízkoprah a připravuje se na takovýhle projekt, co byste mu doporučil?

P: Tu školu oslovit a nejdřív jí vysvětlit, co to je sociální práce, protože ta škola to nechápe stejně jako my úplně nechápeme, co je práce učitele. Protože my taky nevíme, co je za tou přímou pedagogickou prací, jako co tam je vlastně za tu nástavbu. A totéž učitelé nechápou u sociálních služeb. Než jsme začali tuhle intenzivní spolupráci, tak oni nás brali, že jsme taková družina a děti se sem chodí vyblbnout. A místo aby lítaly po ulici, tak chodí k nám. My jsme jim pak vysvětlili, že to tak není, že my si tady s těmi dětmi sice hrajeme, ale zároveň probíhá sociální práce a my při tom hraní zjišťujeme potřeby těch dětí, případně nějaké problémy těch dětí a snažíme se na nich pracovat. A to je vlastně základ té sociální služby. A tohle, když škola pochopila, nebo ti učitelé, když to pochopili, tak najednou se na nás obraceli už s pomocí pro určitý děti. Důležité bylo začít specifikovat ty konkrétní požadavky, co které dítě potřebuje, protože pak vzniká ta naše protislužba, ta interakce.

V: Kdybych byla úplně nepopsaný list papíru a potřebuju to ještě líp vysvětlit, dát nějaké jako produktové karty, jako co, jaký produkty já nabízím škole.

P: Se omlouvám, ale je to hrozně těžký takhle specifikovat. V rámci nízkoprahu, my pracujeme s tím dítětem a snažíme se řešit problémy toho dítěte. Tím, že máme tady sociální aktivizaci, tak my už dokážeme řešit i problémy celé rodiny. Takže když se sem dostane například dítě, které má výborný prospěch a najednou začne propadat, najednou ty známky jdou úplně dolů, a učitelka se na nás obrátí, jestli bysme dokázali zjistit, co je za problém, tak pro nás je to výborné impuls. Protože když to dítě sem chodí, tak je to pro nás impuls, že se něco děje a my už dokážeme zjistit, že se třeba rodina dostala do dluhové pasti a prostě je tam velký problém tím, že jim jde třeba o bydlení. A my už se zkontaktujeme s tou rodinou a nabízíme možnosti, protože tady máme poradenství, oddlužení a tak dále, protože těch služeb, které tady charita poskytuje je velká spousta a my tady máme 8 středisek a každé je zaměřené na něco jiného, takže my už dokážeme tu rodinu doporučit, když jí nedokážeme pomoct sami. A tím, že stabilizujeme tu rodinu, tak pomůžeme zpětně tomu dítěti, které má nějaké své jistoty a zase se mu třeba zlepší ten prospěch.

V: Kdybyste teď šel tu spolupráci se školou teprve navazovat a měl jste tu ředitelku přesvědčit, aby s vámi vstoupila do tohohle projektu a začala ho realizovat, jak byste postupoval?

P: Ukázal bych jí to na konkrétních případech, které se můžou vyskytnou. Potom už i ta škola vidí, co vlastně můžeme obsáhnout. Třeba doučování různých předmětů, je to vlastně takové dotažení znalostí ukrajinských dětí na rovinu českých požadavků. Další celá oblast je suplování rodiny. Rodina, která nefunguje anebo rodina, která prostě nemá na to, aby nějak efektivně fungovala, protože někteří rodiče se nedokážou úplně orientovat v problematice, která je spojená s dalším vzděláváním toho dítěte, podávání žádostí na učňák. Tak tohle my dokážeme suplovat. Takže když ta rodina toho není schopná, tak my vlastně tuhle tu problematiku dokážeme zvládnout a tomu dítěti nastartovat další vzdělávání. Dokážeme zajistit poradenství pro to dítě, jak dál v rámci svojí kariéry, nějaké kariérní poradenství, doprovody, když potom třeba skončí školu a nenajde si hned práci, tak jak na úřad práce, registrace na úřadu práce, co vyplývá z toho, když tam nejsou zaregistrovaní, jaké z toho jsou problémy. Takže my jdeme s nimi jako doprovod, ukážeme jim, jak na to.

V: Měla účast ukrajinských dětí na programu v klubu nějaký vliv na stávající české klienty?

P: Tam to narazilo na takový nepochopení ze strany našich dětí, protože ty menší ty to úplně neoslovilo, pro ně je ten konflikt vzdálený a úplně se jich nedotýká. Dotýká se jich vlastně jenom tím, že tady jsou najednou ukrajinské děti, ale je nezajímá příčina. Ony vidí, že tady jsou a nějakým způsobem se s tím snaží srovnat. Ale proč se tak stalo? To už je pro ně daleko a je to problém, který ony neřeší.

V: Jak mohou k dosažení cíle já jako sociální pracovník?

P: Je to znalostí těch dětí, a to ve spolupráci a s kontaktem s těmi učiteli, tam se dají potom nalézt nějaké problematické věci a dá se na nich společně pracovat. Je to v komunikaci mezi učitelem a tím sociálním pracovníkem. Je to opravdu v té otevřené komunikaci.

V: Je ve Vaší komunikaci se školou nějaká pravidelnost, nebo je někdo aktivnější?

P: Když se objeví problém, já zavolám ředitelce nebo ona mně a nestalo se mi, že by si na mě neudělala čas. Říkám, prosím tě, potřeboval bych s tebou mluvit, jedná se konkrétně o tuhle tu záležitost, uděláš si na mě čas a ona mi řekne jo zítra v 11 hodin se stav. Jinak tady v centru máme každý týden porady a nebo mimořádný porady, když se prostě řeší nějaká problematika a na základě toho se vyvolává potom jednání.

V: A když byste si představili ideální stav, je tam v rámci komunikace něco, co by se dalo udělat efektivněji nebo jednodušeji?

P: Myslím si, že tady se to zefektivnilo natolik, že my už máme s těmi učiteli na sebe, takže když nastane problém, tam my už jsme okamžitě o tom problému informovaní.

V: A jenom se ještě zeptám, vnímáte tam nějaké riziko, nebo problém, co se týče právě přenášení těchto informací mezi dvěma nesourodými organizacemi? jakože oni Vám poskytují nějaké citlivé informace o dětech, o rodině a Vy je pak berete a pracujete s nimi?

P: Existuje mlčenlivost, takže z naší strany je to stoprocentní a ze strany učitelů je samozřejmě taky velké omezení. A pokud se jedná o nějakého klienta, tak my, když potřebujeme něco vyřešit, tak neříkáme celé zázemí té rodiny těm učitelům. Řekneme jenom to, co je potřeba, aby věděli ale neříkáme detaily.

V: Myslíte si, že je tento projekt celoplošně nastavitelný v České republice?

P: Myslím, že se to nedá plošně udělat, protože, jak jsem říkal, máme tady školu, která spolupráci těžce odmítla. Vždycky je to o lidech, o té vzájemné komunikaci a o tom, jestli v tom obě ty organizace vidí nějaký smysl.

V: Vnímáte ještě jiné příležitosti, které by se daly při integrativní péči o ukrajinské děti využít?

P: Naším cílem je, aby ty děti nechodily jenom na ty pravidelné programy, které jsou 1x týdně, ale aby sem prostě docházely v rámci týdne, když máme otevřeno. Což se nám u některých dětí podařilo, ale u některých ne. Někdy rodiče ani nemají zájem, aby děti někam chodily, protože oni počítají s tím, že se jednou vrátí na Ukrajinu. Takže děti studují, chodí do české školy, aby měly nějaké vysvědčení. Večer mají online výuku v ukrajinštině a rodiče počítají s tím, že až tam ten konflikt skončí, takže se zase vrátí. A proto

nemají to zaujetí, aby ta integrace proběhla. Protože oni sami nemají jasno v tom, jestli a jak dlouho tady budou. A je to logické, protože část rodiny zůstala tam. Máme tady rodiny, kdy přijela mamka s babičkou, ale táta s dědou zůstali tam a starají se o nějakou přestárlou příbuznou. Takže je jasné, že ta rodina potom chce být zase zpátky pohromadě. Je něco jiného, když sem přijede celá rodina a najdou si tady práci, a tak vlastně už řeší tu budoucnost, která by mohla být spojena i s naší republikou. Ale tyhle roztržené rodiny vám narovinu řeknou, že se prostě chtějí vrátit.

V: Vy jste říkal, že by se Vám líbilo, kdyby ty děti docházely častěji a nejenom 1x týdně na ten konkrétní jakoby program. Jak by to vypadalo?

P: Tam myslím, že se pro ně dělá dost. Tam je největší problém samozřejmě jazyk, což je pro mě hodně limitující. Ale existují jazykové kurzy, které jsou i přes prázdniny, takže v tomhle tom ohledu se myslím pro ně dost dělá a je dost možností, aby se v tomhle zlepšily. Další problém, se kterým nedokážeme pomoct je, že ty rodiny bydlí často v nevyhovujících podmínkách, na ubytovnách. To je pro rodinu i pro to dítě strašně složité, protože pokud na Ukrajině bydleli v rodinném domě a každý měl svůj pokoj, nebo to dítě mělo svůj pokoj, a teď tady bydlí na ubytovně a jsou v 1 místnosti celá rodina, tak samozřejmě ten negativní dopad na to dítě je obrovský. Protože jemu chybí ten jeho komfort. Je v jiném prostředí, má úplně jiné podmínky, ale to tady nedokážeme zabezpečit, protože ty možnosti pro poskytnutí ubytování jsou prostě velice omezené.

V: Byli jste dostatečně seznámeni s memorandem podepsaným mezi institucemi?

P: Jo.

V: Byly pro Vás jasně nastavené role jednotlivých aktérů v tom projektu? Učitel, sociální pracovník vedení nízkoprahu, vedení školy.

P: To asi nebyl problém. Říkám jediný ten problém byly ty zpětné reflexe. V rámci projektu byly role jasně dané. Ani my sami jsme nečekali, že to bude mít takový úspěch, protože my už v tuhle dobu máme zaregistrovaných asi 60 dětí z Ukrajiny.

V: Čemu to přikládáte, že je to takhle úspěšné, že máte takový zájem?

P: Obrovskou zásluha na tom má Nataša, protože ona je s těmi rodinami v kontaktu. Ona má přehled o těch rodinách, které se sem přistěhovaly. Je v kontaktu s jejich dětmi a dokáže, to vykomunikovat. Takže ona ty rodiny oslovila s tím, aby se zapojily do tohoto projektu. Dokázala jim to vysvětlit a my jsme vlastně ten začátek, to oslovování těch rodin, měli tímhle tím způsobem ohromně usnadněný. Jo, tam to je fakt její zásluha. Ona to dokáže dobře vykomunikovat, a i nově příchozí rodiny, který se tady objeví, tak je dokáže hned oslovit. V tomhle jsme měli obrovskou výhodu, protože nějaké letáčky, které se normálně dělají a dávají, se na nějaké centra, tak to úplně nefunguje a do školy taky ne, že jo, protože ty děti nevědí, co to je a co si pod tím mají představovat a co si o tom mají myslet. Ona jim to dokázala vysvětlit, a tím nám vlastně ty dveře tady otevřela.

V: Co pro Vás znamená, když se řekne spolupráce mezi sociálním pracovníkem a učitelem? Co si pod tím představujete?

P: Pro nás je primární spolupráce zájem toho dítěte. To je vlastně gró spolupráce, to je takový ten základní pilíř spolupráce se školami, který máme. Jde tam o to, aby to dítě mělo zázemí jak z naší strany, tak ze strany školy a abychom vzájemně dokázali komunikovat i třeba mimořádné problémy toho dítěte. Abychom dokázali tu školu upozornit, že se tam něco děje a aby ta škola na to patřičně zareagovala. Jo to je myslím to nejdůležitější, k čemu ta spolupráce je. Jedná se o to, aby to dítě vědělo, že tady jsme pro něj, a ta škola aby věděla, že se na nás může obrátit.

V: Jak je tohle možné udělat se školami, které v tom nevidí tu přidanou hodnotu?

P: Mají to obě služby mnohem těžší. Má to škola těžší a ta služba samozřejmě taky, protože ta nemá informace přímo ze školy. Ale má informace jenom od těch klientů, od těch dětí, které jsou někdy zavádějící. Samozřejmě, že děti vám neřeknou celou pravdu, která se jich týká. A my máme tu obrovskou výhodu, když spolupráce funguje, že když se dítě dostane do nějakého problému, tak nám učitelé řeknou,

bylo to takhle a takhle. Ale jenom tam, kde ta spolupráce je. Pokud ta spolupráce není nastavená, tak se o tohle ochuzují.

V: OK, a co podle Vás podporuje dobrou spolupráci?

P: Otevřená komunikace – když se škole něco nelíbí, co jsme udělali, tak je dobrý, že to nedrží pod pokličkou a řeknou, takhle jsme si to nepředstavovali. Totéž řekneme my.

V: Jaké jsou podle Vás největší bariéry ve spolupráci?

P: Největší bariérou vidím, že i přesto, že máme výbornou spolupráci se školou, vzájemně si někdy nerozumíme. Některý problémy, který škola řeší, tak my v tom problém nevidíme a naopak. Některé problémy, které my vidíme jako problémy, tak v tom zase nevidí škola. To je někdy právě to, kde jsem nesetkáváme, protože já to poslouchám v telefonu ten problém a já v tom problém vůbec žádný nevidím. Jo a zase ti učitelé někdy nerozumí tomu, co jim povídáme my. Protože oni jsou zaměřený hodně na tu výuku a nejsou zaměřeni na to zázemí a my jsme zaměřeni na to zázemí a oni to někdy nedokážou propojit.

V: A viděl byste nějakou cestu, jak by se to dalo k sobě přiblížit?

P: Je to zase na vzájemný komunikaci. Musíme se vzájemně pochopit. Ale nedá se na to vydat nějaká příručka.

V: Tady mám takovou hezkou otázku, za co byste se v rámci tady toho projektu odměnil?

P: Za výdrž. Jo, bylo to náročné, protože pro mě to je samozřejmě hodně práce navíc. Někdy jsem některé věci dodělával po večerech, protože jsem byl ve skluzu s vykazováním.

V: Objevilo se při realizaci něco, co Vám ztěžovalo práci na projektu?

P: Ano, pro mě konkrétně vykazování, protože já jsem si to vzal všechno na sebe, takže veškeré výkaznictví dělám já a veškeré plánování vlastně dělám taky já. Snažili jsme se domlouvat lektory dopředu, ale pak jsme zjistili, že to úplně nefunguje, protože ti lektoři to přislíbili a na poslední chvíli 2 dny předtím nám řekli, že nepřijedou, protože onemocněli nebo něco podobného. A muselo se to zase celé překopat a znova improvizovat.

V: Co to pro Vás znamená, když se řekne „dobře integrované ukrajinské dítě“?

P: Dítě, které se cítí tak, jako kdyby bylo na Ukrajině; nevidí rozdíl, že je někde jinde než na Ukrajině.

V: A co tomu brání?

P: Brání tomu samozřejmě to, co se na Ukrajině děje, protože ty informace o válce, to je velice živé, velice citlivé téma pro ty děti. Vlastně ten děj tam je neustále nějak traumatizuje a ovlivňuje, takže ony se tady nemůžou cítit jako doma, kde mají svoje kamarády, mají tam svoje části rodin. Mají tam svoje další příbuzné a samozřejmě s těmi jsou v kontaktu.

Bibliografické údaje

Jméno a příjmení autorky:	Martina Kaděrová
Studijní program:	Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii
Název práce:	Projekt psychosociální podpory uprchlým dětem z Ukrajiny: Možnosti spolupráce mezi učiteli základních škol a sociálními pracovníky v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež
Vedoucí práce:	Mgr. Lucie Vacková, Ph.D.
Rok dokončení práce:	2023

Celkový počet znaků hlavního textu práce (včetně literatury, bez příloh):

Přímé citace:	9 199
Ostatní text:	112 651
Celkový počet znaků:	121 850

Počet pramenů a literatury: 59

Názvy souborů:
Text práce ve formátu PDF:
Kaderova_Martina_BP_Psychosocialni_podpora_ukrajinskym_detem.pdf
Text práce ve formátu DOCX:
Kaderova_Martina_BP_Psychosocialni_podpora_ukrajinskym_detem.docx

Posudek vedoucího bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií

Jméno a příjmení studentky: Martina Kaděrová
Obor studia: Sociální práce se zaměřením na aplikovanou psychoterapii
Název práce: Projekt psychosociální podpory uprchlým dětem z Ukrajiny
Vedoucí* práce: Mgr. Lucie Vacková, Ph.D.

Technické parametry práce:
Počet stránek textu (bez příloh): 63
Počet stránek příloh: 32
Počet titulů v seznamu literatury: 59

	0**	1	2	3	4
Výběr tématu					
Závažnost tématu		x			
Oborová přiléhavost tématu		x			
Originalita tématu a jeho zpracování		x			
Formální zpracování					
Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)		x			
Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)		x			
Formální zpracování (jasnost tématu, rozčleněni textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)		x			
Metody práce					
Vhodnost a úroveň použitých metod		x			
Využití výzkumných empirických metod			x		
Využití praktických zkušeností		x			
Obsahová kritéria a přínos práce					
Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)			x		
Naplnění cílů práce		x			
Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu		x			
Návaznost kapitol a subkapitol		x			

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi		x			
Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty apod.)			x		

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1) Vysvětlete pojem rodinná resilience.
2) Navrhněte možnosti psychosociální podpory ukrajinským rodinám.
3) Zamyslete se nad problematickými momenty výzkumu.

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Celkové hodnocení práce (klady a nedostatky):

Projekt psychosociální podpory zaměřený na uprchlé děti z Ukrajiny je hlavním tématem předložené BP. Autorka se zabývá možnostmi spolupráce mezi učiteli ZŠ a sociálními pracovníky v NPZDM. V teoretické části se autorka nejprve věnuje problematice uprchlictví obecně, poté definuje status uprchlíka a nastiňuje specifické problémy, s nimiž se dětští váleční uprchlíci v České republice potýkají. V dalších krocích se zaměřuje na postoje české společnosti vůči uprchlíkům, přičemž klade důraz na podmínky nezbytné pro jejich úspěšnou adaptaci, k nimž náleží zejména otevřenost sociokulturního prostředí hostitelské země a respekt ke kulturním odlišnostem příchozích. V praktické části autorka předkládá kvalitativní výzkum realizovaný v rámci projektu Naproti dětem z Ukrajiny.

Téma BP odpovídá studovanému oboru, považuji je za aktuální a oborově přínosné. Text má slušnou stylistickou úroveň, ke stránce gramatické či formální nemám připomínky. Autorka vhodným způsobem propojila teorii s praxí, čerpala z odpovídajícího množství zdrojů a prokázala schopnost orientace v dané oblasti. Citační norma dle APA byla dodržena. Spolupráci s autorkou BP hodnotím převážně kladně, přestože výzkumnou část jsem měla možnost korigovat až v jejím závěru, což se odrazilo na určitých nedostatcích v metodologii. V rámci užité kvalitativní metodologie kriticky hodnotím ne zcela šťastnou formulaci hlavních výzkumných otázek, které poněkud posunuly původní autorčin záměr zjistit, zda se podařilo odstranit překážky zjištěné v dotazníkovém šetření organizace HVCM, jež předcházelo danému kvalitativnímu výzkumu. Přes tyto nedostatky považuji BP za kvalitně zpracovaný text.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně – velmi dobře

Datum, podpis: 14/9 2023 Mgr. Lucie Vacková, Ph.D.

Posudek oponenta bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií

Jméno a příjmení studentky: Martina Kaděrová
Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii
Název práce: Projekt psychosociální podpory uprchlým dětem z Ukrajiny
Oponent práce: Mgr. Barbara Kostelacová

Technické parametry práce:
Počet stránek textu (bez příloh): 63
Počet stránek příloh: 33
Počet titulů v seznamu literatury: 59

	0**	1	2	3	4
Výběr tématu					
Závažnost tématu		x			
Oborová přiléhavost tématu		x			
Originalita tématu a jeho zpracování		x			
Formální zpracování					
Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)		x			
Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)		x			
Formální zpracování (jasnost tématu, rozčleněni textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)		x			
Metody práce					
Vhodnost a úroveň použitých metod		x			
Využití výzkumných empirických metod		x			
Využití praktických zkušeností		x			
Obsahová kritéria a přínos práce					
Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)	x				
Naplnění cílů práce		x			
Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu		x			
Návaznost kapitol a subkapitol		x			

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi		x			
Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty apod.)		x			

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1. Jaký postup byste zvolila pro zlepšení vámi zmiňované nedostatečné komunikace mezi pedagogickými a sociálními pracovníky v rámci daného projektu?
2. Vysvětlete prosím formulaci druhé výzkumné otázky a zamyslete se nad jejím možným vlivem na výsledky výzkumu.

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Autorka si pro svou bakalářskou práci zvolila společensky vysoce aktuální téma, které je v souladu se studovaným oborem a rovněž profesním zájmem autorky.

Teoretická část se v obecné rovině věnuje problematice uprchlictví ve světovém i evropském měřítku, téma je dále rozvíjeno v kontextu české společnosti v rámci aktuální situace se zaměřením na integraci ukrajinských dětí v ČR a možnostmi sociální práce s danou cílovou skupinou. Teoretická část představuje myšlenkově provázaný celek, jednotlivé kapitoly na sebe logicky navazují a vytvářejí tak přehledný vstupní rámec pro praktickou část práce. Autorka teoretická východiska zpracovává z poměrně úctyhodného počtu zdrojů v odborné domácí i zahraniční literatuře, dokládá svou schopnost dobré orientace v odborných pramenech a rovněž schopnost správného užití citací.

Empirická část přináší pečlivě zpracovanou metodologii výzkumu kvalitativního designu. Autorka stanovuje cíl výzkumu a předkládá výzkumné otázky. Drobná výtka se vztahuje k uzavřené formulaci druhé výzkumné otázky. Uzavřené otázky se místy vyskytují i v přepisech rozhovorů. Autorka pro sběr dat zvolila metodu polostrukturovaných rozhovorů s šesti respondenty, získaná data následně zpracovala pomocí tematické analýzy a její výsledky přehledným způsobem shrnuje ve čtyřech tematických subkapitolách. Kapitola Diskuze sice přináší zamyšlení nad způsobem provedení výzkumu a dotýká se jeho možných limitů, tento její aspekt by si zasloužil větší pozornost a hloubku.

Předkládaná bakalářská práce je i přes uvedené drobné nedostatky velmi zdařilá po všech stránkách (obsahové, stylistické, gramatické, formální) a splňuje všechny požadavky na tento typ závěrečné práce.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: Mgr. Barbara Kostelacová